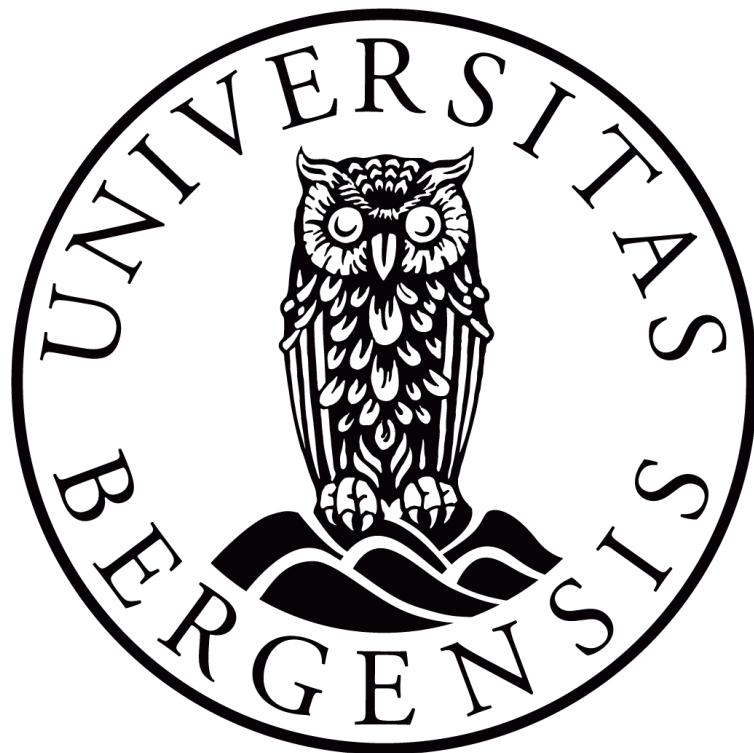

Enslige mindreårige flyktningers overgang fra bofellesskap til selvstendig tilværelse

Enslige mindreårige flyktninger og fagpersoners erfaringer

Gina Sæle Masters & Malin Seim

**Master i Barnevern
UNIVERSITETET I BERGEN
Det psykologiske fakultet
HEMIL-senteret
Våren 2020**

Forord

Etter to år som studenter ved Universitetet i Bergen har vi endelig nådd målet om fullført mastergrad i Barnevern. Vi har fått mulighet til å kombinere vår kompetanse innen interkulturell forståelse sammen med masteren i Barnevern, noe vi synes har vært spennende. Masteroppgaven har vært samfunnsaktuell og har gitt oss muligheten til å jobbe innen barnevern der vi også har fått bruk for den kunnskapen i praksis.

Å skrive en masteroppgave har vært krevende, frustrerende og givende. Det har vært krevende å innhente relevant forskning på feltet da store deler av forskningen har fokusert på psykiske helseplager, traumer og stressfaktorer. Det har også vært frustrerende å ikke kunne møtes i innspurten av masterskrivingen på grunn av covid-19. Likevel har masterskrivingen vært givende da vi sammen har fått fordypet oss innen et tema vi svært interessert i. Vi er svært takknemlig for alle informantene som har stilt opp og delt sine kunnskaper og erfaringer.

Det er mange som skal takkes for støtte og oppmuntring under skriveprosessen. Vi ønsker å rette en spesiell takk til Raquel Herrero Arias som alltid har kommet med positiv oppmuntring, gode og konstruktive innspill gjennom hele prosessen. Vi vil også takke for ditt store engasjement rundt valg av tema og selve oppgaven.

Til slutt vil vi takke familie og venner for deres tålmodighet med oss. Vi vil rette en spesiell takk til venner og familie som har brukt av sin tid til å lese over deler av masteroppgaven. Videre ønsker vi å rette en takk til Daniel og Ida som har vist tålmodighet da de blant annet har måtte høre på både frustrasjoner og engasjement rundt oppgaven. Til slutt ønsker vi å takke hverandre for et godt samarbeid. Uten hverandres støtte og positive oppmuntringer underveis hadde ikke dette godt så bra som det gjorde. Ser frem til tiden videre!

Tusen takk

Gina Sæle Masters & Malin Seim

Abstrakt

Enslige mindreårige flyktninger er barn og unge som kommer uten foreldre eller ikke har andre som utøver foreldreansvaret. I 2015 kom det mange enslige mindreårige flyktninger til Norge. Mange av disse er i dag i en fase hvor de skal begynne å etablere seg i det norske samfunnet på egenhånd. Det kommunale barnevernet har ansvaret for omsorg og oppfølging, samt å legge til rette for en god overgang til voksentilværelsen. I dette prosjektet utforsker vi erfaringer og perspektiver fra enslige mindreårige og fagpersoner, knyttet til overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse.

Forskningsprosjektet benyttet en kvalitativ metode med individuelle semi-strukturerte intervjuer av syv enslige mindreårige flyktninger og syv fagpersoner i Barneverntjenesten. Tematisk analyserings metode ble gjennomført med fokus på hvordan enslige mindreåriges rettigheter blir ivaretas og hvilke faktorer fremmer en god overgang fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. Ettervern er nødvendig for å sikre at de enslige mindreårige mottar hjelp samtidig som de mottar støtte i forberedelsene til en selvstendig tilværelse. Gode nettverk er også en faktor som bidrar til integrering av enslige mindreårige i det norske samfunnet. Funnene viser at overgangen til voksenlivet er preget av balansen mellom selvstendighet og et ønske om hjelp. Derfor er det viktig at Barnevernet tilpasser ettervern etter fylte 18 år.

Abstract

Unaccompanied minors are children under 18 years who arrive at a territory without their parents or customary legal guardian. In 2015 experienced Norway an increased inflow of unaccompanied minors. Many of them will soon begin to establish themselves in the Norwegian society. The local child welfare services have the responsibility for the care and supervision of this group, as well as for facilitating their transition from municipal housing facilities to independent living. This study explored unaccompanied minors and caseworkers' experiences regarding this transition.

A qualitative design was chosen for the study. Data were collected through semi-structured interviews with seven unaccompanied minors and seven caseworkers. Thematic analysis was conducted to identify how the rights of unaccompanied minors are secured in their transition to independent living and which factors challenge and facilitate this stage. Among these factors, aftercare ensures that unaccompanied minors get the support they need while gradually are given more opportunities to become more independent. Another way to secure a good transition is to help the youth establish a good social network, which contribute to their integration and a feeling of belonging in the host society. The transition to adulthood can be affected by the balance between independence and the need for help. It is therefore important that the child welfare services offer aftercare independently of the minors' age.

Innholdsfortegnelse

1.0 INNLEDNING	4
1.1 TEMA	4
1.2 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA	5
1.2.1 Problemstilling og forskningsspørsmål	7
1.3 AVGRENSNING	7
2.0 RAMMEVERK OG LOVGRUNNLAG	9
2.1 FN KONVENSJONER	9
2.1.1 Barnekonvensjonen (1989)	9
2.1.2 Flyktningkonvensjonen (1951)	12
2.2 BARNEVERNTJENESTENS MANDAT OVERFOR ENSLIGE MINDREÅRIGE FLYKTNINGER	12
2.2.1 Bosetting av enslige mindreårige flyktninger	13
2.2.2 Ettervern – tiltak for ungdom over 18 år	15
3.0 TEORI	18
3.1 BRONFENBRENNERS UTVIKLINGSØKOLOGISKE MODELL	18
3.1.1 Mikrosystemet	19
3.1.2 Mesosystemet	20
3.1.3 Eksosystemet	20
3.1.4 Makrosystemet	20
3.2 TRAUMEBEVISST OMSORG	21
3.2.1 Grunnpilar 1: Trygghet.....	22
3.2.2 Grunnpilar 2: Relasjon	22
3.2.3 Grunnpilar 3: Følelsesregulering.....	23
3.3 TRYGGHET, TILHØRIGHET OG SUKSESS	23
3.3.1 Trygghet	24
3.3.2 Tilhørighet.....	24
3.3.3 Suksess	25
4.0 FORSKNINGSGJENNOMGANG	26
4.1 BARNES DELTAKELSE	26
4.2 BOSETTING	27

4.3 ETTERVERN.....	28
4.4 SELVSTENDIGHET	30
4.5 KULTURELL KOMPETANSE	31
5.0 FORSKNINGSMETODE.....	33
5.1 KUNNSKAPSSYN OG VITENSKAPSTEORI.....	33
5.1.1 Fenomenologi.....	33
5.1.2 Hermeneutikk	33
5.2 VALG AV METODE.....	34
5.3 METODISK TILNÆRMING	35
5.3.1 Semi-strukturerte intervjuer.....	35
5.3.2 Intervjuguide	36
5.4 UTVALG AV DATA.....	37
5.4.1 Rekruttering	38
5.4.2 Gjennomføring av intervju med fagpersoner	40
5.4.3 Gjennomføring av intervju med enslige mindreårige flyktninger.....	41
5.4.4 Transkribering	42
5.5 ANALYSE AV DATAMATERIALET	44
5.5.1 Tematisk analyse.....	44
5.5.2 Faser i den tematiske analysen	45
6.0 FORSKNINGENS KVALITET.....	48
6.1 ETISKE VURDERINGER.....	48
6.2 FORFORSTÅELSE OG NÆRHET I FORSKNING SARBEIDET	50
6.3 KVALITETSKRITERIER	51
6.3.1 Validitet.....	51
6.3.2 Reliabilitet	52
6.3.3 Overførbarhet	53
6.3.4 Bekreftbarhet.....	53
6.4 MULIGE SVAKHETER OG STYRKER I OPPGAVEN.....	53
7.0 PRESENTASJON AV FUNN	55
7.1 FRA BOFELLESSKAP TIL LEILIGHET	55
7.1.1 Boløsning	56
7.1.2 Steg i flytteprosessen.....	58

7.1.3	<i>Oppfølgingsarbeid av enslige mindreårige flyktninger</i>	63
7.1.4	<i>Kvaliteten på oppfølgingen</i>	66
7.2	MOTIVASJON TIL Å FLYTTE	67
7.2.1	<i>Skole</i>	67
7.2.2	<i>Ønske om besøk</i>	68
7.2.3	<i>Ønske om frihet</i>	69
7.3	LEVE SELVSTENDIG	70
7.3.1	<i>Veien til selvstendighet</i>	70
7.3.2	<i>Faktorer som bidrar til selvstendighet</i>	73
7.3.3	<i>Utfordringer</i>	74
7.4	RELASJONER	76
7.4.1	<i>Relasjoner mellom enslige mindreårige flyktninger</i>	76
7.4.2	<i>Relasjoner mellom enslige mindreårige og fagpersoner</i>	77
7.4.3	<i>Nettverk utenfor bofellesskapet</i>	80
7.5	LIVSKVALITET	82
7.5.1	<i>Stress og ensomhet</i>	82
7.5.2	<i>Psykisk helse</i>	83
7.6	ENSLIGE MINDREÅRIGE FLYKTNINGER SOM RETTSSUBJEKT	85
7.6.1	<i>Fagpersoners kunnskap om rettigheter</i>	85
7.6.2	<i>Enslige mindreåriges kunnskap om rettigheter</i>	87
8.0	DRØFTING	89
8.1	RELASJONER	89
8.2	OPPFØLGING	93
8.3	INTEGRERING AV ENSLIGE MINDREÅRIGE FLYKTNINGER I DET NORSKE SAMFUNNET	96
8.3.1	<i>Nettverk</i>	96
8.3.2	<i>Utdanning</i>	99
8.4	ENSLIGE MINDREÅRIGE FLYKTNINGERS RETTIGHETER	100
8.4.1	<i>Enslige mindreåriges rett til ettervern</i>	102
9.0	OPPSUMMERING	105
9.1	IMPLIKASJONER	107
9.2	BEHOVET FOR MER KUNNSKAP OG FORSKNING	108
10.0	LITTERATURLISTE	109

1.0 Innledning

1.1 Tema

Enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger er en fellesbetegnelse for alle barn og unge under 18 år som søker asyl i Norge uten foreldre eller andre som utøver foreldreansvaret for dem (Barne- og likestillings og inkluderingsdepartementet, 2011, s. 14). Ifølge Dalgard, Wiggen og Dyrhaug (2018) kommer de fleste enslige mindreårige flyktninger fra Asia og Afrika, der åtte av ti er gutter (s. 4). Dersom den enslige mindreårige var under 18 år på søknadstidspunktet, beholder han eller hun sin status som enslig mindreårig selv om oppholdstillatelse innvilges og bosettingen skjer etter fylt 18 år (Barne- og likestillings og inkluderingsdepartementet, 2011). Noen av de enslige mindreårige asylsøkerne vil få avslag på sin søknad, mens andre vil få innvilget opphold. Etter hvert som de får innvilget opphold blir de bosatt i kommuner som enslige mindreårige flyktninger (Svendsen, Berg, Paulsen, Garvik & Valenta, 2018).

I 2006 ble det stilt krav til myndighetene om at Barnevernet måtte ta seg av hovedansvaret for de enslige mindreårige flyktningene. Grunnlaget for dette lå i at de var bekymret for at Norge ikke kunne ivareta denne gruppens behov og heller ikke sikre deres integrering i samfunnet. Barneverntjenesten ble ansett som den mest passende institusjonen til å ivareta omsorgen for denne gruppen. På grunnlag av dette ble det gjort en endring i Barnevernloven (1992) i 2007, den gjorde at Barnevernet fikk et tydeligere ansvar for de enslige mindreårige asylsøkerne og flyktningene (Eide, 2012). Barnevernloven (1992) påpeker at *“kommunen er ansvarlig for å utføre de oppgaver etter loven som ikke er lagt til et statlig organ”* (Barnevernloven, 1992, §2-1). Konsekvensene av lovendringen gjorde at de enslige mindreårige flyktningene fikk rettigheter på lik linje som mindreårige fastboende og statsborgere.

I 2009 var det en markant økning av enslige mindreårige asylsøkere i Europa. I Norge har det vært store variasjoner i antall enslige mindreårige asylsøkere som har kommet til landet (Svendsen et al., 2018). I 2010 opplevde mange land en nedgang i antall søkere, blant annet Norge. Den største nedgangen i Norge blant søkerne var fra Afghanistan, men likevel kom fire av ti søkere derfra. Somaliere og eritreere er blant den andre store gruppen søkere som hadde nedgang i denne perioden. Forholdene i disse tre landene har ikke endret seg stort, men Norge har innført innstrammingsiltak som gjelder enslige mindreårige asylsøkere. Ifølge

Utlendingsdirektoratet [UDI] kan nedgangen av antall søkere skyldes to endringer: For det første kan enslige mindreårige bli returnert til land i Dublin-samarbeidet, med unntak av Hellas. For det andre kan ungdommer bli returnert hjem når de fyller 18 år, dersom Norge mener det eneste grunnlaget for asyl er at de ikke har forsvarlig omsorg i hjemlandet (UDI, 2010). I 2015 kom det 5480 enslige mindreårige asylsøkere til Norge, i 2016 gikk antallet ned til 320, og i 2017 var det bare 191 enslige mindreårige som søkte asyl i Norge. Tall fra UDI viser at i 2015 fikk hele 92% innvilget asylsøknaden, mens i 2017 fikk bare 44% innvilget sin søknad. I perioden 2009 - 2014 varierte det mellom 4% - 8% som fikk avslag på sin asylsøknad. I 2015 fikk 2% avslag, 2016 fikk 7% avslag og i 2017 økte andelen avslag til 11% (Svendsen et al., 2018, s. 7-8).

Blant de som fikk opphold i Norge i 2015 ble det iverksatt vel 7200 tiltak av Barnevernet for 2208 enslige mindreårige flyktninger (Dalgard et al., 2018, s. 23). Hvert barn kan motta flere tiltak, men de mest brukte tiltaket for denne gruppen er økonomisk hjelp og bolig med oppfølging, dette inkluderer også bofellesskap. Utenom dette finnes det en del tiltak som retter søkelys på barnets utvikling, slik som utdanning og fritidsaktiviteter. Den klart største andelen av enslige mindreårige flyktninger som mottok tiltak var i alderen 18-20 år (Dalgard et al., 2018). Det er opp til hver kommune å vurdere hvordan de lovhjemler og organiserer arbeidet med enslige mindreårige flyktninger, arbeidet kan forankres i Barnevern- eller i Flyktningtjenesten. En kartlegging gjort i kommuner i Norge viser at 75% hadde forankret arbeidet i Barnevernet, mens de resterende 25% var forankret i Flyktningtjenesten. For enslige mindreårige som har fått innvilget oppholdstillatelse er målet at bosettingen skal skje innen tre måneder (Svendsen et al., 2018). Ifølge Barnevernloven (1992) “... skal kommunen foreta en vurdering av den enkeltes behov og på denne bakgrunn tilby egnet botiltak” (§3 - 4). Derfor bør kommunen vurdere ulike omsorgsløsninger og andre omsorgstilbud slik at barnet får gode oppvekstvilkår. De eldste enslige mindreårige bor som regel på et bofellesskap, bokollektiv eller en hybel. Hybel og bokollektiv er beregnet for dem som har ønske og evne til å klare seg selv (Barne-, ungdom- og familiedirektoratet [Bufdir], 2018).

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Vår interesse for flerkulturell forståelse startet da vi begge gikk på Hald Internasjonale Senter, hvor vi hadde en praksisperiode på seks måneder i et afrikansk land. Videre har begge to tatt en bachelor i interkulturell forståelse. Vi har begge fått muligheten til å jobbe med enslige mindreårige flyktninger, det har siden vokst frem en økt interesse for å undersøke hvordan

enslige mindreårige flyktninger har det i Norge. Gjennom masterprogrammet i Barnevern har vi fått kunnskap om barn og unge, hvordan Barnevernet møter dem, og hvordan deres utvikling og helse blir ivaretatt. Gjennom masteren har vi fått mulighet til å se nærmere på gruppen med enslige mindreårige flyktninger, og har som mål om å bidra med kunnskap som er nødvendig for å kunne tilby bedre tjenester til disse ungdommene.

Store deler av forskning som er gjort på enslige mindreårige flyktninger har hovedsakelig rettet fokus på psykiske helseplager, traumer og stressfaktorer ifølge Wernerjsö (2012). Dette viser at det er behov for å belyse enslige mindreåriges livssituasjoner ut ifra deres egne perspektiver (Wernerjsö, 2012). Av bølgen av enslige mindreårige flyktninger som kom i 2015 oppga de fleste som søkte asyl at de var mellom 15 og 17 år, også noen var under 15 år (Svendsen et al., 2018, s. 8). For enslige mindreårige kan dette bety at overgangen til voksenlivet kan komme relativt fort etter bosetting (Svendsen et al., 2018). I dag er mange av de enslige mindreårige flyktningene som kom til Norge i 2015 blitt mellom 18 og 23 år. I denne alderen vil det for mange være naturlig å tenke på et ønske om en selvstendig tilværelse. Fra tidligere forskning (Svendsen et al., 2018, Garvik et al., 2016) vet vi at det er mange enslige mindreårige som syntes at overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse kan være utfordrende. For noen kan voksenlivet inntreffe uten at de har etablert gode relasjoner og fått liten tilhørighet til nærmiljøet (2018).

Et mål innen Barnevernet er å gi likeverdig tilbud til alle barn. Barnevernets rolle og ansvar for enslige mindreårige er imidlertid lite konkretisert. Dette har ført til store variasjoner i tilbudet som er gitt til enslige mindreårige flyktninger ved bosetting. Variasjonene kan knyttes til ulike botilbud ved bosetting og lovhjemmel, noe som fører til ulike krav til kvalitet, tilsyn og oppfølging (Garvik, Paulsen & Berg, 2016). Vi ønsker å utforske hvordan Barnevernet ivaretar ungdommene og deres rettigheter i overgangen til en selvstendig tilværelse. Med dette som utgangspunkt ser vi et behov for å få med fagpersoners erfaringer i arbeid med enslige mindreårige flyktninger i overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. Dette kan være relevant for videre forskning, men også forbedre reformpolitikk og praksis som kan hjelpe å identifisere utfordringer.

Med dette som utgangspunkt er målet at forskningsprosjektet skal belyse hvordan enslige mindreårige flyktninger og fagpersoner erfarer overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. Denne kunnskapen vil være relevant for barnevernsansatte og miljøterapeuter som jobber med enslige mindreårige flyktninger.

1.2.1 Problemstilling og forskningsspørsmål

“Enslige mindreårige flyktningers overgang fra bofellesskap til selvstendig tilværelse”

Vi skal fokusere på tre aspekt ved overgangen til selvstendig tilværelse for enslige mindreårige flyktninger og har derfor utarbeidet følgende forskningsspørsmål basert på problemstillingen:

1. *Hvordan erfarer enslige mindreårige flyktninger overgangen?*
2. *Hvordan arbeider fagpersoner med enslige mindreårige flyktninger i overgangen?*
3. *Hvordan blir enslige mindreårige ivaretatt og hvem yter omsorgen i denne fasen?*

1.3 Avgrensning

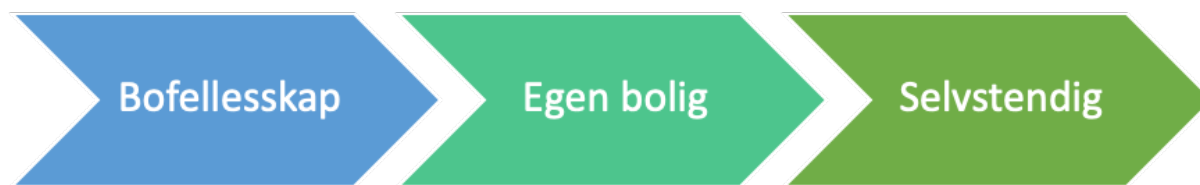
Under avgrensning ønsker vi å definere begreper som vil være sentrale for dette forskningsprosjektet. Vi ser det nødvendig å definere begrepene *“ungdom”*, *“overgang”*, *“flytteprosessen”* og *“selvstendig tilværelse”* for at vi som forskere vet at du som leser har samme oppfatning av problemstillingen.

I dette forskningsprosjektet har vi valgt å bruke begrepet *“ungdom”* på de enslige mindreårige flyktningene. Juridisk betegnes en mindreårig som “barn” så lenge de er under 18 år (Eide, 2012). Begrunnelsen vår for å bruke dette begrepet ligger i at i den hverdagslige talen er det naturlig å kalle “barn” i alderen 13-20 år for “ungdom”. I tillegg ble begrepet “ungdom” også brukt av fagpersoner som deltok i studien.

Et begrep som vi har valgt å bruke i dette forskningsprosjektet er *“flytteprosessen”*. Dette begrepet brukes fra den dagen de enslige mindreårige gir beskjed om at de ønsker å flytte til egen bolig. Det innebærer prosessene med å klargjøre ungdommene til å bo selvstendig.

Med *“overgang”* menes de ulike prosessene ungdommene må igjennom fra bofellesskapet til de ender opp med en selvstendig tilværelse. Dette innebærer overgangen fra å være mindreårig til å bli myndig. I denne fasen blir de overført til *“tiltak for ungdom over 18 år”* (ettervern). I det de fyller 18 år, starter en “prosess” hvor Barnevernet jobber mot at ungdommene skal kunne stå på egne ben. Dette fører oss inn på begrepet *“selvstendig tilværelse”* hvor vi snakker om de enslige

mindreårige flyktingenes uavhengighet til Barnevernet. Målet med selvstendig tilværelse blir da at de kan realisere egne drømmer og klare seg selv på fritiden.

(Figur 1 - Overganger)

2.0 Rammeverk og lovgrunnlag

I dette kapittelet skal vi se nærmere på de rettighetene og konvensjonene som er gitt de enslige mindreårige flyktningene, og relevant rammeverk som er gjeldene for denne gruppen. I tillegg skal vi gjøre rede for Barnevernets mandat overfor enslige mindreårige flyktninger. Vi starter dette kapittelet med å presentere FNs Barnekonvensjon (1989) og de artiklene som vi ser på som mest relevant for vårt forskningsprosjekt.

2.1 FN Konvensjoner

2.1.1 Barnekonvensjonen (1989)

FNs Barnekonvensjon (1989) ble først i 1989 en konvensjon som skulle ivareta barnets rettigheter. Barnekonvensjonen (1989) legger til grunn for en forståelse om at barn har behov for omsorg og vernetiltak, men på samme tid er selvstendige rettighetshavere. I tillegg inneholder den en presisering av Menneskerettighetene (1948) som gjelder barn. Barnekonvensjonen (1989) er unik ettersom at den i 2016 var ratifisert i 197 av FNs medlemsstater, med unntak av USA (Smith, 2016). Et viktig prinsipp i FNs Barnekonvensjon (1989) er hensynet til *barnets beste*, der alle avgjørelser og handlinger skal ha utgangspunkt i dette (NOU, 2016:16).

Barns stemme blir i dag hørt på en helt annen måte enn før Barnekonvensjonen (1989) ble til (Smith, 2016). Dette innebærer at de barna som er i stand til å ha egne synspunkter, skal ha rett til å gi uttrykk for sine synspunkter så lenge det vedrører barnet. Ved å gi barn retten til å si noe i saker som har betydning for dem, anerkjennes barna som selvstendige individer (Sandberg, 2016). Å gi barna en slik rett til medvirkning er med på å anerkjenne barna som likeverdige subjekter, ikke bare objekter som trenger hjelp (NOU 2016:16).

At det er en konvensjon og ikke en erklæring innebærer at den er rettslig bindende for de statene som ratifiserer den. For alle som har ratifisert konvensjonen betyr dette at det blir lagt et grunnlag for barnets behov for omsorg og vernetiltak, uavhengig av at barnet er fysisk og mentalt umodent. Konvensjonen sin virkning viser seg gjennom de nasjonale lovene, der det stadig er flere stater som har ordnet seg en god lovgivning og tatt barns rettigheter inn i grunnloven (Smith, 2016). Norge blir ansett som et foregangsland i feltet om barnets rettigheter, og var de første til å ha en ombudsmann for barn. Barnekonvensjonen ble ratifisert i Norge i 1991 (FN-sambandet, 2019). Ombudsmannen hadde i oppgave å spre kunnskap om barn og unge, samtidig som fokuset lå på å ivareta rettighetene og interessene til barna (FN-sambandet, 2019). Som følge av ratifiseringen av

Barnekonvensjonen (1989) i 1991, fikk Norge en barneminister, noe som førte til at konvensjonen har fått en sterk stilling i norsk lov (FN-sambandet, 2019, Smith, 2016). I 2003 ble Barnekonvensjonen (1989) en del av den norske loven. For å synliggjøre konvensjonen har det blitt gjort en rekke endringer i loven. Dette gjelder for eksempel styrking av barns rett til å uttale seg ved at det er tatt inn i barnevernloven (Smith, 2016). Likevel har Norge blitt kritisert for å ikke ta hensyn til barnets beste prinsippet i asylsøknader (FN-sambandet, 2019). Hver dag brytes rettighetene til millioner av barn rundt om i verden. I slike tilfeller kan det være lett å stille spørsmål til hvilken stilling Barnekonvensjonen (1989) har. Det kan være vanskelig å dokumentere at Barnekonvensjonen (1989) har hatt stor betydning, men den har vært med å sette barns rettigheter på dagsorden (Smith, 2016).

I arbeid rettet mot enslige mindreårige flyktninger er det noen artikler i FNs Barnekonvensjon (1989) som blir spesielt viktig å ta hensyn til. I avsnittene under vil vi gå kort igjennom de artiklene som vi ser på som spesielt relevant for vårt forskningsprosjekt.

Artikkel 1 - Barnets alder

Den første artikkelen viser hvem barnekonvensjonene gjelder for. Med barn menes de som ikke har fylt 18 år, eller ut ifra den lovgivning som gjelder for barnet i det landet (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 9).

Artikkel 2 - Ikke diskriminering

Alle barn som har rett på å bli behandlet etter Barnekonvensjonens (1989) rettigheter skal ha forbud mot forskjellsbehandling. Det betyr blant annet at enslige mindreårige flyktninger skal behandles på lik linje med fastboende barn, og at deres status som barn skal komme før deres status som flyktning (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 9).

Artikkel 3 - Barnets beste

Alle tiltak, tilbud eller annet som berører barn skal bli gjort med hensyn til barnets beste. For ansatte som jobber med enslige mindreårige flyktninger betyr dette at avgjørelser som blir tatt skal alltid gjøres med hensyn til barnets beste (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 9).

Artikkel 12 - Å bli hørt

Alle barn skal ha rett til å si sin mening og bli hørt. De enslige mindreårige flyktningene skal

derfor kunne få uttale seg om det eventuelle botilbudet eller ved andre avgjørelser. Deres mening skal bli tatt hensyn til og de har rett på tilgang til informasjon om sine rettigheter (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 13).

Artikkel 20 - Barn uten foreldre

Barn som er fratatt eller lever uten foreldre har rett til særlig beskyttelse og bistand av staten. Omsorgen som gis skal tilrettelegges til barnets kulturelle, religiøse, etniske og språklige bakgrunn. For de enslige mindreårige flyktingene vil det i dette tilfellet være snakk om omsorgstilbud via Barnevernet i en form for bofellesskap eller egen bolig (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 16).

Artikkel 22 - Flyktingbarn

Barn som kommer som flyktingbarn skal få hjelp til beskyttelse i det landet de kommer til. Ved samarbeid mellom etatene skal barna få hjelp til å spore opp sin familie og få hjelp til å gjenforenes med familiemedlemmer. Om familien ikke kan forenes eller spores opp har de rett på beskyttelse på lik linje med andre barn uten familiemiljø (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 18).

Artikkel 24 - Helse

Dersom man er syk har barn rett på hjelp til behandling, uavhengig om det er fysisk eller psykisk. Det blir fremhevet at barnet skal kunne nytte seg av den høyest oppnåelige helsestandard og behandlingstilbudet. Ingen barn skal fratras denne retten om tilgang på helsetjenester (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 19). Å ha tilgang på god helsehjelp kan ha betydning for de enslige mindreårige flyktingenes psykiske helse.

Artikkel 25 - Behandling

Ethvert barn som er plassert av myndighetene inn i omsorg, beskyttelse, fysisk eller psykisk behandling, har rett på regelmessig oppfølging på behandlingen som har betydning for barnet. Dette vil derfor også gjelde oppfølging av barn i bofellesskap eller barn i ettervern som bor i egen bolig (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 20).

Artikkel 28 - Utdanning

Grunnskoleopplæring er obligatorisk i Norge og skal derfor være gratis, staten er dermed pålagt å

sikre at alle får dette tilbudet. Skolen skal være tilgjengelig og oppnåelig for ethvert barn. Videregående opplæring gir mulighet for forskjellige typer opplæring som allmennfag eller yrkeskompetanse (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 22).

Artikkel 39 - Rett til hjelp

Det skal tilrettelegges med egnede tiltak for å forbedre fysisk og psykisk helse hos et barn som har vært utsatt for noe vanskelig og skadelig blant annet ved misbruk, utnyttning, væpnede konflikter eller annen nedverdiggende behandling, skal rehabilitering og reintegrering finne sted i miljøer som fremmer selvrespekt, verdighet og barnets helse. (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 27). Enslige mindreårige flyktninger har i mange tilfeller vært eksponert for hendelser eller lignende som kan være skadelig eller vanskelig. Det er derfor et stort behov for at enslige mindreårige flyktninger får den hjelpen de trenger og har rett på.

2.1.2 Flyktningkonvensjonen (1951)

Flyktningkonvensjonen ble vedtatt i 1951. Den bestemmer hvem som er flyktninger og hvilken rettsbeskyttelse, sosiale rettigheter og annen bistand flyktningene bør få av de landene som har ratifisert konvensjonen (Stang, 2012). Barn er også en del av Flyktningkonvensjonen (1951), men det er ikke lagt noen særlige bestemmelser som retter seg direkte mot barn. Likevel pålegges statene gjennom Flyktningkonvensjonen (1951) at alle flyktninger har rett på skolegang på lik linje med mottakerlandets egne borgere, dette vil være svært relevant for barn. På samme måte som Barnekonvensjonen (1989) er Flyktningkonvensjonen (1951) ratifisert i Norge, men den er ikke inkorporert med prioritet fremfor andre lovbestemmelser (Stang, 2012). Likevel ønsker vi å fremheve artikkel 3 fra Flyktningkonvensjonen (1951) som omhandler “ikke-diskriminering”. Artikkel 3 fremhever at hjemland, rase eller religion ikke skal spille inn i de avgjørelser som blir tatt av staten (Flyktningkonvensjonen, 1951). For de enslige mindreårige flyktningene betyr dette at de skal bli vurdert på lik linje som andre norske barn, uavhengig av at de ikke er vokst opp i Norge.

2.2 Barneverntjenestens mandat overfor enslige mindreårige flyktninger

Norge har en Barnevernlov (1992) som har som hovedoppgave å gi barn trygge oppvekstvilkår, hjelp og omsorg (Fylkesmannen, 2019). Vi skal i de neste avsnittene se på hvordan Barnevernloven (1992) tar stilling til enslige mindreårige flyktninger.

Barnevernets hovedoppgave er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får hjelp og omsorg til rett tid (Det kongelige barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013). Barnevernet er også barnets garanti for at de sikres trygghet og utviklingsmuligheter. Deres ansvar og arbeidsoppgaver finner vi i Barnevernloven (1992), og det er Barneverntjenesten i kommunen som har ansvaret for Barnevernet. Barnevernet har en spesiell oppgave da de skal ta vare på de mest utsatte barna (Barne- og familiedepartementet, 2001). I Barnevernloven (1992) paragraf 1-2 fastslår loven at den gjelder alle barn som oppholder seg i landet uavhengig av juridisk status (Barnevernloven, 1992). På en annen måte kan man si at loven gjelder alle barn uavhengig av statsborgerskap, oppholdsstatus eller bakgrunn.

2.2.1 Bosetting av enslige mindreårige flyktninger

Det er kommunene selv som bestemmer hvilken etat som skal ha ansvaret for bosetting av enslige mindreårige flyktninger, og hvordan de vil organisere og løse denne oppgaven. Noen kommuner velger å legge ansvaret til Barneverntjenesten, mens andre gir ansvaret til Flyktningtjenesten. Selv om det varierer fra kommune til kommune har Barneverntjenesten ifølge Barnevernloven (1992) paragraf 1-1 og 1-2 et generelt ansvar for alle barn som befinner seg i kommunen (Svendsen et al., 2018). Andre paragrafer fra Barnevernloven (1992) som er relevant er paragraf 3-2 første ledd om bosetting: *“Barneverntjenesten skal medvirke til at barns interesser ivaretas også av andre offentlige organer”*. Den viser at selv om andre organer har ansvar for bosetting skal Barnevernet medvirke til at barns interesser ivaretas.

De fleste enslige mindreårige flyktningene har et behov for å ha voksne til stede som kan gi omsorg, trygghet og veiledning. Det betyr at kommunene må ha et variert bo- og omsorgstilbud, slik at de kan sikre at enslige mindreårige flyktninger får gode oppvekstvilkår. I Barnevernloven (1992) paragraf 4-1 finner vi, på lik linje med Barnekonvensjonen (1989), prinsippet om barnets beste, dette blir også viktig å ta med seg inn i bosettingsarbeidet av enslige mindreårige flyktninger. Det er vanlig å bosette enslige mindreårige flyktninger i alderen 15-18 år i bofellesskap som enten er bemannet eller ubemannet. I bofellesskapene får de oppfølging etter individuelle behov (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2018). Kommuner som hjelper sitt arbeid i Barnevernloven (1992) benytter seg av ulike paragrafer når de skal bosette enslige mindreårige flyktninger (Svendsen et al., 2018).

I Barnevernloven (1992) paragraf 3-4 spesifiseres bosetting av enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere. Der står det:

“Ved bosetting av enslige mindreårige som har framsatt søknad om asyl eller som har fått opphold på grunnlag av slik søknad, skal kommunen foreta en vurdering av den enkeltes behov og på denne bakgrunn tilby egnet botiltak. Kongen kan gi forskrift om kommunens oppgaver knyttet til bosetting.

Dersom kommunen i forbindelse med vurderingen etter første ledd finner rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter kapittel 4, skal barneverntjenesten undersøke forholdet, jf. § 4-3”.

Ved bruk av denne paragrafen er det imidlertid kommunen som skal gjennomføre vurderinger, og det er ikke krav til at det settes i gang undersøkelser, hjelpetiltak eller omsorgstiltak i henhold til Barnevernloven (1992) (Garvik, Paulsen & Berg, 2016).

En grunn til at kommuner velger å bosette enslige mindreårige flyktninger under paragraf 4-4 kan være at kommuner ser på bosetting av enslige mindreårige som et arbeid som ikke krever en mer omfattende lovhjemmel enn det som inngår i lov om hjelpetiltak (Garvik et al., 2016). Ved bosetting av enslige mindreårige flyktninger er det mest vanlig å sette i gang bo- og omsorgstiltak ved hjelp av Barnevernloven (1992) paragraf 4-4, hjelpetiltak for barn og barnefamilier. Ifølge rapporten *Kunnskapsoppsummering om enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger* er det hele 85% som hjelper sitt arbeid med enslige mindreårige flyktninger i paragraf 4-4 (Svendsen et al., 2018, s. 10). Der står det:

“Barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak. Hjelpetiltak skal ha som formål å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien.

Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien” (Barnevernloven, 1992, § 4-4).

En annen paragraf som kan være relevant for bo- og omsorgstiltak for enslige mindreårige flyktninger er paragraf 4-12, vedtak om å overta omsorg for et barn. Dette er ifølge rapporten *Barnevernets rolle i bosetting og oppfølging av enslige mindreårige flyktninger* et svært lite brukt tiltak. Undersøkelsen deres viser at bare 2% av deltakerne i kartleggingen brukte denne paragrafen, mens hele 92% svarte at de sjeldent – eller aldri benyttet seg av den paragrafen. En forklaring på dette kan skyldes at vedtaket etter paragraf 4-12 er mer forpliktende og omfattende

enn paragraf 4-4. Ved overtakelse av omsorgsansvaret til barnet gitt til det offentlige sikres en del rettigheter i paragraf 4-12 som ikke blir lovfestet på samme måte i paragraf 4-4. En annen forklaring på hvorfor noen bruker paragraf 4-4 fremfor paragraf 4-12 er at overtakelsen av omsorg overfor enslige mindreårige flyktninger anses som juridisk komplisert. Argumentene går på at de enslige mindreårige som kommer til Norge har omsorgspersoner i andre land. Dette gjør det komplisert da det i praksis ikke er noen å overta omsorgen fra. Ved å ikke hjelme bosettingsarbeidet for enslige mindreårige flyktninger i paragraf 4-12 kan konsekvensen av slik praksis bety at en gruppe barn i Norge står uten juridisk omsorg (Garvik et al., 2016, s. 33-34).

2.2.2 Ettervern – tiltak for ungdom over 18 år

Formålet med tiltak til ungdommer etter fylt 18 år er å sørge for at de opplever overgangen til en selvstendig voksentilværelse som trygg og forutsigbar. Barne- og familiedepartementet har i mange år jobbet for å styrke barneverntjenestens ansvar for ungdom over 18 år. Mange barn som har vært under barnevernet har et mindre og mer sårbart familienettverk enn andre ungdommer i landet. Målet med ettervern er å gi tiltak til ungdom slik at de kan få nødvendig hjelp og støtte i overgangsfasen til en selvstendig tilværelse (Det Kongelige barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Ettervernstiltaket er hjemlet i Barnevernloven (1992) paragraf 1-3:

“Tiltak som omhandlet i denne lov kan treffes overfor barn under 18 år. Når barnet samtykker, kan tiltak som er iverksatt før barnet har fylt 18 år, opprettholdes eller erstattes av andre tiltak som er omhandlet i denne lov inntil barnet har fylt 23 år. Jf. likevel § 4-24 tredje ledd. Opphør av tiltak ved fylte 18 år og avslag på søknad om tiltak etter fylte 18 år skal regnes som enkeltvedtak og skal begrunnes ut fra hensynet til barnets beste, jf. § 4-1”.

(Figur 2 - Inndeling i barnevernet)

Barnevernloven paragraf 1-3 annet ledd gjør det derfor mulig for barneverntjenester å opprettholde igangsatte tiltak, eller erstatte nåværende tiltak med andre tiltak som er nevnt i loven

frem til ungdommen fyller 23 år. I utgangspunktet betyr dette at alle typer tiltak etter loven kan opprettholdes. Det kan for eksempel fortsatt gjelde fosterhjems – eller institusjonsplassering, eller videreføring av hjelpetiltak etter Barnevernloven (1992) paragraf 4-4 (Det Kongelige barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Tiltak som kan være aktuelt for unge med ettervern kan for eksempel være psykososial støtte, eller mer praktisk hjelp som kan gå på bolig, utdanning, jobb, økonomi og sosialt nettverk. Lykkes man med ettervern kan tiltaket hjelpe ungdommene til å mestre overgangen fra et liv med oppfølging fra Barneverntjenesten til en selvstendig tilværelse (Bufdir, 2020). For ungdom over 18 år kan man bare sette i gang tiltak etter Barnevernloven (1992) når ungdommen samtykker (Det Kongelige barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

Før ungdommen fyller 18 år er det viktig at Barnevernet i god tid informerer vedkommende om adgang til å opprettholde tiltak etter fylte 18 år. På samme tid må det også avklares om vedkommende ønsker videre hjelp. Dersom ungdommen velger å samtykke til ettervern skal det utarbeides en plan for fremtidige tiltak (Det Kongelige barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Dersom Barnevernet ikke gir tilbud om ettervern, må de dokumentere hvorfor de ikke velger å gi et slikt tilbud (Barne- og familiedepartementet, 2019). I begrunnelsen skal det alltid gis en forklaring på hvorfor det anses som barnets beste at vedkommende ikke lengre skal motta hjelp fra Barnevernet. Dette gjøres for å sikre at Barnevernet har gjort en grundig vurdering av om tiltaket skal opprettholdes eller avsluttes (Det Kongelige barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

Dersom ungdommen selv ikke ønsker tiltak fra Barnevernet etter fylte 18 år, skal Barnevernet informere vedkommende om at man har lov til å ombestemme seg. I alle tilfeller hvor ungdommer har takket nei til tiltak, bør de kontaktes ett år etter at alle tiltak ble avsluttet for å høre om de nå ønsker å motta tiltak (Det Kongelige barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

Ifølge rapporten *Kunnskapsoppsummering om enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger* (2018) viser norsk forskning at ettervernstiltak fungerer, og at de som mottar ettervern har større sannsynlighet for å få utdanning og jobb (Svendsen, et al., 2018).

28. April 2020 ble det klart at Det Kongelige Barne- og Familiedepartementet (2020) har foreslått å utvide aldersgrensen for rett til ettervern for barnevernspårn fra 23 til 25 år. Forslaget om å tydeliggjøre regler for ettervern ble innført i 2018 da Barnevernloven (1992) ble en rettighetslov.

Dette er et av flere tiltak departementet foreslår for å styrke ettervernet, forslaget har som mål om å bedre faglig arbeid og styrke rettssikkerheten for barn og foreldre. Forslag om ny Barnevernlov (1992) vil bli lagt frem av Departementet for Stortinget våren 2021 (Det Kongelige Barne- og Familiedepartementet, 2020).

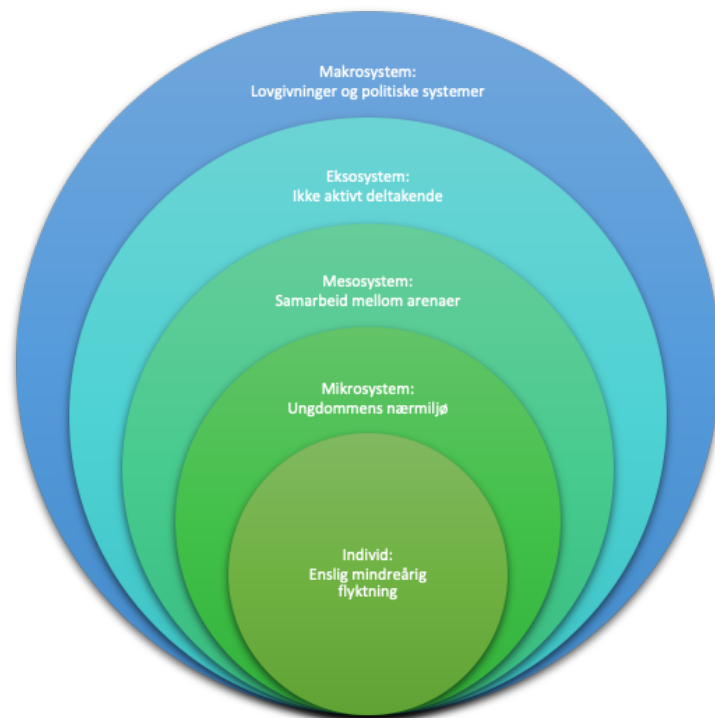
3.0 Teori

Vi har valgt å presentere noen teorier som vi anser som relevant opp mot forskningsspørsmålet for enslige mindreårige flyktningers overgang fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. I vårt forskningsprosjekt ønsker vi også å inkludere fagpersoner for å få et mer omfattende bilde av fenomenet vi studerer. I den forbindelse har vi valgt å bruke teorier som kan hjelpe oss å diskutere våre funn og bedre forstå hvordan fagpersoner erfarer deres arbeid rettet mot enslige mindreårige flyktninger i en slik overgang. Vi kommer først til å presentere Bronfenbrenner (1979) sin *utviklingsøkologiske modell* som viser hvordan individet blir påvirket av ulike omgivelser. Denne modellen er relevant for vårt forskningsprosjekt ettersom enslige mindreårige flyktninger og deres overgang til en selvstendig tilværelse er påvirket av ulike systemer. Deretter ønsker vi å presentere *traumebevisst omsorg*, en modell som vil hjelpe oss å utforske hvordan fagpersoner arbeider i møte med ungdommenes mentale helse i overgangsfasen (Jørgensen & Steinkopf, 2013). Videre ønsker vi å presentere Kohlis (2011) teori, da denne teorien vil hjelpe oss å diskutere hvordan enslige mindreårige erfarer overgangen, og hvilke utfordringer og muligheter de står overfor i forhold til *trygghet, tilhørighet og suksess*.

3.1 Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell

Urie Bronfenbrenner (1979) var en russisk-amerikansk forsker innen barne- og utviklingspsykologi. I sitt hovedverk *The ecology of human development* (1979) ser han på utvikling og sosialisering i et systemisk perspektiv. I en helhetsmodell setter han sammen faktorer som kan ha en innvirkning i et oppvekstmiljø, denne modellen kalte han for den *utviklingsøkologiske modell* (Bø, 2012). Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell (1979) tar altså utgangspunkt i hvordan individets omgivelser påvirker, og er avhengig av hverandre i et samspill. Han mente at miljøet rundt individet kunne sees i sammenhengende strukturer hvor den ene utgjør kjernen i den andre (Bronfenbrenner, 1979). Disse miljøene kan ha en direkte eller indirekte påvirkning hos mennesker (Egeland, 2018). For Bronfenbrenner (1979) er miljøer av betydning for utvikling og sosialisering først og fremst de konkrete, daglige samspillene. Bronfenbrenner (1979) oppfattet et oppvekstmiljø som en serie sammenhengende strukturer hvor den ene utgjør kjernen i den andre. Han så for seg det økologiske miljøet som et sett med russiske «babusjkkadokker», hvor den ene kan puttes inn i den andre. Disse nivåene kaller han for mikro-, meso-, ekso- og makrosystem (Bø, 2012, s. 169 - 170).

Vi har i dette forskningsprosjektet valgt å bruke Bronfenbrenners (1979) modell som en teoretisk linse som kan hjelpe oss å diskutere hvordan forskjellige nivåer påvirker overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse for enslige mindreårige flyktninger. De enslige mindreårige flyktningene er hele tiden aktivt i kontakt med mikrosystemet, og har et samspill mellom ulike arenaer og miljøer. I avsnittene under vil vi presentere alle nivåene i Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell (1979).

(Figur 3 - Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell)

3.1.1 Mikrosystemet

Det første systemet i Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell (1979) er mikrosystemet. Mikrosystemet er den innerste sirkelen hvor man finner ulike mikronivåer, disse består av alle miljøer som barn og unge er i kontakt med (Imsen, 2014, sitert i Bø, 2012, s. 171). Med andre ord vil det si at mikronivået forstås som nærmiljøet der personene er i direkte samhandling med hverandre (Egeland, 2018). Det kan eksempelvis bestå av familie, skole, nabolag, barnehage og jevnaldrende. Et viktig kjennetegn ved dette nivået er ansikt-til-ansikt-kontakten, altså personlige relasjoner (Kvelling, 2015). Det er på mikronivå vi kontrollerer hverandres atferd og der vi deler opplevelser, tanker og læring med hverandre. Det er også på dette nivået påvirkning, rolletaking, modellering, sosialisering, oppdragelse, dannelse, integrering og assimilering foregår (Bø, 2012).

Alle barn og unge tilhører flere mikronivå samtidig. Så fort en person går inn i et nytt mikromiljø som ikke består av kjernefamilien oppstår mesosystemet (Kvello, 2015).

3.1.2 Mesosystemet

Det andre systemet i den utviklingsøkologiske modellen (1979) er mesosystemet. Bronfenbrenner (1979) definerte mesosystemet som et sett av sammenhenger mellom to eller flere mikrosystemer der et individ aktivt samhandler. Med andre ord kan man si at mesosystemet er relasjonene og prosessene mellom de ulike mikrosystemene (Kvello, 2015). Tenker man for eksempel på en enslig mindreårig flyktning kan forholdet bofellesskap - skole være et typisk mesosystem. Med dette eksempelet kan meso bety forbindelser mellom ulike mikroer. Ifølge Bronfenbrenner (1979) kan meso komme til uttrykk på flere måter. Det kan komme til uttrykk ved for eksempel overlapping av ulike individers system, nærhet, ikke-fysisk kontakt og pendling. Tette mesostrukturer kan også lede til konflikter av ulike slag (Bronfenbrenner, 1979). Hver dag pendler mennesker mellom ulike arenaer som ofte er skilt fra hverandre både geografisk, sosial og kulturelt. Det betyr at de blant annet møter kontrastfylte kulturkoder, holdninger og verdimønstre. Vanligvis kan det å møte motforestillinger, mangfold og annerledeshet være intellektuelt stimulerende, men blir spriket for stort er det fare for at de utsettes for krysspress i form av motsetningsfylte forventninger (Bø, 2012).

3.1.3 Eksosystemet

Det tredje systemet kaller Bronfenbrenner (1979) for eksosystemet. Dette systemet referer til de mikromiljøene der barn og unge sjelden eller aldri er til stede, men hvor det likevel oppstår beslutninger som har betydning for de arenaene barnet er en del av (Bronfenbrenner, 1979). Med andre ord påvirker eksosystemet derfor barn og unges utvikling uten at de er direkte i kontakt. Eksempler på dette kan være samarbeid mellom Barneverntjenesten, skolen og hjemmet. I tillegg finner vi de viktigste samfunnsinstitusjonene, både de formelle og de uformelle strukturene på dette nivået (Kvello, 2015).

3.1.4 Makrosystemet

Det fjerde og det siste systemet i Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell (1979) er makrosystemet. I dette systemet referer Bronfenbrenner (1979) til det kulturelle aspektet som består av mønstre av verdier, ritualer, tradisjoner, økonomiske forhold, nasjonale væremåter, ideologier, kultur og beslutninger som tas for samfunnet. Dette innebærer blant annet valgene

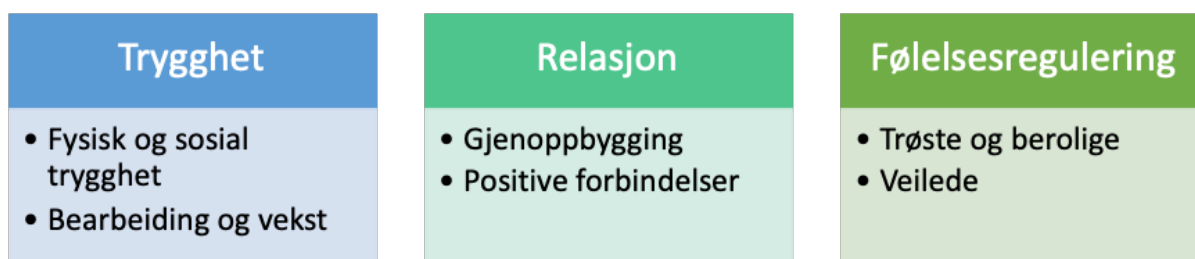

regjeringen og stortinget tar, for eksempel innvandringspolitikk. Makrosystemets påvirkning formidles via ekso-, meso-, og mikrosystemet inntil individet. Vår kultur og væremåte preges derfor av elementene fra makrosystemet (Bø, 2012). Makrosystemet inkluderer ideologier, kultur og verdier som former lovgivninger og politiske systemer. Eksempler på beslutninger som tas er fødselspermisjon, kontantstøtte og retten til skolegang. Med andre ord kan man beskrive makrosystemet som et fundament og rammer for innbyggernes liv og muligheter for menneskene som lever i det (Kvillo, 2015).

3.2 Traumebevisst omsorg

Krenkelser og psykologiske traumer kan ha påvirkning på hvordan barn fungerer og utvikler seg. *Traumebevisst omsorg* (TBO) er en modell som gir konkrete redskaper til foreldre, miljøpersonale, barnevernsinstitusjoner eller som andre kan bruke i møte med barn og ungdom. Modellen er en verdiforankret tilnærming for hvordan man kan møte barn og unge i krise (Jørgensen & Steinkopf, 2013). Enslige mindreårige flyktninger anses som sårbar da mange kan ha særskilte utfordringer, blant annet traumer. I møte med enslige mindreårige er det viktig at fagpersonene har kunnskap om slike utfordringer, slik at de kan veilede ungdommene på best mulig måte. Vi har valgt å bruke denne modellen for å undersøke hvordan fagpersoner arbeider med enslige mindreårige flyktninger.

Med tre grunnpilarer tar modellen for TBO ansvar for at mennesker har kunnskap og ferdigheter knyttet til barn som lider med traumer (Bath, 2015). Vi kan si at TBO er en forståelsesramme som består av metoder og intervensjoner. Omsorgspersoner må søke for å forstå hvordan ungdommen eller barnet forstår den verden den befinner seg i. På samme tid må også den indre verden forstås, hvordan fungerer den indre mekanismen til barnet når vanskelige emosjoner eller hukommelsesbilder dukker opp. Atferden kan i noen tilfeller være at de selv prøver å regulere sinne og redsel. For å hjelpe barnet eller ungdommen må omsorgspersoner veilede dem til å håndtere den indre smerten på best mulig måte (Jørgensen & Steinkopf, 2013). Under vil vi ta for oss de tre grunnpilarene som omsorgsarbeidet hviler på.

(Figur 4 - Grunnpillarer i TBO)

3.2.1 Grunnpillar 1: Trygghet

Stresset av tilbakevendende traumer påvirker hjernen til barn som har blitt utsatt for traumer. Traumene er med på å påvirke både reaksjoner, emosjonell kontroll og de kognitive evnene (Bath, 2015). Hjerneforskning viser at barn med traumer i mange tilfeller har et hypersensitivt nervesystem, dette innebærer at en «alarm» går til enhver tid, også på tidspunkt eller i situasjoner som kan virke uforståelig for andre (Jørgensen & Steinkopf, 2013). Personer som sliter med å skille mellom trygge og utrygge omgivelser, kan svare upassende på opplevelser som oppfattes som trusler (Bath, 2015). Når barn føler seg utrygge har de behov for trygghet, dette innebærer ikke bare en fysisk trygghet, men også en sosial trygghet til jevnaldrende og voksne. Barn som har vært utsatt for traumer som knyttes til relasjoner, kan i mange tilfeller holde de voksne på avstand. Selv om fokuset på trygghet vil variere, vil målet alltid være det samme; at barnet er trygt, føler seg trygt og på denne måten kan være med i prosessen av bearbeiding og vekst (Bath, 2015).

3.2.2 Grunnpillar 2: Relasjon

Den andre pilaren handler om å bygge eller gjenoppbygge de relasjonene som er brutt (Bath, 2015). Trygghet som var den første pilaren henger godt sammen med relasjon, dette kommer av at tilknytninger er et sentralt begrep (Jørgensen & Steinkopf, 2013). Dette gjelder relasjonene og forholdene til de voksne, men også til skoler, kirker, lokalsamfunn og idrettslag. Slike relasjoner kan hjelpe barn med å overvinne motgang (Bath, 2015). Et overordnet mål for alle som har omsorg for barn er å være til stede i barnas behov (Bath, 2015). Omsorgspersoner som har med barn å gjøre må være sensitive, oppmerksomme og reflekterende med tanke på reaksjoner og opptre respektfullt (Jørgensen & Steinkopf, 2013). En måte å skape relasjoner på til barna er gjennom å engasjere dem i aktiviteter hvor det krever en gjensidighet fra begge parter, dette kan

være bordtennis, danse, kaste ball eller spille musikk sammen. Ved å bruke slike ferdigheter fremmer det en positiv forbindelse og bidrar til å sikre et trygt miljø (Bath, 2015).

3.2.3 Grunn pilar 3: Følelsesregulering

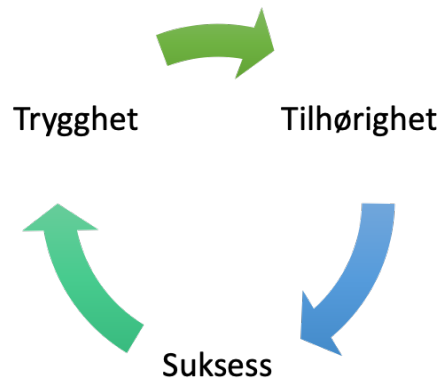
Å regulere følelser er i utgangspunktet ikke noe små barn kan (Jørgensen & Steinkopf, 2013). Det er derimot noe de har mulighet for å lære, men den er ikke medfødt. Måten dette skjer på er ved hjelp av at familie eller omsorgspersoner tar hånd om barnet på en trøstende og beroligende måte. Ved å sette ord på barnets emosjoner, «jeg ser at du er redd», og ved å trøste barnet, reguleres aggressive handlinger. Barna som har opplevd traumer i ung alder har vanskeligheter med å regulere egne følelser. Før barna har en forståelse av hvordan emosjoner skal fortolkes, spiller omsorgspersoner en sentral rolle for å hjelpe dem å regulere sine følelser (Jørgensen & Steinkopf, 2013). Omsorgspersonenes rolle blir å forstå mestringsstrategiene barn bruker, slik at de har mindre behov for mal-adaptive strategier, og heller veilede de mot trygge og sunne måter å takle situasjonen på (Bath, 2015).

3.3 Trygghet, tilhørighet og suksess

I Kohli (2011) teori presenteres tre elementer som har betydning for barn og unge som kommer til et nytt land og befinner seg i en ny kontekst med hensyn til språk, lovgivninger og mennesker. Ved hjelp av *trygghet, tilhørighet og suksess* presenterer han hvordan disse elementene gir en følelse av «hjem» for de enslige mindreårige som har reist fra sitt opprinnelsesland. Å søke etter et «hjem» handler ikke bare om husly og politisk helligdom, men om å etablere forhold og gjensidighet. Til syvende og sist er det et sted som er stabilt og trygt hvor en ikke trenger å bekymre seg for ytterligere trusler om brudd (Kohli, 2011).

Ved ankomst til et land må en bli kjent med språket, lover og skikker som man trenger fra dag til dag. Når vellykkede tilpasningsstrategier læres og en vanlig livsstil opprettes igjen, blir de en del av vertssamfunnet. For dem som allerede har blitt bosatt i landet er det viktig å investere i relasjoner, jobbe hardt og sette røtter. Etter hvert som tiden går vil vennskap vokse og opplevelse av suksess på skole vil øke. Dette er ikke noe som vil skje på kort tid, og for mange vil det ta mange år å føle seg som en del av kulturen i det nye landet. Dette kan være en omfattende periode, men også en tid hvor de kan se tilbake på historien og se frem på det som begynner å åpne seg. Sammensatt er trygghet, tilhørighet og suksess tre dimensjoner som fungerer som grunnlag for å danne et stabilt liv for alle utsatte barn (Kohli, 2011). Elementene i denne teorien

er relevante mot vårt forskningsspørsmål da enslige mindreårige flyktninger har behov for å danne et stabilt grunnlag for seg selv.

(Figur 5 - Trygghet, tilhørighet og suksess)

3.3.1 Trygghet

Å ha den juridiske retten til å betrakte oss selv som borgere i et stabilt og vellykket land, er for mange enslige mindreårige et stort ønske. Grunnlaget for å føle seg trygg kommer ved at man lovlig kan forbli i asyllandet på ubestemt tid. Livet på vent består av bekymring og håp om fremtiden og en usikkerhet om fortiden. Usikkerheten om å ikke ha kontakt eller nyheter om familien bringer frem bekymringer (Kohli, 2011). Utenom det å få forbli i et land finnes det også andre faktorer som gjør at barn føler seg trygge. Dette kan komme av forutsigbare mønstre, former og livsrytmer, ved å gå på skole, få rask medisinsk behandling og finne pålitelige og vennlige mennesker, både voksne og jevnaldrende. Mennesker som ønsker å bruke tid, innsats, være ærlige og snille mot de enslige mindreårige og prøve å forstå deres verden, kan bidra til å berolige dem (Kohli, 2006; Williamson, 1998, sitert i Kohli, 2011). Det tar tid å etablere trygghet igjen, men ved hjelp av nettverkene barna har rundt seg kan det være med på å skape tilhørighet (Kohli, 2011).

3.3.2 Tilhørighet

For mange enslige mindreårige flyktninger kan det være vanskelig å se tilbake på den tiden før avreise, fordi tapet av pålitelige forhold og kjente rutiner er vanskelig å bære, spesielt når det forsterkes av tøffe liv eller tvungen migrasjon (Minority Rights Group International, 1998; sitert i Kohli, 2011, s. 317). For at de enslige mindreårige skal kjenne på gjenoppretting av nettverk og håp, er det viktig å ikke snevre det inn til de individuelle egenskapene, men å se på samspillet til

disse barna i deres nye miljø. Tilhørighet skapes av den daglige rytmen i samvær med andre der ungdommene oppdager likevekt, trygghet og bekreftelse. Skolen kan være et slikt sted hvor de får danne seg tilknytninger, gjøre forpliktelser og utføre verdifulle handlinger (Kohli, 2011). Bekymringene de enslige mindreårige opplever kan dempes ved at de har minst én trofast voksen i havet av mennesker som prøver å danne et nettverk. Å ha et forhold til en voksen kan hjelpe dem å gi mening og ta avgjørelser uten å føle seg hjelpeløs eller å ha mangel på kontinuitet av vaner og ritualer fra fortiden. Dette kan ha påvirkning på følelsen av tilhørighet (Kohli, 2011).

3.3.3 Suksess

Barn som kommer til et nytt land har et ønske om å lykkes både på skolen, få jobb og være selvstendig (Kohli and Mather, 2003; sitert i Kohli, 2011, s. 319). Etter å ha brukt mye penger på en reise som gjerne er finansiert av familien, kan familiens ønske være at barnet ikke bare skal overleve, men at barnet også skal trives selv om familien er revet vekk. De individuelle historiene kan gi følelsen av suksess basert på en intensjon om å overleve (Kohli, 2011). Enslige mindreårige viser seg å være svært opptatt og fokusert på det skolearbeidet de gjør sammenlignet med andre studenter. Når det er sagt er det også viktig å klargjøre at det ikke finnes noe veldig klar forståelse av suksessfaktorer for enslige mindreårige (Wilkinson, 2002; sitert i Kohli, 2011, s. 320). Det som kan hevdes er at de som blir tilbudt et sted å bo, gjør det bra både praktisk, på skole og sosialt. Med langvarig usikkerhet er det vanskelig å føle seg vellykket uansett hvor sterk viljen er (Kohli, 2011).

4.0 Forskningsgjennomgang

Vi skal i dette kapittelet presentere relevant litteratur og forskning på feltet under temaene: *barns deltakelse, bosetting, ettervern, selvstendighet og kulturell kompetanse*. Vi ser på disse temaene som relevant for å undersøke både enslige mindreårige flyktningers og fagpersoners perspektiver. Vi skal derfor presentere tidligere forskning for å gi en oversikt over forskningsområdet vårt og identifisere mulige gap i forskningslitteraturen.

4.1 Barns deltakelse

Tidligere forskning på enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere viser ofte til de psykiske, fysiske og emosjonelle utfordringene denne gruppen kan oppleve. Artikkelen til Wernesjö (2012) presentere et overblikk av tidligere forskning på feltet av enslige mindreårige flyktninger og disse barnas sårbarhet. Barns deltakelse i forskning er begrenset, og Wernesjö (2012) påpeker at deres perspektiv bør komme tydeligere frem. Wernesjö (2012) konkludere med at forskningen som er gjennomgått har først og fremst fokus på problemene til enslige mindreårige. Dette mener hun konstruerer enslige mindreårige som passive og sårbare. Studiene hun fremlegger har tatt hensyn til stemmene til de berørte enslige mindreårige. Likevel foreslår hun at det fortsatt er et behov for forskning som omhandler livserfaringer og barn og unges perspektiver (Wernesjö, 2012). Qin, Saltarelli, Rana, Bates, Lee & Johnson (2014) viser til en kvalitativ studie gjort i USA av 19 sudanske voksne som kom som enslige mindreårige flyktninger. Forskningen ble gjennomført for å vite mer om opplevelsene til flyktning ungdommer som kom til USA uten foreldre. Resultatene til Qin et al. (2014) viser at barn som har en sterk rot til sin opprinnelige kultur og identitet hjelper dem til å ta gode valg. På lik linje som Wernesjö (2012) fremhever Qin et al. (2014) at barns egne opplevelser burde få større plass i forskningen. Selv om det har vært økende forskning på barn og unges erfaringer, er det fortsatt lite forskning på enslige mindreårige flyktninger som kommer alene uten deres foreldre.

En studie fra Norge gjort i 2017, ble 66 enslige mindreårige flyktninger intervjuet for å fremheve denne gruppens stemme. Forskeren har som mål om at de enslige mindreåriges erfaringer og kunnskap skal hjelpe politikere og fagpersoner til å organisere og levere bedre tjenester. Rådene fra de enslige mindreårige innebar blant annet at de ansatte måtte klare å se barnets perspektiv, forsøke å forstå de og tåle å høre deres historier (Skårdalsmo & Harnischfeger, 2017).

4.2 Bosetting

Det vi vet om forskning på bosetting av enslige mindreårige flyktninger er at store deler omhandler ankomsten til Norge. Vi ønsker å presentere forskning på bosetting, ettersom dette kan hjelpe oss å forstå datamateriale bedre.

Aadnanes og Pastoor (2013) går inn i de enslige mindreåriges rettigheter til omsorg etter bosetting i Norge. Ved hjelp av deltakende observasjon og kvalitative intervjuer av ungdommer og fagpersoner, diskuteres det om rettighetene ivaretas godt nok. Noen av funnene i forskningen viser at enslige mindreårige ikke får samme hjelpetilbud som andre barn i Norge. Hjelpetilbudene i de ulike kommuner er varierte og i mange tilfeller er statusen som flyktning mer vektlagt enn statusen som barn. Som enslig mindreårig flyktning kommer man alene uten foreldre, og har dermed ikke noe grunnlag for å kunne vurdere foreldrenes omsorgsevne. Aadnanes og Pastoor (2013) påpeker derfor at det er vanskelig å vite hvilken omsorg som er god nok for hvert enkelt barn, spesielt da foreldrenes evne til å møte disse behovene skal bli diskutert. Det er derfor mulig å tolke det slik at disse ungdommene faller utenfor paragrafens målgruppe, § 4-12, 1.-4. ledd i Barnevernloven (2013, s. 47).

I rapporten "*Boløsninger for enslige mindreårige flyktninger*" illustreres det hvordan to kommuner med svært ulike betingelser, møter og håndterer arbeidet med å tilby gode boløsninger for enslige mindreårige. Denne rapporten omfatter både gjennomgang av statlige og kommunale dokumenter, samt intervjuer med sentrale aktører i kommunene og enslige mindreårige flyktninger bosatt i de to kommunene (Svendsen, Thorshaug & Berg, 2010). Rapporten viser at det er varierende botiltak i de ulike kommunene. I Trondheim kommune har de følgende botiltak; hybel med timebasert oppfølging hos husvert, kommunal barnevernsinstitusjon, bofellesskap, fosterhjem/forsterket fosterhjem og institusjon eller lignende gjennom Bufetat. Levanger kommune har bosatt enslige mindreårige som relativt selvstendige. Botiltak som vanligvis velges for denne gruppen er leiligheter hvor to til tre ungdommer bosettes sammen. I tillegg har de en løsning som kalles for hybelvert ordning hvor en har ansvar for oppfølging (Svendsen et al., 2010). For å kunne gi enslige mindreårige flyktninger et godt botilbud er det viktig at man tar utgangspunkt i at ungdommene er både avhengig og selvstendig på samme tid. Ifølge Svendsen et al. (2010) må man derfor finne en balanse i arbeidet med ungdommene der vedkommende ikke blir mer avhengig av støtte enn nødvendig, samtidig må man ikke overvurderer ungdommens

modenhetsnivå eller selvstendighet. Rapporten viser at disse ungdommene på mange områder har behov for oppfølging, støtte og voksenkontakt for å kunne bli selvstendig (Svendsen et al., 2010).

På lik linje med Svendsen et al. (2010) forteller en rapport fra Garvik, Paulsen og Berg (2016) om barnevernets rolle i bosetting og oppfølging av enslige mindreårige flyktninger gjort i Norge. Ved hjelp av kombinasjonen av kvalitativ og kvantitativ metode har de samlet inn informasjon fra ansatte i barnevernet og enslige mindreårige flyktninger. Det har blitt brukt casestudier i ni kommuner, intervju og en breddeundersøkelse. Bosetting og oppfølging av de enslige mindreårige flyktningene kan bli sett på som både et barnevernfaglig og et flyktning faglig ansvar på grunn av FNs Barnekonvensjon (1989). Staten skal legge til rette for barn slik at de kan utvikle seg fysisk, mentalt og personlighetsmessig. Barna som bosettes i kommunen skal derfor inkluderes i lokalsamfunnet, samtidig som at de blir rustet for et selvstendig voksenliv i Norge. Boligen skal være et hjem, ikke bare et sted med tak over hodet. I dette hjemmet skal de få tilgang på omsorg, frihet, mulighet for å bygge nettverk og forberede seg til voksenlivet. Med dette som utgangspunkt kan boligen spille en sentral rolle i integreringen av de enslige mindreårige. En måte å bosette de enslige mindreårige på er ved hjelp av bofellesskap i kommunen. Garvik et. al. (2016) fremhever at bofellesskap vil være en arena hvor de ansatte kan komme tett på, etablere rutiner og skape en hverdag sammen med ungdommene. For ungdommer som har bodd i en kommune over en lengre periode kan de bli plassert i en hybel med eller uten tilsyn. Dette anses som en løsning for at ungdommen skal kjenne på overgangen fra bofellesskap til den selvstendige tilværelsen. En slik hybelordning blir sett på som et ettervernstiltak av mange. Rapporten konkluderer med at det finnes varierende behov for støtte og tiltak hos de enslige mindreårige flyktningene. Behovet for oppfølging, omsorg eller voksenkontakt er varierende og kan endre seg over tid. Derfor er det viktig at det kartlegges hvilke behov hver enkelt ungdom har, og tilpasse oppfølgingen til dem ut ifra dette (Garvik et al., 2016).

4.3 Ettervern

Overgangen fra barn til voksen kan for noen oppleves som en krevende periode. Da er det viktig at ungdommene får den nødvendige hjelpen de trenger. Formålet med et ettervern er at ungdommer som er fylt 18 år, og ikke klare seg selv, skal få tilbud om nødvendig hjelp.

Kenny og Loughry (2018) har sett på hvordan vurderinger tas når den vestlige verden må sette en alder på enslige mindreårige flyktninger som kommer til land uten dokumenter. De har sett på ulike praksiser som utføres for barn og voksne i det de ankommer blant annet USA og

Storbritannia. Først og fremst må landene bestemme seg for om det er barn eller voksne de møter, dette er fordi rettighetene til disse gruppene vil være forskjellig ut ifra hvilken alder de har. Den politiske responsen som møter mange av barna som kommer uten foreldre og omsorgspersoner, er at de egentlig ikke er barn og derfor ikke trenger hjelp. Ifølge Kenny og Loughry (2018) skal tvilen komme til gode for individet og sikre at den sårbare får den beskyttelsen som den trenger på grunn av alder gjennom Menneskerettighetene (1948). Konklusjonen til Kenny og Loughry (2018) er at fremtidige vurderinger av de enslige mindreårige ikke bør fokusere på den kronologiske alder, men i stedet se på en rekke faktorer som kan påvirke sårbarheten, deres mentale helse og resiliens (Kenny & Loughry, 2018).

På lik linje med Kenny og Loughry (2018) har Allsopp og Chase (2017) sett på enslige mindreårige flyktingers mulighet for beskyttelse med status som voksen. Allsopp og Chase (2017) har gjennom intervjuer og kritisk diskursanalyse tatt for seg enslige mindreåriges posisjon i Den Europeiske Union [EU], med hovedfokus på Storbritannia og Italia. Her sammenlignes politikk og lovgivninger som styrer livene til de enslige mindreårige flyktingene. De konkluderte med at det statlige ansvaret for barnets beste etter fylte 18 år er avhengig av den nasjonale lovgivningen. Dette innebærer at noen land tilbyr en form for ettervern fram til fylte 25 år, mens for andre stopper omsorgen for «barnet» i det de blir myndig. På samme måte som Kenny og Loughry (2018) konkluderer Allsopp og Chase (2017) med at de enslige mindreårige flyktingene som får status som myndig, ikke er en holdbar løsning som ivaretas med tanken på barnets beste. De sikter derfor mot et gap mellom de unges erfaringer og de politiske intensjoner (Allsopp & Chase, 2017).

Når det gjelder Norge har Myhrer og Stenerud (2011) sett på rettighetene og ettervernet til de enslige mindreårige flyktingene gjennom egne erfaringer og aktuell litteratur. De ser at de enslige mindreårige har et behov for nære relasjoner til voksne for at ungdommene skal klare seg selv. Det er viktig at ettervernet er til stede og at voksenrelasjonene ikke brytes for fort, da dette kan føre til at de takler den voksne tilværelsen dårligere enn barn som tar imot et ettervernstilbud. Myhrer og Stenerud (2011) begrunner viktigheten av oppfølging i form av ettervern med at unødvendige brudd i denne fasen av ungdommenes liv kan være svært sårbar. På dette grunnlaget mener de at barnevernet bør fullføre oppfølgingen til den dagen de enslige mindreårige flyktingene kan klare seg på egenhånd (Myhrer & Stenerud, 2011). I en annen rapport fra Nasjonalt Folkehelseinstitutt (Oppedal, Seglem & Jensen, 2009) har de undersøkt ungdommers egne erfaringer rettet mot psykisk helse, spesielt med fokus på barn og unge fra ulike nasjoner.

For mange enslige mindreårige flyktninger kan overgangen til en voksentilværelse være påvirket av kulturelle normer og verdier, med tanke på krav og forventninger. Ungdommene kan være knyttet til normene i sin opprinnelseskultur, men på samme tid måtte tilpasse seg den norske kulturen. Den “riktige” balansen mellom avhengighet og selvstendighet kan være svært ulik fra de forskjellige kulturene. For Barnevernet som tilbyr ettervern er det vanskelig å regulere overgangen til selvstendighet, men etter at ungdommene flytter ut har ikke lengre det offentlige noen rolle som trygg base. Et slikt brudd kan på mange måter være vanskelig for de enslige mindreårige flyktningene. Formålet med tiltak etter ungdommen er fylt 18 år, er at de som ikke klarer seg selv skal kunne få hjelp med de behovene de har (Oppedal et. al., 2009). Sammenlignet med Myhrer og Stenerud (2011) viser rapporten fra Garvik et. al. (2016) at tiden med ettervern er en sårbar tid. Med ettervern som et ledd for overgangen til voksenlivet, er denne perioden i livet utfordrende for mange. Denne tiden preges derfor av at ungdommene ønsker å være selvstendig samtidig som de trenger støtte. Garvik et. al (2016) påpeker at enslige mindreårige flyktninger er i en svært utsatt posisjon da de har en begrenset mengde med voksenpersoner rundt seg. I intervjuene beskriver flere av de enslige mindreårige at de trenger hjelp selv etter at de er fylt 18 år (Garvik et al., 2016).

4.4 Selvstendighet

Med mål om å finne hvilke faktorer som spiller en viktig rolle i resiliens hos de enslige mindreårige flyktningene, har Sleijpen, Mooren, Kleber og Boeije (2017) intervjuet 16 ungdommer i alderen 13-21 år i Nederland. Ved å gi disse unge flyktningene en stemme, gir dette studiet dem en mulighet til å uttrykke hvordan de selv erfarte ulike utfordringer. Selvstendighet var en av de positive resiliens faktorene de enslige mindreårige trakk frem. Studien viste at selv om ungdommene er overlatt mye til seg selv, prøvde de å være positive og sterke. Nesten alle som deltok i undersøkelsen (n=15) hadde modnet psykisk ved at de hadde blitt sterkere og mer selvstendig etter å ha gjennomgått noe som var vanskelig. Sleijpen et. al (2017) har ved hjelp av sin studie kommet frem til at livet til ungdommene blir satt på vent på det tidspunktet de trenger å utforske og utvikle sin sosiale og personlig identitet (2017). Gjennom Ní Raghallaigh og Gilligan (2010) sin kvalitative studie har enslige mindreårige i Irland vist at de handler uavhengig, og at de oppfatter seg selv som ganske selvstendig. Selv om fagpersoner og jevnaldrende er viktige, forteller de enslige mindreårige at selvstendigheten ga de mulighet til å håndtere omstendighetene bedre. Et funn i studiet viser at de enslige mindreårige var stolte av å kunne handle selvstendig og så på det som noe positivt. En informant fortalte at han ikke lenger var en “mamma-gutt” eller

“pappa-gutt”, men at han hadde lært å ta vare på seg selv og leve uten foreldrene sine. På denne måten tok han ansvar for egne handlinger (Ní Raghallaigh og Gilligan, 2010).

Ifølge en rapport fra Norge, *Kunnskapsoppsummering om enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger* (2018), viser forskning at overgangen til voksenlivet er en utfordrende fase for enslige mindreårige flyktninger. Begrepet “emerging adulthood” brukes for å beskrive overgangsfasen fra ungdom til voksen (Arnett, 2007, sitert i Svendsen, et al., 2018, s. 68). Med andre ord handler det ikke om å bli “voksen over natten”, men å vise at dette er en prosess. Overgangsfasen er ment til å gi ungdommene økt selvstendighet og mindre støtte. Ungdommer i denne fasen trenger fortsatt støtte fra voksne selv om fasen er preget av avhengighet og selvstendighet. Støtte fra voksne kan være avgjørende for hvordan de blir inkludert i samfunnet gjennom å fullføre utdanning, få tilknytning til arbeidslivet og få en stabil bosituasjon (Svendsen, et al., 2018).

Da vi var ferdig med å utarbeide kapittelet om forskningslitteratur i september 2019, ble det like etter publisert en rapport om “*Veien til selvstendighet*” (Kvestad & Bøe, 2019). Hovedmålet med dette prosjektet var å få mer kunnskap om hvordan man kan tilrettelegge for at enslige mindreårige flyktninger får en god utvikling etter bosetting i norske kommuner. Denne rapporten er basert på en kvantitativ studie der de har brukt spørreundersøkelse som metode. Deres resultater viser at enslige mindreårige flyktninger henvender seg til Barneverntjenesten når de trenger råd, samtidig som at ungdommenes sosiale relasjoner er tilknyttet tjenesten. Barneverntjenesten er derfor en viktig aktør og støttespiller for de enslige mindreårige flyktningene. Vårt forskningsprosjekt utfyller Kvestad og Bøe (2019) da vi ved hjelp av den kvalitative metoden kan fremheve stemmene til de enslige mindreårige og fagpersoner om deres erfaringer i overgangsfasen

4.5 Kulturell kompetanse

Begrepet om kulturell kompetanse har i løpet av de siste årene fått en større betydning i både helse- og den sosialfaglige litteraturen. Harrison og Turner (2011) har ved hjelp av en kvalitativ studie sett på hvilke forståelser tjue sosionomer har av kulturell kompetanse. Det finnes ikke bare én definisjon av kulturell kompetanse, men det ser ut til å være et foranderlig og utviklende konsept. En av de mest siterte definisjonene av kulturell kompetanse beskriver den som «*et sett med atferd, holdninger og politikk som kommer sammen i et system eller et byrå, eller blant fagpersoner som muliggjør effektive samhandlinger i tverrkulturelle rammer*» (Harrison & Turner 2011, s. 335). Blant sosionomene som ble intervjuet ble kultur nevnt som en del av

konstruksjonen av menneskets identitet, fortolkningsrammer og oppfatninger av andre, samtidig som de utformer sosiale interaksjoner og atferd. Kultur ble også assosiert med de normale og verdslige aspektene av menneskers liv, med andre ord noe som gjelder alle (Harrison & Turner, 2011).

I Norge har tidligere forskning i mange tilfeller vist at kulturforskjeller vanskeliggjør sosialt arbeid med minoritetsfamilier i Barnevernet. Fylkesnes og Netland (2012) skiller seg derimot fra den tidligere forskningen ved å vise til resultater hvor samarbeidet har fungert bra. Gjennom intervju av seks foreldre med minoritetsbakgrunn og seks saksbehandlere i Bergensregionen, har de funnet noen grunnlag for å si at saksbehandlernes fremgangsmåte har betydning i møte med kulturforskjeller. Relasjonene mellom saksbehandler og foreldre har en sentral rolle for vurderingen av den hjelpen de får. Hovedfunnene var at kulturforskjeller ikke ble oppfattet som problematisk så lenge saksbehandlerne møtte foreldrene på en positiv måte. Ved hjelp av tid, relasjonsbygging, avtaler og fokus på personen og ikke foreldrerollen, unngikk de misforståelser og klarte å sette seg inn i klientens virkelighet. Denne artikkelen er med på å fremme at kulturforskjeller ikke trenger å være et likhetstegn med utfordringer, men at arbeidet kan tilrettelegges for likeverdige tjenester i møte med etniske minoriteter (Fylkesnes & Netland, 2012). Til sammenligning med Fylkesnes og Netland (2012) påpeker Fylkesnes, Iversen og Nygren (2018) gjennom sin kvalitative forskning at barnevernsansatte bør samarbeide med etniske minoriteter og adressere potensielle ulikheter. Gjennom semi-strukturerte intervjuer så de at foreldrenes skildringer var mangfoldige. Noen foreldre ga positive tilbakemeldinger om hjelpen de hadde fått fra Barnevernet og barnevernsansatte, andre ga for det meste kritiske tilbakemeldinger. For å sikre at etniske minoritetsfamilier har mulighet til å delta, må Barnevernet være klar over de strukturelle ulikhetene disse gruppene står overfor. Dersom dette ikke blir adressert, kan Barnevernet risikere å reprodusere marginalisering og diskriminering (Fylkesnes et al., 2018).

5.0 Forskningsmetode

Med begrepet metode referer man til de konkrete fremgangsmåtene for opplegg og gjennomføring av spesifikke vitenskapelige studier (Grønmo, 2016, s. 43). I dette kapittelet skal vi gjøre rede for hvordan vi har gått frem for å belyse oppgavens tema og problemstilling gjennom metodens ulike trinn.

5.1 Kunnskapssyn og vitenskapsteori

Kvalitativ forskning bygger på vitenskapsteori og tolkning av menneskelige erfaringer og fortolkninger. Fenomenologi og hermeneutikk er to eksempler på slike filosofiske tilnærminger innen den kvalitative forskningen (Malterud, 2011).

5.1.1 Fenomenologi

Fenomenologisk tilnærming har som mål å utvikle kunnskap om informantenes erfaringer (Malterud, 2011) og egne opplevelser av fenomenene (Grønmo, 2004). Intensjonen med den fenomenologiske tilnærmingen er dermed å representere informantenes stemme så presist som det lar seg gjøre, med minst mulige forstyrrelser forårsaket av forskerens forforståelse og teoretiske referanseramme. Med andre ord kan man si at den fenomenologiske tilnærmingen leter etter essenser eller kjennetegn ved de fenomenene man studerer (Malterud, 2011). Ved å være inspirert av en fenomenologisk tilnærming har studien som mål om å utforske de enslige mindreårige flyktnings og fagpersoners egne erfaringer, og betydningen dette vil ha for dem i denne fasen. Ved en fenomenologisk tilnærming er det viktig at forskerens egne personlige erfaringer eller forestillinger ikke blir fremtredende eller dominerende (Grønmo, 2004). I virkeligheten vet vi at dette nesten er uoppnåelig. For at vi som forskere skal kunne gjenfortelle informantenes erfaringer og meningsinnhold, uten å legge våre egne tolkninger som fasit, er det viktig at vi har reflektert over vår innflytelse på materialet. På denne måten kan vi opptre mest mulig lojalt overfor informantene (Malterud, 2011).

5.1.2 Hermeneutikk

I kvalitative forskningsprosjekt bruker forskere både beskrivelser og tolkninger. Det går ikke an å bruke det ene uten det andre. I følge Malterud (2011) er enhver beskrivelse farget av tolkninger, og enhver tolkning bygger på beskrivelser. Hermeneutikk er læren om fortolkning. Formålet med

den hermeneutiske tilnærmingen er å oppnå gyldig og allmenn forståelse av hva en tekst betyr (Kvale & Brinkmann, 2015). Forskere kan se på intervjuene som tekster, innrammet av det hermeneutiske perspektivet. Ved hjelp av den hermeneutiske tilnærmingen kan forskeren å bli oppmerksom på at den kontekstuelle fortolkningshorisonten er betinget av historier og tradisjoner (Palmer, 1969, sitert i Kvale & Brinkmann, 2015, s. 74). I den hermeneutiske tilnærmingen skiller man mellom muntlige og skriftlige tekster. Under transkriberingen kan enkelte deler av intervjuet oppfattes som uklart, dette fører til at man må tolke seg til hva informanten sa. For å tolke teksten hermeneutisk må man lese teksten flere ganger, dele inn i temaer og drøfte valg av temaene i tråd med annen relevant litteratur (Lindseth & Norberg, 2004).

Ifølge Gadamer (1975) er vår forståelse avhengig av visse fordommer, og enhver tekst får sin mening fra en kontekst. Kunnskap om hva andre mennesker sier og gjør, hva deres handlinger og ytringer betyr, avhenger alltid av en bakgrunn eller kontekst av andre betydninger, antagelser, verdier, praksiser og så videre (Schwandt, 2000, sitert i Kvale og Brinkmann 2015, s. 74).

5.2 Valg av metode

Valg av metode er ifølge J.W. Creswell og J.D. Creswell (2018) planene og prosedyrene for forskningen, dette innebærer de brede forutsetningene til detaljene i datainnsamlingen og analysen. Metoden skal være den mest egnede for å kunne besvare forskningsspørsmålet ved hjelp av datamaterialet. Avgjørelsen tas ofte på grunnlag av hvilken kunnskap og erfaringer forskeren bringer med seg inn i forskningen (J.W. Creswell & J.D. Creswell, 2018). Det kvalitative designet har som mål om å søke en forståelse av sosiale fenomener, enten i nær kontakt med deltakere i feltet ved hjelp av intervju og observasjon, eller ved å analysere tekster og visuelle uttrykksformer (Thagaard, 2018). Designet representerer mangfold og nyanser, ved at en virkelighet kan beskrives på ulike måter (Malterud, 2011). Fordi kvalitative intervjuer er en god metode for å utforske erfaringer, tanker og perspektiver, har vi valgt denne metoden i vårt forskningsprosjekt for å studere enslige mindreårige og fagpersoners erfaringer. På denne måten får vi frem det Malterud (2011) og Thagaard (2018) poengterer, to ulike perspektiver og erfaringer av overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. Det kvalitative designet egner seg best når man ønsker å gå i dybden, og på denne måten finne erfaringer og forståelse rundt forskningens tema. Ut ifra et fenomenologisk og hermeneutisk perspektiv, er den kvalitative metoden godt egnet for å fokusere på individuelle meninger og perspektiver.

Forskningsprosjektet vårt undersøker en gruppe som har vært taus, her er den kvalitative metoden

gunstig for å fremme de “lydløse stemmene”. Menneskelige egenskaper, erfaringer, holdninger og forventninger er noe av det vi kan få innsikt i ved det kvalitative designet (Malterud, 2011). Det kvalitative designet blir altså brukt i sammenhenger hvor det er ønskelig å få en sammensatt og kompleks forståelse av et tema med hensyn til den konteksten informantene befinner seg i. Ved hjelp av intervjuer med både enslige mindreårige og fagpersoner gir vi dem mulighet til å fortelle deres egne historier (Creswell & Poth, 2018). Intervju gir oss muligheten for å stille de spørsmålene som kan åpne opp for egne fortellinger. Med ønske om å belyse informantenes erfaringer og forventninger om overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse, ble det naturlig for oss å velge det kvalitative designet. Det kvalitative designet ga oss mulighet til å forstå omgivelsene til informantene og rette oss mot tema.

Da vi utarbeidet problemstillingen til forskningsprosjektet hadde vi et ønske om å fremheve de enslige mindreårige flykningenes stemme. Etter hvert som vi leste teori og faglitteratur fikk vi også en interesse i å få frem fagpersoners erfaringer i arbeidet med overgangsfasen. Derfor måtte vi etter hvert endre problemstillingen, slik at vi sikret at vi fikk frem det vi ønsket å studere.

5.3 Metodisk tilnærming

Med det kvalitative designet som ramme for forskningsprosjektet, skal vi nå se på den metodiske tilnærmingen som vi har valgt å bruke. Disse verktøyene er metoder som brukes for å kunne gi informantene mulighet til å fortelle sine egne historier og for å få innsikt i deres erfaringer.

5.3.1 Semi-strukturerte intervjuer

Innen den kvalitative forskningen er intervju den mest brukte metoden (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 20). Ifølge Kvale og Brinkmann (2015) søker det kvalitative forskningsintervjuet å forstå verden sett fra informantenes side.

Det finnes ulike typer intervju innen den kvalitative metoden (Thagaard, 2018). Vi har i dette forskningsprosjektet valgt å bruke semi-strukturerte intervjuer, ettersom den har lite struktur og er derfor mer fleksibel. Dette gir informantene muligheten til å uttrykke hva hun/han mener er viktig angående forskningstemaet. I intervjuet innhentes informantenes beskrivelser av deres livsverden, og spesielt fortolkninger av meningen med fenomenene som blir beskrevet. På denne måten gir semi-strukturerte intervjuer oss en fleksibilitet slik at vi kan utforske nyansene og kompleksiteten i det fenomenet vi forsker på. Intervjuet utføres i samarbeid med en intervjuguide som inneholder

bestemte temaer og forslag til spørsmål (Kvale & Brinkmann, 2015), men forskeren bestemmer rekkefølgen på temaene underveis. Semi-strukturerte intervju består altså av en fleksibel struktur, slik at vi kan både tilpasse spørsmålene til informantenes beskrivelser, og man kan inkludere spørsmål om temaer som ikke var planlagt i forkant (Thagaard, 2018)

Et intervju kan anses å være et sosialt samspill hvor forskeren legger retningslinjene for intervjuet (Creswell & Poth, 2018). Makt og avmakt kan komme til syne på forskjellige vis i en kommunikasjonssituasjon (Dahl, 2013). Ifølge Dahl (2013) defineres makt som; «*evnen til å kontrollere hva som skjer, få ting til å skje og blokkere ting som ikke skal skje*» (Dahl, 2013, s. 125). Som forsker har man makt og innflytelse på situasjonen og over de informantene vi intervjuer. Det betyr at man har mulighet til å påvirke hva som blir sagt og hvordan vi handler. Graden av makt er avhengig av personen du samhandler med, og som forskere er det du som sitter med kontrollen over samtalen (Dahl, 2013). Derfor er det viktig at vi som forskere er klar over at det kan dannes makt og avmakt i intervjusettinger, på denne måten kan vi prøve å utjevne makten da vi sammen konstruerer datamaterialet.

5.3.2 Intervjuguide

For å få vellykkede intervjuer er det viktig at man setter seg inn i informantenes situasjon i forkant av intervjuene, og at man har god nok kunnskap om konteksten slik at man stiller spørsmål som informantene opplever som relevant (Thagaard, 2018). En viktig del av forberedelsene til datainnsamlingen er å utforme en intervjuguide. Intervjuguiden er ifølge Grønmo (2016) forskerens utgangspunkt og veileder for intervjuene. Guiden skal være spesifikk slik at forskeren får den informasjonen han/hun trenger, samtidig skal den være så enkel og generell at hvert intervju kan gjennomføres på en fleksibel måte (Grønmo, 2016). I forkant av intervjuene utformet vi to intervjuguider (Vedlegg 1 og 2), en for de enslige mindreårige flyktningene og en for fagpersonene. Ved å ha lest relevant litteratur på feltet ble det lettere for oss å utarbeide gode spørsmål til intervjuguiden. For å sikre at vi både stilte åpne og utforskende spørsmål om de sentrale temaene i forskningsprosjektet, ga vi dem rom for fleksibilitet overfor informantenes utsagn. Vår kunnskap fra tidligere erfaringer og utdanning gjorde det lettere å stille oppfølgingsspørsmål. Likevel er det viktig å ha i betraktning at vi kan ha påvirket intervjuene, noe vi vil komme tilbake til senere i kapittel 6.0 Forskningens kvalitet.

Hovedstrukturen i intervjuguidene våre bestod av åpne og utforskende spørsmål som representerte de sentrale temaene i forskningsprosjektet. Temaene våre i intervjuguidene var «før

flytting», «selve flytteperioden», «oppfølging» og «rettigheter». Innenfor hvert tema utformet vi sju til ti spørsmål for å utdype informantenes egne erfaringer og opplevelser. Fra tidligere erfaringer med intervju har vi lært at det varierer hvor åpent informanter uttrykker seg. Derfor lagde vi oppfølgingsspørsmål som kunne utfordre informantene til å uttrykke seg mer konkret og om spesifikke erfaringer (Thagaard, 2018). Da vi følte at intervjuguidene var ferdig utarbeidet, tok vi kontakt med informantene og avtalte tid for intervju. Etter første intervju med fagperson oppdaget vi at noen av spørsmålene var gjentakende og at vi trengte nye spørsmål for å få svar på forskningsspørsmålene. Den samme problematikken møtte vi på under første intervju med en enslig mindreårig flyktning. Noen av spørsmålene var vanskelig for dem å forstå, noe som gjorde at vi måtte stille spørsmålene på ulike måter. Konsekvensen av dette ble dermed at spørsmålene ikke ble så spesifikt rettet mot tema. I den forbindelse gikk vi gjennom intervjuguiden og luket ut gjentakende spørsmål og la til nye. Etter andre runde med intervjuer merket vi at flyten gikk bedre, men spørsmålene under tema “rettigheter” var fortsatt vanskelig for ungdommene å svare på. I den forbindelse tok vi kontakt med veileder for å diskutere hvordan vi kunne lage nye spørsmål som gjorde det lettere for informanten å forstå innholdet i spørsmålene. Det ble da viktig at spørsmålene som ble omformulert ikke mistet essensen av hva vi ønsket å få svar på.

5.4 Utvalg av data

Blant dem som deltok i vårt forskningsprosjekt var det syv fagpersoner og syv enslige mindreårige flyktninger som hadde erfaring fra overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. Utvalget av fagpersoner (Tabell 1) bestod av tre menn og fire kvinner, i aldersspennet 36 til 60 år, som har jobbet i en eller kortere perioder med enslige mindreårige flyktninger. Kriteriene for fagpersonene var at de hadde kjennskap til ungdommene som hadde flyttet ut i egen bolig.

Navn fagperson (fiktivt)	Alder	Stilling	Jobb med EMF
Hilde	36	Kontaktperson	Siden 2018
Frode	51	Miljøterapeut	7-8 år
Rune	60	Miljøterapeut	Siden 2016
Linda	47	Avdelingsleder	1 år

Tone	49	Miljøterapeut	10 år
Anders	40	Koordinator	4 år
Monica	53	Fagleder	15 år

(Tabell 1 - Informanter Fagpersoner)

Utvalget av enslige mindreårige flyktninger (Tabell 2) bestod av gutter fra Midtøsten og Afrika, og var i alderen 18-20 år. Vi velger å ikke presisere hvilke land ungdommene kommer fra på grunn av anonymitet. Kriteriene for ungdommene var at de måtte være over 18 år, ha bodd på bofellesskap og nå bor i egen bolig.

Navn ungdommer (fiktivt)	Alder
Abel	19
Rashid	20
Eyob	20
Yanis	18
Fazal	18
Najib	18
Hamid	20

(Tabell 2 - Informanter enslige mindreårige flyktninger)

5.4.1 Rekruttering

I startfasen av prosjektet var planen å gjennomføre forskningsprosjektet i samarbeid med én kommune i Vestland fylke. Masterprogrammet i Barnevern ved Universitetet i Bergen [UiB] hadde fått en forespørsel om noen kunne tenke seg å skrive om minoriteter i barnevernet. Vi kom i kontakt med de aktuelle personene og fikk ordnet et møte sammen. Etter uker med jevnlig kontakt fikk vi etter hvert beskjed om at kommunen var i en situasjon som gjorde at de ikke

kunne gjennomføre en slik undersøkelse i forbindelse med de enslige mindreårige flyktingene. Vi ble derfor nødt til å avslutte samarbeidet med denne kommunen og startet derfra prosessen med å finne nye aktuelle kommuner som har bosatt enslige mindreårige flyktinger. Vi tok da kontakt med ulike Barneverntjenester i andre kommuner for å få tak i flere informanter. Rekrutteringsperioden foregikk fra september til desember.

På bakgrunn av arbeidserfaring og litteraturgjennomgang visste vi at Vestland fylke hadde flere bofellesskap, på grunnlag av dette bestemte vi oss for å forholde oss til dette området. E-postene ble sendte ut til ledere og fagledere for Barneverntjenesten i kommunene. Denne e-posten (Vedlegg 3) inneholdt kort informasjon om oss, hvorfor vi kontaktet de, hva studien vår handlet om og hvem vi ønsket å prate med. Vi nevnte også at vi hadde noen rekrutteringskrav til hvem som kunne delta i studien. Ved å skrive dette i første e-post ble det fort avklart om kommunen kunne delta i forskningsprosjektet. Kriteriene som gjaldt for de enslige mindreårige flyktingene var at de hadde på et tidspunkt bodd på et bofellesskap, men at de nå bodde for seg selv. Vi ønsket bare å snakke med gutter i alderen 18-23 år. For fagpersonene var det viktig for oss at de hadde kjennskap til guttene som har flyttet ut. I tillegg ønsket vi at fagpersonene skulle kjenne til de enslige mindreåriges tidligere bosettingssted. Kravene sikret vi ved å ha ungdommer og fagpersoner fra samme kommune. Etter å ha kontaktet ni kommuner ble det til at vi samarbeidet med tre av dem. Ved hjelp av informanter fra tre kommuner fikk vi totalt fjorten informanter til å delta i vårt forskningsprosjekt, dette tilsvarer syv enslige mindreårige flyktinger og syv fagpersoner.

Grønmo (2016) sier at gjennomføringen av datainnsamlingen starter med at forskeren informerer og avtaler intervju. For å etablere en formell kontakt er det viktig ifølge Thagaard (2018) at man finner personer som kan presentere prosjektet for det miljøet man skal utføre prosjektet i. Etter å ha fått avtalt at vi skulle samarbeide med de tre kommunene fikk de en mer detaljert beskrivelse av forskningsprosjektet. De fikk lese samtykkeskjemaene (Vedlegg 4 og 5) som inneholdt mer informasjon om prosjektet og hva det innebar for dem å delta. Gjennom kjennskap til kommune én fikk vi godkjenning fra både fagleder og sosialsjefen til å gjennomføre intervjuer til forskningsprosjektet. Fagleder ga tillatelse til å kontakte aktuelle fagpersoner. For å rekruttere enslige mindreårige flyktinger gikk kommunikasjonen gjennom hovedkontaktene til de aktuelle ungdommene, deretter gikk så igjennom samtykkeskjemaet. På denne måten sikret vi at ungdommene var innforstått med det de takket ja til.

I kommune to hadde vi først kontakt med leder som godkjente at vi kunne gjennomføre intervjuer, deretter ble vi henvist videre til de enslige mindreåriges konsulent. Det var han vi skulle ha kontakt med videre. Han tok kontakt med de aktuelle informantene og forklarte hva forskningsprosjektet gikk ut på. Etter at de hadde fått informasjon om prosjektet tok vi selv kontakt med de enslige mindreårige flyktingene for å avtale tid og sted. Blant ungdommene takket to av fire ja til å delta, to av de svarte ikke på meldingene som ble sendt ut. De enslige mindreåriges konsulent sendte ut samtykkeskjema til ungdommene. For å rekruttere fagpersoner fra denne kommunen måtte vi tilbake til leder som kunne gi oss e-postadresser til aktuelle fagpersoner. Vi kontaktet de tre fagpersonene som ble foreslått hvor samtlige takket ja til å delta. Da den ene fagpersonen hadde lite kjennskap til ungdommene som hadde flyttet ut valgte vi å ikke gjennomføre dette intervjuet.

Fordi vi ikke syntes det var nok informanter til sammen fra to kommuner, valgte vi å ta kontakt med en tredje kommune. Vi hadde fått tips fra en tidligere kollega om at vi kunne kontakte en koordinator for enslige mindreårige i denne kommunen. Vi ringte vedkommende og forklarte hva forskningsprosjektet handlet om. Han var positiv og ba oss sende en e-post med flere detaljer, blant annet samtykkeskjemaene, som han kunne ta med seg videre til både fagpersoner og de enslige mindreårige flyktingene. Derfra ble det avtalt at vi skulle komme på besøk til dem for å intervju to enslige mindreårige og to fagpersoner.

Siden disse tre kommunene har jobbet med enslige mindreårige flyktinger siden 2009 og 2015 anser vi de som svært aktuelle for vårt forskningsprosjekt.

5.4.2 Gjennomføring av intervju med fagpersoner

Ifølge Grønmo (2016) starter gjennomføringen av datainnsamlingen med at forskeren informerer informantene og avtaler dato og tid for intervju. Når man skal velge tid og sted for intervjuet er det viktig at man sikrer at intervjuet kan foregå uten forstyrrelser eller innblanding fra andre kollegaer. Intervjuet bør også foregå på et sted informantene føler seg vel, og på et tidspunkt der informantene ikke har det så travelt (2016). Til alle fagpersoner sendte vi ut e-post for å avtale tid og sted for intervju slik at informantene selv kunne velge hvilken dag som passet best. Ved hjelp av samtykkeskjema (Vedlegg 5) fikk fagpersonene informasjon om at intervjuene ville vare omkring en time.

Intervjuene med fagpersoner ble gjennomført enten hos Barnevernet, på kontoret til et av bofelleskapene eller på et grupperom på Universitetet i Bergen. Det var informantene som selv fikk bestemme hvor intervjuene skulle gjennomføres. Fordi fagpersonene fra en kommune har kjennskap til Gina, da hun er vikar, var de mer komfortable med henne, dette bidro til en god formidling og en rikere datainnsamling. På grunnlag av dette bestemte vi at Gina intervjuet alle fagpersonene og at Malin intervjuet alle de enslige mindreårige flyktingene. Vi mener dette ga oss muligheten til å samle mangfoldig data, samtidig sørget vi for at begge ble godt kjent med intervjuguiden og sikret en god flyt i intervjuene. Før intervjuene startet snakket Gina med fagpersonene og klargjorde at sensitive opplysninger ikke skulle diskuteres. Intervjuguiden inneholdt derfor generelle spørsmål som unngikk denne problematikken. I samarbeid med veileder, biveileder og Norsk Senter for Forskningsdata [NSD] ble intervjuguiden tilrettelagt slik at vi kunne unngå disse fallgruvene.

Da intervjuene startet presenterte hun seg selv og prosjektet slik at informantene kunne bli bedre kjent med henne. Deretter gikk hun gjennom samtykkeskjemaet, diktafonen og fortalte at de kunne trekke seg når som helst om det var ønskelig. Alle fagpersoner virket engasjert og viste at de hadde et hjerte for arbeidet. Det ble en god flyt i samtalen. Som nevnt tidligere i dette avsnittet sier Grønmo (2016) at det er viktig at man sikrer at intervjuet foregår uten forstyrrelser eller innblandinger fra andre kollegaer. For å sikre at ingen forstyrret under intervjuene hang Gina opp en lapp på døren som forklarte at det foregikk et intervju. På lappen ble det også oppgitt et ca. tidspunkt for når intervjuet ville være ferdig. Selv om det hang en lapp på døren ble et av intervjuene avbrutt av en kollega som kom inn på kontoret for å hente noe. Dette førte til at informanten ble avbrutt midt i en setning, og måtte holde på den tanken til kollegaen gikk ut. For å sikre kvaliteten i dette intervjuet ble det viktig for Gina å huske på hva det ble snakket om før informanten ble avbrutt. Når kollegaen gikk ut, og intervjuet fortsatte, innledet Gina samtalen ved å gjenta det informantene snakket om før de ble avbrutt.

5.4.3 Gjennomføring av intervju med enslige mindreårige flyktinger

I to av kommunene kontaktet vi alle ungdommene individuelt og avtalte tid og sted for intervju. I den siste kommunen avtalte koordinatoren for enslige mindreårige flyktinger møte med ungdommene. Som nevnt over påpeker Grønmo (2016) at det kan være en fordel at intervjuet foregår på et sted informantene føler seg vel. Derfor ble det avtalt å gjennomføre intervjuene på et sted vi visste informantene hadde en tilknytning til, i hjemmet, på et bokollektiv eller på

Barnevernskontoret. Likevel lot ikke dette seg alltid gjøre, og ett av intervjuene ble derfor holdt på UiB på et lukket grupperom, da Universitetet lå mellom jobben og hjemmet.

Malin hadde hovedansvaret for intervjuene med de enslige mindreårige flyktningene. Dette ble bestemt på grunn av at Gina hadde kjennskap til noen av ungdommene vi skulle intervjuer. I enighet om at Malin tok seg av intervjuene med denne gruppen, var tanken at ungdommene kunne fritt få prate om positive og negative erfaringer om overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. Før intervjuet startet ble det avklart at Malin har taushetsplikt og at det som blir sagt under intervjuene ikke skulle deles med fagpersoner. Intervjuene ble derfor transkribert slik at Gina ikke direkte kunne gjenkjenne hver enkelt ungdom.

På samme måte som i intervjuguiden til fagpersonene, ble intervjuguiden til de enslige mindreårige flyktningene utarbeidet sammen med veileder, biveileder og NSD. Spørsmålene var tilrettelagt slik at de enslige mindreårige kunne fortelle om deres egne opplevelser knyttet til forskningsspørsmålet. Rammeverket for intervjuguiden baserte seg på tidsperioden de ankom et bofellesskap i Vestland fylke. Vi stilte ikke spørsmål om deres fortid eller reise til Norge, likevel ble det avklart med NSD at slik informasjon kunne komme frem i samtalen, men at vi som forskere ikke skulle stille direkte spørsmål om dette. Dette ble gjort med hensyn til at de enslige mindreårige flyktningene er en sårbar gruppe, da spørsmål om dette kan bringe tilbake traumer.

Da Malin møtte informantene satte hun seg ned og gikk igjennom samtykkeskjema (Vedlegg 4) som de hadde fått på forhånd. Her ble de minnet på at de hadde mulighet til å trekke seg når som helst, og hun spurte igjen om det var greit å bruke diktafon. Bryman (2012) forklarer at semi-strukturerte intervjuer åpner opp muligheten for informanten til å gi en skildring av egen historie. Enkelte av spørsmålene var derfor stilt med "kan du fortelle", og dersom informanten drog frem et tema som var interessant stilte Malin oppfølgingsspørsmål til det. Når intervjuet var ferdig oppsummerte hun hovedpunktene som ble tatt opp av informanten slik at det ikke var noen misforståelser med svarene.

5.4.4 Transkribering

I kvalitativ forskning er man i stor grad opptatt av hva folk sier, men også hvordan det blir sagt (Bryman, 2012). Under intervjuene valgte vi å bruke diktafon for å ikke glemme noe av det informantene fortalte oss, intervjuene ble senere transkribert. Vi har valgt tematisk analyse, ettersom vi ønsker å se et mønster gjennom datamaterialet. Denne transkripsjonen krever ikke en

like detaljert overføring som i diskurs- eller narrativ analyse (Braun & Clarke, 2006). Vi har valgt å transkribere intervjuene så ordrett som mulig, men unnlatt å transkribere deler vi mener ikke har vært relevant for forskningsspørsmålet uten å ta vekk viktig informasjon. Dersom informanten har kommet med ny og relevant informasjon som vi ikke stilte spørsmål om, har vi valgt å transkribere dette. Transkriberingen ble gjort på nett, via <https://transcribe.wreally.com>, etter anbefaling fra veileder. Transkriberings Softwaren er ment for transkribering og var derfor tilrettelagt for enklere løsninger med lydfil og tekst på samme side. Softwaren har retningslinjer for å sikre at informasjon ikke deles, da den er privat og sikker. Lydfilen spilles direkte fra datamaskinen din når den åpnes i transkriberings-programmet, og teksten som blir skrevet inn forlater aldri datamaskinen som brukes. Dette vil si at transkriberingen aldri blir lastet opp noe sted og at du ikke kan finne transkriberingen på din konto så lenge du ikke er på samme datamaskin som transkriberingen ble gjort på (Transcribe, 2020).

Vi valgte å transkribere intervjuene fortløpende dagene etter intervjuet ble gjennomført. Dette gjorde vi for å sikre at vi fortsatt husket store deler av intervjuet, noe som kunne gjøre det lettere å forstå dersom noe var uklart på diktafonen. Alle intervjuene foregikk på norsk. Intervjuene var beregnet til å vare rundt én time, hvor noen av dem var kortere og andre litt lengre. Dette krevde mange timer med transkribering. Selv om det til tider var frustrerende, var det arbeid som kom oss til gode da vi skulle gå i gang med analysen. Braun og Clarke (2006) viser til at dersom man jobber med intervju, politiske taler eller lignende, må datamaterialet bli transkribert for at det skal kunne bli brukt i en tematisk analyse (s. 87). En del av transkriberingen innebar å anonymisere informantene. For at Gina ikke skulle gjenkjenne informantene fra kommunen hun er vikar i, transkriberte Malin intervjuene på en slik måte der hun utelukket informasjon som blant annet deres hjemland. Ellers ble navn på informanter fjernet og byttet ut med «Fagperson 1» og videre til «Fagperson 7». Det samme gjaldt de enslige mindreårige flyktningene, hvor vi brukte forkortelsen EMF1 opp til EMF7. Selv om navn ble anonymisert, ble det nødvendig å bytte ut andre navn som kommuner, steder de bodde, skoler, idrettslag eller lignende, for at ingen skulle gjenkjenne informantene. Senere fikk hver informant tildelt et fiktivt navn som vist i tabellen over (Tabell 1 og 2).

Noen av utfordringene vi møtte under transkribering av intervjuene var språket, spesielt med de enslige mindreårige flyktningene. Dette innebar at enkelte ord ble vanskelig å tyde, men vi hadde mulighet for å kontakte ungdommene i ettertid dersom vi mistet informasjon som var relevant. Dette gjorde vi ikke da informasjonen som var vanskelig å tyde ikke hadde relevans for

forskningsspørsmålet. Enkelte setninger eller deler av setninger med de enslige mindreårige flyktningene ble derfor ikke transkriberes. Det vil si at deler av det som er blitt sagt ikke er tatt med, men oppfattes ikke som ødeleggende for datainnsamlingen. Bakgrunnen for dette er at det er snakk om små sekunder eller deler av en lengre utgreiing, som likevel ga oss informasjon angående spørsmålet som ble stilt. Dette viser tilbake til henvisningen av Braun og Clarke (2006) over, som påpeker at i en transkripsjon til en tematisk analyse er det viktigste at transkripsjonen inneholder den informasjonen forskerne trenger. Gjennom transkriberingen ble vi bedre kjent med datamaterialet som var samlet inn og analysen kunne starte. Dokumentene ble gjennomgått i en kvalitativ dataanalyse Software: Nvivo, der vi ble godt kjent med datamaterialet. Dette hjalp oss med å få et helhetsinntrykk og det ble enklere å kategorisere intervjuene inn i temaer til den tematiske analysen.

5.5 Analyse av datamaterialet

5.5.1 Tematisk analyse

Analyse er ifølge Malterud (2011) en brobygger mellom rådata og resultater, ved at det er i denne prosessen det innhentede datamaterialet blir sammenfattet og fortolket. Etter å ha vurdert ulike analytiske metoder, leste vi oss opp på den tematiske analysen og i samarbeid med veileder ble vi enig om at denne analysen ville egne seg godt til vårt forskningsprosjekt, ettersom vi kan finne mønstre på tvers i datamaterialet. Tematisk analyse innebærer å gruppere, identifisere og analysere det datamaterialet vi samler inn under intervju (Braun & Clarke, 2006). Tematisk analyse er sett på som en grunnleggende metode i en kvalitativ analyse. En av fordelene med å bruke en tematisk analyse er at den er fleksibel. Ved sin teoretiske frihet, gir den tematiske analysen et fleksibelt og nyttig forskningsverktøy som potensielt kan gi et rikt og detaljert, men likevel en sammensatt fremstilling av dataene (Braun & Clarke, 2006). Når vi bruker tematisk analyse rettes oppmerksomheten mot temaer som er representert i intervjuene og analyserer den informasjonen som er hentet inn. Dataen som blir innhentet fra informantene, sammenlignes slik at vi kan gå i dybden på hvert enkelt tema (Thagaard, 2018). På denne måten kunne vi løsrive hvert enkelt intervju før de ble samlet sammen igjen og inndelt i tema på en enhetlig måte.

Ifølge Braun og Clarke (2006) kan den tematiske analysen være med på å få frem erfaringer, betydninger og virkeligheten til informantene. Tematisk analyse undersøker hendelser og

opplevelser som oppstår, og anerkjenner måtene enkeltpersonene skaper mønstre til sin opplevelse. På denne måten kan en få innsikt i hva som virker inn i betydningene til informantene. Gjennom vår forskning ønsker vi å få frem de enslige mindreåriges og fagpersoners erfaringer i overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. Vi ser derfor verdien av å kunne gå dypere i hvorfor informantene erfarer det slik de gjør. Siden vi både har gjort intervjuer med enslige mindreårige flyktninger og fagpersoner, kan den tematiske analysen hjelpe å se temaer på tvers av datamaterialet. Ved hjelp av tematisk analyse har vi vurdert datasettene likt og sett på temaer som er relevant for vårt forskningsspørsmål. Temaene bør være utfyllende og være beskrevet av deltakerne for at man kan analysere dataene innen hvert tema (Thagaard, 2018). Intervjuguidene som er laget til de enslige mindreårige flyktningene og fagpersonene er utformet og tilrettelagt på hver sin måte, men har de samme utgangspunktene for tema. Det vil si at temaene er satt, men at enkelte spørsmål er forskjellig fra de enslige mindreårige og fagpersonene. En generell fremgangsmåte for den tematiske analysen blir å konstruere temaer og undertemaer som fremstilles i grupper med likhetstrekk i hva som har blitt sagt. Temaene er et produkt av transkribering og grundig lesing (Bryman, 2012).

5.5.2 Faser i den tematiske analysen

I sammenheng med den tematiske analysen har Braun og Clarke (2006) trukket frem noen faser i analyseprosessen. Vi vil ta utgangspunkt i deres seks faser og se på de inn mot vårt forskningsprosjekt.

Fase 1: Å gjøre seg kjent med tema

Om innsamlingen av datamaterialet er innhentet på egenhånd, vil du komme til analysen med en viss forkunnskap om datamaterialet. Muligens har du også gjort deg opp noen analytiske tanker eller interesser allerede. Likevel er det viktig at du fordyper deg i dataene i den grad at du blir kjent med innholdets dybde og bredde (Braun & Clarke, 2006). Å lese gjennom dataene på en aktiv måte hvor man søker etter mønstre og betydninger anser Braun og Clarke (2006) som ideelt for å komme i gang med identifisering og koding av datamaterialet. Det at vi gjennomførte intervjuer på egenhånd, gjorde at vi hadde god kjennskap til datamaterialets innhold. Under transkriberingen ble vi nødt til å høre intervjuene flere ganger, samt etter transkriberingen ble transkripsjonene lest igjennom for å finne sammenhenger.

Fase 2: Koding av datamaterialet

Denne fasen kan starte når datamaterialet er grundig gjennomgått og man har dannet ideer om hva datamaterialet inneholder, og hva som er interessant med dem. Her dannes kortfattede etiketter, altså koder, som identifiserer viktige funksjoner i dataene som kan være relevant for forskningsspørsmålet (Braun & Clarke, 2006). Vi valgte å kode alle intervjuene sammen slik at vi fikk felles forståelse av hva informantene delte av erfaringer fra overgangen. På denne måten ble vi også bedre kjent med datamaterialet som den andre hadde innhentet. For å kode intervjuene brukte vi programmet Nvivo som gjør det mulig å markere setninger og avsnitt inn i koder som identifiserer dataen.

Fase 3: Søking etter tema

Her gjelder det å sortere de forskjellige kodene, de relevante kodene samles i potensielle temaer. Det handler om å kunne analysere kodene du har laget allerede, og vurdere hvordan de forskjellige kodene kan kombineres med et overordnet tema (Braun & Clarke, 2006). Vi valgte å se etter temaer som informantene snakket mye om. Eksempelvis var det mange som snakket om skole, jobb, utfordringer og selvstendighet i egen leilighet, noe som kunne derfor gjøres om til et tema som "leve selvstendig". På veiledning presenterte vi fem temaer for veileder og biveileder, og utarbeidet disse sammen.

Fase 4: Gjennomgang av tema

I denne fasen er det vanlig å gå tilbake til temaene og kodene som er gjort, for å sjekke om de samsvarer med datamaterialet. Deler av datamaterialet som ikke passet under temaene ble plassert i et eget tema som inneholdt ekstramateriale som fortsatt kunne være relevant. I denne delen av analysen kan man se at noen temaer kan flettes sammen, mens andre må separeres i flere små temaer. Det finnes to nivåer av denne fasen. Den første innebærer å lese gjennom temaene igjen og vurdere om det er et sammenhengende mønster. Om det ikke finnes noen sammenheng, må tema gjøres på nytt, eller plasseres i de eksisterende temaene. Når dette er gjort kan man gå videre til nivå to hvor hele datamaterialet skal vurderes. Nivå to består av en lignende prosess, men er mer knyttet til hele datamaterialet. Her må man vurdere gyldigheten av hvert individuelle tema opp mot datamaterialet (Braun & Clarke, 2006). For at tema kunne svare på forskningsspørsmålene krevde det at det fantes nok datamateriale til hvert tema. Etter å ha jobbet med de ulike temaene endte vi opp med et ekstra tema. Eksempelvis hadde vi et forslag til tema som het "tiltak", dette valgte vi å dele inn i to, ettersom vi så at det var nok datamateriale til å besvare forskningsspørsmålet bedre. Dermed endte vi opp med to temaer "fra bofellesskap til

selvstendig tilværelse” og “motivasjon til å flytte”. Vi fikk dermed seks ulike temaer som representerte fagpersoner og ungdommers erfaringer om overgang fra bofellesskapet til selvstendig tilværelse.

Fase 5: Definerings av tema

På dette tidspunktet defineres og avgrenses temaene som man ønsker å presentere for analysen. Det betyr at man identifiserer kjernen av hvert tema. For hvert tema skrives det en detaljert analyse slik at det er lettere å identifisere historien som tema forteller. Vi systematiserte og strukturerte hvert hovedtema for å sørge for at undertemaene hang sammen. Ifølge Braun og Clarke (2006) er det viktig å vurdere temaene i seg selv, men også i relasjon til de andre temaene. Et resultat av denne prosessen og ved hjelp av veileder, kom vi frem til seks hovedtemaer. Likevel var det noen koder som kunne være overlappende og det ble derfor viktig å tydeliggjøre at undertemaene fortalte en historie basert på hovedtema. Noen av kodene ble derfor flyttet fra et tema til et annet.

Fase 6: Ferdigstilt resultat

Vi analyserte datamaterialet tematisk da vi er interessert i mønstrene på tvers av datamaterialet som kan belyse forskningsspørsmålet. Funnene har som mål om å presentere temaene på en strukturert måte og inkluderer sitater fra informantene for å sikre troverdigheten til analysen vår (Braun & Clarke, 2006). Kapitlet “Presentasjon av funn” ble utarbeidet av oss i samarbeid med veileder. Dette kapitlet blir presentert senere i oppgaven (7.0 Presentasjon av funn).

6.0 Forskningens kvalitet

6.1 Ethiske vurderinger

Begrepet forskningsetikk viser til et mangfold av verdier, normer og institusjonelle ordninger som bidrar til å konstituere og regulere vitenskapelig virksomhet (De Nasjonale Forskningsetiske Komiteene [NESH], 2016, s. 5). Kvalitativ metode er preget av en økende bevissthet om etiske retningslinjer, og forventninger om at forskere utøver en etisk praksis i alle forskningsprosjekter. For studier der forskeren er i direkte kontakt med personene man studerer er det utarbeidet særskilte etiske retningslinjer (Thagaard, 2018). I dette avsnittet skal vi presentere etiske prinsipper som vi har tatt hensyn til gjennom hele forskningsprosjektet.

I forskningsprosjekter hvor intervju gjennomføres, kommer forsker og informanter i nær kontakt, datamaterialet som samles inn knyttes på denne måten til enkeltpersonene som deltar i prosjektet. I NESH beskrives særskilte forholdsregler som gjelder alle forskningsprosjekter som inneholder behandling av personopplysninger (Thagaard, 2018). Gjennom hele forskningsprosjektet har det vært viktig for oss å tenke på informantenes personvern. Ifølge NESH (2016, s. 12) *“skal forskeren respektere forskningsdeltakernes autonomi, integritet, frihet og medbestemmelse”*. Forskningsprosjekter som behandler personopplysninger faller under personopplysningsloven (Thagaard, 2018). Det vil si at forskningsprosjektene er meldepliktig. Siden vårt forskningsprosjekt inneholder personopplysninger ble det nødvendig for oss å melde forskningsprosjektet til NSD. Som studentprosjekt ved UiB er vi også pliktig til å melde inn forskningsprosjektet (Thagaard, 2018). Vi opprettet en konto på NSD sine nettsider og fylte ut en søknad som vi sendte inn elektronisk. I søknaden la vi også ved et utkast av intervjuguiden og samtykkeskjemaet. I vårt tilfelle brukte NSD rundt en måned på å vurdere forskningsprosjektet.

Da forskningsprosjektet ble sendt inn til NSD ble vi tildelt en rådgiver for prosjektet vårt. Hun ville at det skulle gjøres enkelte justeringer i meldeskjema og ønsket derfor å diskutere og forklare litt rundt dette. Vi avtalte derfor en tid vi kunne snakkes på telefon slik at både hun og vi kunne forklare og oppklare enkelte deler av søknadsskjema. Det var i hovedsak tre ting hun ønsket at vi skulle endre på: intervjuguiden til fagpersonene, bruk av private enheter (lydopptaker) og noen punkter i informasjonsskrivet. Vi gikk gjennom tilbakemeldingene fra rådgiver og forbedret punktene som måtte endres på. Dette innebar blant annet at vi oppklarte

med UiB at det skulle brukes diktafon og ikke private enheter som lydopptaker under intervjuene. I intervjuguiden til fagpersoner ble det gjort endringer for at det ikke skulle innhentes opplysninger som ledet fagpersonene til å dele taushetsbelagt informasjon om enkeltindivider. Vi måtte også spesifisere i informasjonsskrivet at vi ikke skulle stille direkte spørsmål som omhandlet etnisitet, religion eller helseopplysninger, men om slik informasjon ble delt hadde vi mulighet til å benytte oss av dette. Når vi utformet intervjuguiden tok vi hensyn til at spørsmålene vil stilte ikke skulle rettes mot vonde minner. Som forklart i metoden ble det avklart i samarbeid med NSD at det ikke skulle stilles spørsmål om sensitive temaer som kunne bringe tilbake traumatiserende minner. Endringene ble sendt inn til ny vurdering og 15. August 2019 fikk vi godkjent prosjektet vårt av NSD (Vedlegg 6).

Før vi startet datainnsamlingen sendte vi ut et samtykkeskjema til alle informantene. Ifølge NESH (2016)

“skal forskeren gi forskningsdeltakerne tilstrekkelig informasjon om forskningsfeltet, forskningens formål, hvem som har finansiert prosjektet, hvem som får tilgang til informasjonen, hvordan resultatene er tenkt brukt, og om følgene av å delta i forskningsprosjektet” (NESH 2016, s. 13).

Vi sendte ut et samtykkeskjema slik at alle informantene fikk et grunnlag for å vurdere om de ønsket å delta i forskningsprosjektet (Thagaard, 2018). Deretter kunne informantene enten gi samtykke til å delta i forskningsprosjektet eller takke nei. Dette gjorde vi også fordi NESH (2016) sier at *“når forskning omhandler personopplysninger, må forskeren både informerer og innhente samtykke fra dem som deltar i forskningen eller er gjenstand for forskning. Samtykket må være fritt, informert og uttrykkelig”* (NESH 2016. s. 14). 14 av 14 informanter samtykket til å delta i vårt forskningsprosjekt.

Gjennom hele forskningsperioden har vi sørget for å ivareta innsamlet personopplysninger konfidensielt og fortrolig. Ifølge NESH (2016) *“... skal personopplysninger også være avidentifisert, mens publisering og formidling av forskningsmaterialet vanligvis skal være anonymisert”* (NESH 2016, s. 16). Da informantene samtykket til å delta i forskningsprosjektet ble fullt navn notert på hvert enkelt samtykkeskjema. Dette gjorde vi for å få en oversikt over hvem som hadde takket ja til å delta i forskningsprosjektet. Samtykkeskjemaene ble levert til veileder som oppbevarte de innelåst i et skap ved UiB avdeling Hemil Senteret. I

transkripsjonene ble alle informantene aidentifisert. Det vil si at vi ikke noterte ned informasjon som kunne identifisere informantene, eksempelvis navn og hjemland, men at hver enkelt informant fikk en kode i transkripsjonen. På denne måten hadde vi fortsatt en oversikt over hvem som sa hva. Alle transkripsjonene ble først lagret i et passordbeskyttet dokument før det ble lagret på UiB sin forskningsserver. Fordi vi er to som skriver denne masteroppgaven fikk vi tillatelse til å dele filer oss imellom via Sikker Adgang til Forskningsdata og E-infrastruktur [SAFE], her ble også lydopptakene oppbevart. På denne måten kunne vi dele filer oss imellom på en sikker og trygg måte.

I noen tilfeller kan det være aktuelt å forske på sårbare grupper. Utsatte eller sårbare grupper regnes som sårbare fordi man har en spesiell grunn til å tro at individene som inngår i denne gruppen kan ha særskilte utfordringer (Solbakk, 2014). Disse utfordring er blant annet forbundet med å kunne gi fritt informert samtykke i forskning på gruppen. Ifølge Solbakk (2014) er etniske minoriteter en slik gruppe (2014). I vårt tilfelle kommer de enslige mindreårige flyktninger under en slik kategori. Ifølge NESH (2016) har vi som forskere et spesielt ansvar for å ta hensyn til de utsatte gruppers interesser gjennom hele forskningsprosessen. Fordi utsatte grupper ikke alltid er rustet til å beskytte sine interesser overfor forskerne, kan man ikke ta det for gitt at vanlige prosedyrer for informasjon og samtykke sikrer at individene har selvbestemmelse (NESH, 2016). Vi forklarte studiens formål og hva som ville skje med datamaterialet i etterkant, vi var også tilgjengelig dersom de hadde spørsmål angående forskningen. På denne måten sikret vi at de forsto hva det innebar å delta i studien, og fikk da signere samtykkeskjema dersom de ønsket å delta i studien. Det var også viktig for oss at de var informert om at de kunne trekke seg fra intervjuet om det skulle være ønskelig. Før intervjuet startet informerte vi de enslige mindreårige flyktningene om at vi har taushetsplikt, og at de vil bli anonymisert.

6.2 Forforståelse og nærhet i forskningsarbeidet

Nærhet til feltet er en viktig forutsetning i kvalitative studier. Derfor er det også viktig at vi som forskere vet om vår posisjon og kjenner til utfordringene ved forskerrollen (NESH, 2010). Etske beslutninger i en kvalitativ forskning blir synlig gjennom forskerens rolle og integritet (Kvale & Brinkmann, 2015). Det handler derfor om at vi som forsker må ha kompetanse og en refleksivitet som innebærer at vi evner å se betydningen av vår rolle i møte med informantene og de innsamlede dataene. Vi som forskere bringer med oss en forforståelse inn i forskningsprosjektet (NESH, 2010). Refleksivitet er en måte å sikre kvalitet i forskning, ved å være bevisst på vår

rolle og hvordan dette vil påvirke alle delene av forskningsprosjektet. For å sikre en refleksivitet i vårt forskningsprosjekt diskuterte vi sammen med veiledere for å bevisstgjøre vår rolle gjennom utformingen av studien, datainnsamlingen, analysen og transkriberingen. Det at vi forstår verden ut fra våre egne forforståelser er noe Kvale og Brinkmann (2015) anser som et generelt trekk hos mennesket. Å ha kunnskap på feltet og forforståelse av et tema eller et felt som skal undersøkes trenger ikke å være negativt så lenge forskeren vet betydningen av dette (NESH, 2010). Ved hjelp av tidligere forskning og vår egen kjennskap til feltet, fikk vi utformet en god intervjuguide. Vi som forskere har begge et bachelor-grunnlag i interkulturell forståelse, noe som gjør at vi har kunnskap inn mot mennesker i fra andre kulturer. Dette kan for eksempel være med på å gi oss innsikt i informantenes erfaringer og forståelse av overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. Vår posisjon på dette feltet har gitt oss lettere tilgang til potensielle informanter. Likevel er det her viktig å se at vår forståelse og oppfatning av informantene kan hindre oss i å åpne opp for andre perspektiver. Thomassen (2006) påpeker at vi forstår meninger innen en kontekst, dette fremhever også NESH (2010) ved å vise til vår egen sosiale bakgrunn kan påvirke forskningen i positiv eller negativ retning. Forskeren bør være bevisst på sine egne holdninger og vurdere hvilken betydning de kan få både inn i tolkningen av data, men også under intervjuene (NESH, 2010). For å unngå at vår forforståelse påvirker datamaterialet har vi diskutert med veileder, jevnlig gått tilbake til datamaterialet for å sjekke at det som er skrevet i forskningsprosjektet ikke er egne tolkninger, og koblet egen data mot eksisterende litteratur.

6.3 Kvalitetskriterier

Selv om mange stiller seg kritisk til kvaliteten i en kvalitativ forskning, finnes det noen rammer man kan forholde seg til for å styrke troverdigheten (Shenton, 2004). Vi skal her ta for oss fire punkter som Shenton (2004) fremhever som viktig i den kvalitative forskningen.

6.3.1 Validitet

Validitet er en av de viktigste faktorene for å skape troverdighet eller gyldighet. Derfor påpeker Shenton (2004) at det er viktig at prosedyrene som benyttes i forskningen blir lagt frem, både i datainnsamling og i metoden for analyse. Ifølge Grønmo (2016) er validitet noe som forteller oss om undersøkelsesopplegget og hvor godt egnet det er for å samle inn relevant data til en bestemt studie. Hvor godt det faktiske datamaterialet er, er det som definerer validiteten i prosjektet og om det svarer på det forskeren hadde som intensjon. Undersøkelsesopplegget og datainnsamlingens resultater anses som høy dersom dataene er relevante til forskningsspørsmålet

(Grønmo, 2016). Validitet blir i ordbøker definert som en sannhet, riktighet og styrke. I den graden metoden egner seg til det som skal undersøkes, bidrar validiteten til at den kvalitative forskningen gir gyldig, vitenskapelig kunnskap (Kvale & Brinkmann, 2015) Informantene våre var plukket ut fordi de var relevante inn mot forskningsspørsmålet der vi lette etter enslige mindreårige flyktninger og fagpersoner. De utvalgte informantene oppfylte kravene som vi hadde satt oss på forhånd, noe vi tror var viktig for å kunne få tak i de rette personene til prosjektet. Med tanke på intervjuguiden var det også mange gjennomganger med veileder og biveileder for at den skulle være best mulig tilpasset vårt forskningsspørsmål. I tillegg hadde vi god kjennskap til forskningsfeltet som gjorde det lettere oss å forme en intervjuguide. Dette ga oss også en fordel når vi skulle stille oppfølgingsspørsmål.

6.3.2 Reliabilitet

Reliabilitet er datamaterialets pålitelighet. For at reliabiliteten skal være høy er man avhengig av at undersøkelsen og datainnsamlingen gir pålitelige data (Grønmo, 2016). Når det gjelder påliteligheten i en studie er det ifølge Shenton (2004) å presentere prosessene i studien så detaljert som mulig. Ved å gå i detaljer gir man fremtidige forskere mulighet til å gjenta arbeidet, og mulighet for å søke etter samme resultater. Spørsmålet om hvorvidt resultater kan reproduseres på andre tidspunkt har ifølge Kvale og Brinkmann (2015) å gjøre med om informanten ville ha endret svarene sine med en annen forsker. Høy reliabilitet krever at undersøkelsesopplegget er tydelig for å kunne se at det er gjort grundig og systematisk, dette kan være knyttet til utvelgning av informasjonstyper og gjennomføringen av datainnsamlingen (Grønmo, 2016). Vi har gitt beskrivelser av fremgangsmåter på best mulig måte for at studien skal oppnå høy pålitelighet. Måten vi har gjort dette på er å beskrive så detaljert som mulig hvordan vi har gått frem, helt fra igangsettingen med NSD til hvordan analysen ble gjennomført. Dette innebærer også at vi har lagt frem utfordringer hvor vi måtte finne andre løsninger. For å sikre pålitelighet har vi i tillegg inkludert direkte sitater i kapittel 7 hvor vi presenterer våre funn, disse sitatene er transkribert ordrett ut fra lydopptaket for å sikre at vi ikke har gått glipp av noe. Vi tror at påliteligheten styrkes dersom fremgangsmåten blir forklart med de fallgruvene det har innebåret, ikke bare hva som har fungert, men også det som gikk galt før vi kom til en løsning.

6.3.3 Overførbarhet

Det er vanskelig å vite i hvilken grad funn fra andre studier kan brukes i andre situasjoner. Kjennetegn ved et kvalitativt prosjekt er at funnene er spesifikke for et lite antall bestemte miljøer og personer. Dette kan gjøre det vanskelig å vise at funnene og konklusjonene kan være like aktuell i andre situasjoner og populasjoner (Shenton, 2004). Resultatene i en kvalitativ studie må til syvende og sist forstås innenfor de rammene og egenskapene til organisasjonen, geografiske område eller området hvor feltarbeidet ble gjennomført (Shenton, 2004). I vår studie er det viktig å huske på at vi har spurt etter de enslige mindreårige flyktingenes og fagpersonenes erfaringer om overgangen fra bofellesskapet til selvstendig tilværelse i Vestland fylke. Vi har kontekstualisert datainnsamlingen ved å beskrive konteksten informantene befinner seg i og deres beskrivelser av hvordan overgangsfasen var. På denne måten er det mulig for leseren å overføre funnene til lignende kontekster, eksempelvis lignende grupper eller omstendigheter.

6.3.4 Bekreftbarhet

I begrepet om bekreftbarhet er det snakk om forskerens objektivitet. Her må det jobbes mot et resultat som gjenspeiler informantenes erfaringer og ideer, i stedet for forskerens egenskaper eller preferanser. Igjen er det den detaljerte metodiske fremgangsmåten som gjør det mulig for leseren å ta avgjørelsen på om dataene og konstruksjonene er holdbare og kan aksepteres (Shenton, 2004). Vi har prøvd å legge frem vår forforståelse for å gi leseren et innblikk i vårt ståsted som forsker til akkurat dette prosjektet. Det har vært viktig for oss å vise refleksivitet gjennom hvilke fordeler og ulemper det kan være med å ha den bakgrunnen vi har, og de ulike kjennskapene til området. For å være sikker på at vi hadde forstått informantenes erfaringer som kom frem under intervjuene, gikk vi alltid gjennom intervjuene sammen med informanten for å bekrefte at vi hadde forstått dem riktig. Underveis i intervjuet gjentok vi også deler av det de sa for å få en bekreftelse. På denne måten ga vi de mulighet for å korrigere oss dersom noe av det vi hadde notert oss var forstått feil.

6.4 Mulige svakheter og styrker i oppgaven

Gjennom vår studie har vi prøvd å vise de ulike elementene som vi har vært igjennom. Dette innebærer også svakhetene som valg av studiens metode, kvaliteten på studien og analysen. Vi ser at enkelte valg kan bli ansett som svakheter for oppgaven, blant annet at vi ikke har latt informantene lese igjennom det transkriberte intervjuet. Shenton (2004) løfter frem dette som et

element som kan være lurt å gjennomføre for å være sikker på at transkripsjonene samsvarer med det de faktisk hadde som hensikt. Dette elementet til Shenton (2004) ble ikke gjort da vi ikke hadde tid og mulighet for at hver informant skulle lese gjennom. Vi valgte i stedet å ta en kort gjennomgang av svarene som var avgitt etter intervjuet slik at de kunne bekrefte eller avkrefte dataene slik vi hadde forstått det. En av styrkene til forskningsprosjektet vårt er at det har utforsket et tema som er lite forsket på. Basert på våre funn kan videre forskning på enslige mindreårige flyktninger og fagpersoner sørge for at andre kommuner har mulighet til å sammenligne hvordan ressurser og omstendigheter påvirker deres erfaringer.

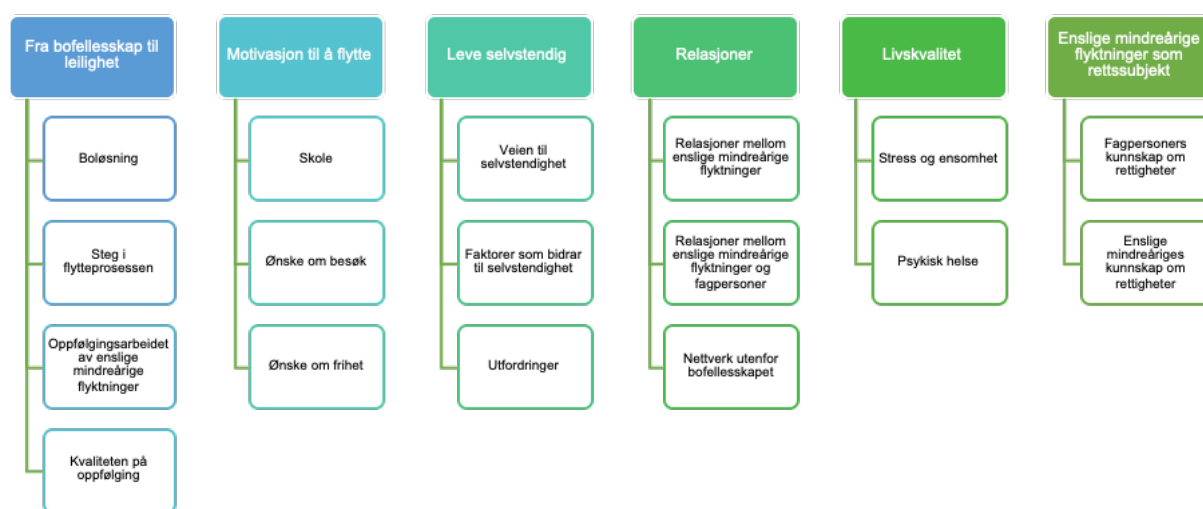
Mange har nevnt at de gjennomførte et pilotintervju før de startet de faktiske intervjuene, dette unnlot vi å gjøre. Dette valget ble tatt fordi vi ikke hadde noen som kunne svare på spørsmålene utenom våre informanter. Derfor valgte vi i stedet å be en som jobber med enslige mindreårige flyktninger om å lese gjennom spørsmålene for å se om det var noe vi burde lagt til. Denne personen ga oss noen gode tips som vi brukte i intervjuguiden.

Som nevnt tidligere i metoden jobber Gina som vikar i en av kommunene vi har vært og intervjuet i. Dette kan føre til begrensninger da hun kjenner noen av informantene. For at dette skulle påvirke dataene minst mulig, intervjuet Gina bare fagpersoner. I tillegg sørget hun for at informantene var klar over at hun ikke var der for å evaluere deres arbeid, men får få innsikt i deres erfaringer i møte med denne gruppen. At Gina er vikar på et av bofellesskapene ser vi på som en styrke, ettersom at hun har kjennskap til forskningsfeltet.

7.0 Presentasjon av funn

Ved å analysere datamaterialet har vi funnet seks hovedtemaer som beskriver problemstillingen om hvordan enslige mindreårige flyktninger og fagpersoner erfarer overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. Funnene som er gjort i analysen presenteres her under i seks hovedtemaer: 1) Fra bofellesskap til leilighet, 2) Motivasjon til å flytte, 3) Leve selvstendig, 4) Relasjoner, 5) Livskvalitet og 6) Enslige mindreårige flyktninger som rettssubjekt.

Hovedtemaene representerer ulike forhold som beskriver hvordan det var på bofellesskapet, hvilke forventninger de enslige mindreårige hadde til å bo selvstendig, og hvordan realiteten ble.

(Figur 6 - oversikt funn)

7.1 Fra bofellesskap til leilighet

Temaet *fra bofellesskap til leilighet* inneholder informantenes erfaringer fra første bosetting i kommunen, og de praktiske stegene det innebærer i prosessen til egen leilighet. Enslige mindreårige er både avhengig og selvstendig på samme tid. I arbeidet med oppfølging er det viktig å balansere den nødvendige støtten slik at man ikke gjør vedkommende mer avhengig av støtte enn nødvendig. Samtidig er det viktig at guttenes modenhetsnivå eller selvstendighet ikke overvurderes. Likevel er det viktig at ungdommene får den støtten, oppfølgingen og voksenkontakten de trenger for å bli selvstendig voksne. I de neste avsnittene skal vi se nærmere på undertemaene *boløsning*, *steg i flytteprosessen*, *oppfølgingsarbeidet av enslige mindreårige flyktninger* og *kvaliteten på oppfølgingen*.

7.1.1 Boløsning

Botiltak er en essensiell del ved bosetting av enslige mindreårige flyktninger. Boligen skal ha en funksjon som danner rammer for stabilitet, trygghet og kontinuitet. Boligen skal gi rom for selvstendighet og frihet, samtidig skal den gi oppfølging og etablere relasjoner. Ved bosetting av enslige mindreårige flyktninger kan kommunene benytte seg av ulike boløsninger. I de følgende avsnittene skal vi gi en oversikt over de ulike variantene av botiltak fagpersonene presenterte i intervjuene.

Alle kommunene tilbyr botiltak for enslige mindreårige flyktninger, bofellesskap er den boløsningen alle kommunene tilbyr. De fleste kommunene hadde de samme konseptene av botiltak, men navnene på tiltakene kunne variere. Dette gjaldt for eksempel tiltak der de enslige mindreårige flyktningene kunne øve seg på å bo alene. De ulike navnene på tiltakene som fagpersonene nevnte var øvingsleilighet, treningsleilighet og hybelhus. Andre tiltak som ble nevnt var bokollektiv, enetiltak og fosterhjem.

Kommune én har følgende botiltak:

Då har vi bofellesskap med medlevertturnus, 8 ansatte som rullere og bor sammen med, alltid to på jobb både natt og dag. Der bor de ungdommene som trenger mest hjelp og tettes oppfølging. Det er som oftest de yngste ungdommene. I bofellesskapet er det plass til 5 - 6 ungdommer. Og så har vi et bokollektiv der vi har plass til 5 ungdommer. Der jobber 6 voksne som jobber turnus der bemanningen er at det alltid er to på ettermiddagen, en på natt og ingen på dagtid i ukedagene, men i helgen er det to på ettermiddag og en på dagtid. [...] Så har vi en øvingsleilighet. Noen ganger har vi ungdommer som ønsker å bo aleine, men som ikke er helt klar til å flytte til bokollektivet eller det ikke er plass til å flytte til bokollektivet. Da har vi en leilighet som man kan øve seg på å bo, hvor man får penger til å handle mat selv (betaler ikke strøm, internett, husleie), men øver seg på å holde sin egen husholdning, lager sin egen mat, står opp om morgenen osv. Då har man egen inngang, stue og kjøkken, men leiligheten er i underetasjen til bofellesskapet (Hilde).

I intervjuet diskuterer Hilde forskjellene mellom disse tiltakene med hensyn til autonomien de enslige mindreårige trenger. I den forbindelse ble bofellesskap beskrevet som et tiltak som passer bedre for de som trenger tette oppfølging, mens på et bokollektiv er de mer selvstendig.

Forskjellene er vel mest at på bofellesskapet har ungdommen ikke egen økonomi. Det er huset som handler inn, og det er felles mat, felles kjøkken og det er ingen som betaler husleie eller noe. [...] I bokollektivet bor det eldre ungdommer, akkurat nå er de fra 17 - 19 år, og alle de har mer ansvar for egen husholdning og hverdag, men det er fortsatt godt bemannet med voksne som hjelper til med det det skulle være i møte med skolemøter, nav, lekser osv. (Hilde).

Kommune to har på lik linje som kommune én et bofellesskap. I tillegg til bofellesskap tilbyr kommune to hybelhus og enetiltak for de enslige mindreårige flyktingene.

Akkurat i dag har vi et [bofellesskap]. Her bor det fire ungdommer. Så har vi et hybelhus, der bor det tre ungdommer oppe og to nede på hybel. [Dette er] tilsvarende det andre kommuner kaller kollektiv. Der har alle fem på en måte hver sin hybel, og alle får egne livsopphold. Husleien betaler vi. [...] Også var det sånn at i sommeren 2018 var det tre hus, så kuttet de ned 1 hus. [...] Så har vi en som bor på hybel i [sted], og så har vi to på 17 år som har flyttet i egen leilighet i [sted], så har vi også et ene tiltak som er driftet av andre. [...] (Linda).

En annen informant beskriver hvordan bofellesskapet er bemannet. Hun sier at det til enhver tid er to voksne på jobb, en mann og en dame. De jobber i medlevertturnus noe som betyr at det alltid er miljøterapeuter på jobb, dag og natt.

Visst vi tar med helt fra jeg begynte til hvordan det har utviklet seg, så fra jeg begynte hadde vi ett hus med åtte ansatte som skulle rullere i medlevertturnus. En mann og en dame på hvert team. Så ville vi i utgangspunktet ha fire ungdommer i forhold til både antall ansatte og antall hus (Tone).

Tone beskrev videre at i 2015-2016 bestemte kommune to seg for å utvide, og ta imot flere enslige mindreårige flyktinger. Dette gjenspeiler virkeligheten som ble møtt under flyktningskrisen i Norge da flere ungdommer søkte asyl:

Så var det veldig press i den tiden på å plassere, så da sa kommunene ja til å ta inn nummer fem. Da måtte de bygge om litt i huset. [...] vi var mellom 3 - 5 ungdommer i det huset. Mens det optimale synes vi var fire der. Det var det vi ønsket. I ca. 2015 - 2016 ble det bestemt at vi skulle utvide ganske stort. Første hadde de tenkt å utvide med tre hus, men heldigvis tok de bare to til. At vi altså skulle være tre hus. Vi ble plutselig veldig mye større, og enda tenkte de bofellesskap med medleverturnus. Så viste det seg ganske fort at han ene ikke taklet å bo i sammen med andre, så da måtte vi lage et ene tiltak på siden. [...] Nå bor det vel 4 gutter i det ene huset, og så bor det tre gutter opp i det andre huset og to gutter nede. (Tone).

Kommune tre har følgende botiltak for enslige mindreårige flyktninger: bofellesskap, treningsleilighet og fosterhjem.

Når vi begynte for fire år siden opprettet vi totalt tre bofellesskap. Det var jo akkurat på den toppen med flyktninger. Så ble det bom stopp så nå har vi bare ett igjen. Vi har og fått plassert flere i fosterhjem, opplever at ikke mange har fått det til. Så har vi i det bofellesskapet en sånn treningsleilighet. Sånn at når de begynner å bli klare så kan de flytte ned der og bo litt der først og så flytte videre. Men det er jo ikke alle som har vært gjennom den (Anders).

I dag bor alle de enslige mindreårige flyktningene vi intervjuet i egne hybler eller leiligheter. Grunnen til at dette ikke anses som et eget botiltak er fordi ungdommene selv må stå ansvarlig for hybelen eller leiligheten de leier. Barnevernet står for oppfølgingen, og kan ved behov hjelpe ungdommene med å finne bolig. “Men noen av ungdommene har flyttet ut og får oppfølging i egne leiligheter. Enten at de har leid på det private markedet eller at de har fått leiligheter gjennom kommunen” (Hilde).

7.1.2 Steg i flytteprosessen

Funn fra datamaterialet viser at det er veldig individuelt hvordan flytteprosessen starter. Tone forteller at i noen tilfeller er det ungdommene som starter prosessen, andre ganger er det fagpersoner. Det hender også at fagpersoner må holde litt igjen. Dette er fordi fagpersoner ser hvilke begrensninger de enslige mindreårige allerede har på bofellesskapet. Abel, en av de enslige mindreårige forteller følgende:

De spør deg hvilke planer du har neste år på en måte da, når de spurte så sa jeg skal flytte. De spør nesten hvert år, eller noen spør deg, kontaktpersonen din deg litt hva planer du har fremover, både skole og andre ting [...] (Abel).

Enslige mindreårige flyktninger har et ønske om en dag å flytte for seg selv. Stegene ungdommene tok i flytteprosessen var blant annet preget av deres ønske om å være uavhengig. I tillegg bar denne prosessen preg av tiltak for å gjøre ungdommene mer autonome. For å starte flytteprosessen tok noen ungdommer følgende steg:

Vi hadde litt møter og sånne ting, forberedning og masse sånne ting. For å flytte i kjellerleiligheten, for å klare å se om jeg kan klare meg selv og lage mat og handle og masse andre ting, om jeg klarer meg. De to dagene i uken, da klarte jeg meg helt fint, men på grunn av det de tenkte "ok, [Rashid] når du har klart det i to dager i uken å lage mat og du vet hvordan du skal styre økonomien din, ikke gå i minus, ikke gå så jævla mye i pluss, da kommer du til å sulte deg i hjel liksom. Og du spiser veldig bra og vi føler du er klar". Og da tenkte jeg at det er bra dere føler det også, for jeg føler på det selv, også at jeg er klar (Rashid).

I motsetning til Rashid valgte Fazal å skrive mail hvor han forklarte ønske om å flytte for seg selv. Han fikk først avslag, men etterhvert godtok de ønske om å flytte.

Jeg snakket med dem, og sa til dem. Jeg skrev mail til dem at jeg har lyst å flytte ut, at det var veldig mye bråk og alltid uenighet og alt det, så jeg skrev mail, så sendte jeg til barnevernet. Men jeg gjorde det mange ganger til jeg fikk lov til å flytte ut. Fordi jeg vet ikke hva de ville, eller jeg fikk ikke lov første gang jeg skrev eller sa i fra til dem (Fazal).

I det fagpersoner erfarer at en ungdom selv gir uttrykk for at de ønsker å flytte, er det første steget å vurdere om han klarer seg selv. Det er også viktig å kartlegge ungdommens motivasjon og bakgrunnen for ønske om å flytte.

Det første er at miljøterapeut eller hovedkontakt har en god samtale med ungdommene for å finne ut hva motivasjonen for å flytte ut er, hva handler dette om? Gjerne ha flere samtaler for å finne ut om dette er noe de bare sier der og da, eller er det gjennomtenkt og litt det å gå igjennom hva det betyr for deg å flytte ut. Hvordan skal det være da, hva ser du for deg, hva blir vanskelig, hva får du til. Så har vi hatt en samtale hvor jeg har

vært med å snakke med ungdommene sammen med hovedkontakt der vi har snakket om de samme tingene. I samtalene prøver vi å tydeliggjøre hva det vil si å flytte ut, hva som blir forandringene. Dette er hvordan prosessen starter (Hilde).

I tillegg får ungdommene informasjon om hva det innebærer å bo aleine, og hvilke ansvar det innebærer å bo for seg selv. Dette innebærer blant annet å ta opp de vanskelige sidene ved å bo aleine: “[...] Vi snakker også med de om det som går på det emosjonelle. Hvordan er det å være alene, våkne midt på natten, vanskelige drømmer og sånne ting” (Monica).

Flere fagpersoner snakket om viktigheten av å snakke med ungdommene om hva det innebærer å bo alene og hvilket ansvar de får:

[...] Viser det seg at ungdommen er klar og ønsker å flytte ut tar vi det opp med sjefen. Slik begynner prosessen. Sjefen har også en samtale for å bekrefte at ungdommen ønsker å flytte ut. På møte får også ungdommene alle opplysninger og relevant informasjon som ungdommen trenger for å flytte ut (Rune).

Av og til er det de som starter prosessen selv. Men da snakker vi en del med de konkret om hva det innebærer å bo alene. Hvilket ansvar de må ta selv. Det er ikke sånn at når du flytter på hybel så skal jeg ringe deg hver morgen å vekke deg, eller.. Da må de på en måte kjenne at nå er jeg klar for å ta hele pakken, men at vi er der for å støtte de [...] (Tone).

Fra en ungdom har sagt- eller gitt uttrykk for at han ønsker å flytte prøver fagpersoner å kartlegge om ungdommen er klar for å flytte i egen bolig. Ingen har en konkret sjekklister, men noen kriterier ligger likevel til grunne når man skal vurdere om vedkommende er klar for å flytte.

[...] Men vi ser jo på ungdommene om de har for eksempel egenpleie, om de klarer å stelle seg, har egne innkjøp, lager sin egen mat, hvor mye behov har de, hvor funksjonsdyktighet har de til å mestre alle de praktiske tingene som er knyttet til å bo for seg selv. Mange av de kriteriene ligger vi til grunne (Frode).

Det første som ofte skjer er at de må vise at de klarer å håndtere en del ting selv. For eksempel hygiene, rengjøring, vasking, stå opp selv på morgenen, komme seg på skolen, ta buss osv. Dette er viktige deler vi ser etter når en ungdom sier han ønsker å flytte. For i noen tilfeller har vi opplevd at en ungdom kommer og sier at han ønsker å flytte ut men

han klarte ikke noen ting i det hele tatt. Det har vist seg at disse kriteriene hjelper ungdommene til å bli mer og mer selvstendig (Rune).

For å kunne flytte i egen bolig erfarer ungdommene at følgende kriterier fra fagpersoner må oppnås: stå opp, gå på skole, lage mat og ha egenpleie.

De faktisk finner ut at de aldri vekker meg på morgenen, jeg klarte det helt selv å våkne og komme meg på skolen og på jobb. De hadde funnet ut at jeg var helt klar for å flytte for meg selv. Derfor sa til meg, jaja, og du vil bo for deg selv, vi vet at du klarer deg helt fint. Så du kan bare flytte ut. Jeg kunne lage mat og alt mulig (Hamid).

Våkne selv, morgen tidlig, gå på skolen, klare det selv og handle mat selv og sånne ting. [...] Det viktigste var at du kunne våkne selv om morgenen, gå på skolen og handle mat på riktig måte. Det var det som var viktig for dem (Yanis).

Fra fagpersoners perspektiv er det viktig å veilede dem i økonomi og praktiske gjøremål i selvstendigjørings-prosessen:

Med en gang de begynner å snakke om å flytte ut, er vi med å veilede. Vi blir for eksempel med de på butikken for å vise de prisene og så forteller vi de hvor mye penger de kommer til å få hver måned. Vi forteller også hvor mye det er vanlig å bruke på mat hver måned, og hva strøm og husleie koster osv. Vi hjelper rett og slett med å få en oversikt over hvor mye penger i måneden som går til utgifter og hvor mye man kan ha til overs. De får litt veiledning i det. Men det viser seg at de må oppleve det. Det har hendt at de første 2-3 månedene - at ungdommene har brukt mer penger på unødvendige ting (Rune).

Også det praktiske som å vaske klær, betale regninger. Det er den type ting. Visst du ødelegger noe, hvordan forholder du deg til det. Visst det går gale i denne leiligheten og du har en fest, hva skjer da? (Monica).

I forberedelsene med å flytte forteller Hamid at miljøterapeuter hjalp han med å få oversikt over hva matvarer koster i butikken. Dette så han på som god hjelp i prosessen til selvstendigjøring: “De viste meg pris på alt, hva som er dyrt og billig. Så det er veldig lett å finne ut hva du skal spise. Jeg var ikke bekymret for å betale regninger” (Hamid).

For å hjelpe enslige mindreårige flyktninger til å leve selvstendig, velger noen kommuner å sende ungdommer via en trenings-/øvingsleilighet eller bokollektiv. På denne måten bidrar fagpersoner til å gjøre overgangen mykere mot en selvstendig tilværelse.

De fleste har bodd minst 2 år i et bofellesskap, men vi har et unntak. Men så har vi og sett at en del har ønsket, og har behov for litt mer oppfølging. Derfor opprettet vi dette bokollektivet. Her er det ansatte til stede, men de er mer selvstendige med de oppgavene som de har (Frode).

Hvis du vil bo aleine må vi teste deg, vi må sjekke om du klarer deg eller ikke. Også de sa i samme bolig, men de hadde en egen hybel nede. Ok du kan gå ned der og bo der for deg selv, vi betaler deg penger og du går selv og kjøper og handler mat, og gjør alt selv. Du våkner selv, du går selv på skolen sånne ting og vi prøver å teste deg i 2-3 måneder, etter 2-3 måneder om du klarer det helt perfekt så kan du flytte deg. Etter 2-3 måneder fikk jeg lov til å flytte meg. Jeg bodde først i en liten hybel i 2-3 måneder (Linda).

Selv om alle tre kommunene har tilgang på øvingsleilighet, er det ikke alle ungdommene som får gått igjennom den da den er opptatt store deler av tiden. En informant forteller på følgende måte:

[...] Men for de som nå begynner å bli klare så er det sånn som han ene nå, først vi har samtaler der vi for eksempel sier at nå må du begynne å bli med å lage litt mat, nå må du ha ansvar for å stå opp selv, begynne å trene litt på de tingene, så kan de komme ned i den treningsleiligheten og prøve å bo for seg selv der du har voksne tilgjengelig hele tiden om det skulle trenges før man kommer videre i egen leilighet. Den er jo opptatt store deler av tiden, så det er ikke alle som får gått igjennom den. Men det er litt det samme vi prøver med alle. De skal være med å handle inn det de trenger til leilighet, begynne å betale for mobilregningen selv slik at forstår at det må bli gjort og hvordan, og lære systemer. Og veilede de på hygiene og sånne ting (Anders).

Ifølge fagpersoner er en del av prosessen med å forberede ungdommene på å flytte å lete etter boliger på nett. “[...] Så begynner man gjerne å se litt etter hybler. Det er en slags mental forberedelse. Og for å lande de litt i forhold til forventninger på nivået på disse hyblene [...]” (Tone). Det er altså fagpersoner som hjelper ungdommene å finne bolig og bli med på visning.

[...] Neste steg blir å finne leilighet. Da kontakter vi for eksempel de som har med kommunale boliger å gjøre (bustadstiftinga), om vi skal gå den veien blir det å sende inn søknad og følge den opp. Dette skjer gjennom de ansatte. Ellers blir det å lete på Finn (nettside for kjøp og salg) [...] (Hilde).

Ungdommene kan jo søke om kommunal leilighet. Det gjør vel de fleste når de skal flytte ut. Vi prøver også å leite på det private markedet for å finne egnede leiligheter. Dette fordi kommunale leiligheter kan være lite egnet plassert i forhold til skole. Så vi tenker nok at vi vil lete selv for å finne gunstigere leiligheter (Frode).

Linda påpeker at det er viktig at ungdommene selv tar initiativ til å starte prosessen med å finne bolig.

Nei, det er personalet som er med de på visning. De må også gjøre en innsatt selv. For noen er sånn, jeg vil flytte, kan du finne et hus for meg, jeg gidder ikke å røre meg før. I slike tilfeller er vi ikke på tilbudssiden. De må på en måte ta initiativ selv (Linda).

Noen ungdommer er takknemlig for at ansatte har hjulpet dem med å finne bolig. “[...] De fant til oss det vi ønsket, leilighet. Jeg var fornøyd med at de gjorde det” (Eyob).

7.1.3 Oppfølgingsarbeid av enslige mindreårige flyktninger

Enslige mindreårige flyktninger vil ha varierende behov for støtte og tiltak. Dette kan innebære at noen vil ha et større behov for tettere oppfølging og omsorg av voksenkontakt (Garvik et al., 2016, s. 7). I dette avsnittet vil vi ta for oss fagpersoner og enslige mindreårige flyktnings meninger og erfaringer i oppfølgingen til de tre kommunene.

Fagpersonene påpeker at Barneverntjenesten skal alltid lage et vedtak når et barn tar imot et tilbud om et tiltak. Dette kan for eksempel være ettervern som innebærer oppfølging.

Alle ungdommene som kommer til oss har vedtak fra barneverntjenesten frem til de blir 18 år. Men de kan ha rett på ettervern, og at da er det å snakke med guttene om at de fortsatt ønsker oppfølging fra barneverntjenesten [...] (Hilde).

[...] Da må de først og fremst si ja selv til oppfølging. Da har vi tilbud om ettervern. Sånn at da er det barnevernet som har tiltaket, men det er vi som følger opp. Da er oppfølgingen tilpasset etter ungdommen. Men vi begynner også nedtrappingen, men vi er

der likevel. Det er ikke slik at vi har faste dager, men det er litt sånn når de trenger noe. Vi er tilgjengelige. Oppfølgingen er tilpasset hver enkelt og vi må ha litt medvirkning (Anders).

Etter at man har fattet et vedtak er det neste steget å utarbeide en tiltaksplan ved hjelp av samtaler med ungdommen. *“Trenger de leksehjelp får de fast leksehjelp to dager i uken om de ønsker å benytte seg av det” (Linda).* I tiltaksplanene skal ungdommens behov tydeliggjøres og det skal spesifiseres hvordan den skal gis. Alle fagpersoner nevner at oppfølgingen skal per i dag være spisset eller rimelig tilrettelagt hver enkelt.

[...] Vi har en som er over 20 år allerede, og han får den oppfølging som han etterspør. Han kan godt bruke oss enda mer, men det ikke på grunn av tilbudet at det er sånn. Det samme gjelder en annen som bor ute (Frode).

Funn fra datamaterialet viser at alle ungdommer, med unntak av én, mottar i dag ettervern fra Barnevernet.

[...] dersom de takker nei [...] skal det skrives enkeltvedtak om at de har takket nei til ettervern. Etter 1 år skal ungdommene få tilbud om ettervern igjen. Då skal man også høre hvordan det går med ungdommen (Hilde).

I motsetning til Hilde fant vi at en annen kommune praktiserer ettervern på en annen måte. Linda forteller at de ikke har lagt seg på noe tidsbegrensning, men om de ikke har kontakt med ungdommene på noen måneder anses de som ute av Barnevernet.

Fra samme kommune har en av ungdommene fått beskjed om at oppfølging fra Barnevernet avsluttes når man fyller 20 år. Ingen andre kommuner gir uttrykk for at de avslutter oppfølging på et gitt tidspunkt. Ifølge Linda er dette retningslinjer som ble lagt den gangen man startet oppfølging av ungdommer over 18 år. Rashid forteller at tiltakene i Barnevernet ble avsluttet da han fylte 20 år *“Nei, jeg er ferdig med barnevernet. De har sånne regler at etter at du blir 20, da er det ut av barnevernet [...]” (Rashid).*

En av ungdommene forteller at han ønsker hjelp frem til han selv opplever at han klare å leve selvstendig.

Og det jeg forventer av barnevernet er at vi må få hjelpen vi trenger til vi fullfører skolen, alt med praksis og lærling, til vi kommer ut i arbeidslivet. Det er det viktigste barnevernet følger opp. Alle enslige mindreårige som oss. Det tror jeg er det viktigste (Fazal).

Oppfølgingen fra fagpersoner innebærer regelmessig kontakt med ungdommene. Det betyr ikke at det er hver dag, men at det er jevn kontakt gjennom uken. Slik beskrives oppfølgingen som gis i kommunene:

[...]For de som er over 18 år og bor ute, er det mange som vil ha hjelp til lærekjøring, leksehjelp og de blir invitert til middag en gang i uken. I tillegg kan de få praktisk hjelp. Noen får også tilbud om å være med i samtalegrupper. Alle får tilbud om psykolog, både i grupper og en til en. Vi har fått kontakt med Røde kors der vi har fått i gang et tiltak som heter vennefamilie. Alle ungdommene har fått tilbud om vennefamilie. Det er en familie de kan besøke, spille fotball med, gå på kino osv. Så gjøre vi aktiviteter i lag med ungdommene. (Hilde).

For eksempel kommer ungdommer til oss for å få hjelp til å søke lånekassen. Andre ønsker leksehjelp enten her eller hos seg. Andre ganger ønsker de lengre samtaler om ting de lurer på. Ellers hender det at vi bare har hatt telefonkontakt da de ikke har ønsket hjelp. De får også hver uke en invitasjon til å komme på den felles middagen. Då får de gratis mat og mulighet til samtale og møte de andre i fellesskapet (Frode.)

Funnene fra datamaterialet viser at mye av oppfølgingen er lik i de forskjellige kommunene, likevel finnes det noen unntak. Monica forteller at hennes kommune har et oppfølgingsteam som har ansvar for å følge opp ungdommer i egen bolig.

De fleste ungdommene beskriver oppfølgingen fra Barnevernet på samme måte som fagpersoner, men vektlegger telefonsamtaler som en sentral del av oppfølgingen som gis.

De ringer oss og hører hvordan det går med oss og om det er en stund vi ikke spør om hjelp, de spør oss om vi trenger noen hjelp. Om det er noen aktivitet så spør de oss mer og tar oss med. [...] Jeg spurte om hva vi kom til å få hjelp til etter vi flyttet så de sa vi får hjelp og kontakt som vanlig. Så det fortsetter som vanlig det bare snakker med hverandre så vi fortsetter som vanlig dere bare flyttes over til NAV (Abel).

De hjalp meg bare med å betale husleie og jeg fikk matpenger og sånt. Penger til klær og sånt. Jeg trengte faktisk ikke hjelp til noen andre ting, jeg klarte helt fint dette med lekse og alt (Hamid).

7.1.4 Kvaliteten på oppfølgingen

I dette undertema vil vi ta for oss hvordan de enslige mindreårige og fagpersoner erfarer kvaliteten på oppfølgingen som gis. Gjennom intervjuene beskriver ungdommene oppfølgingen som viktig for å sikre at overgangen blir vellykket. Hvordan kvaliteten på oppfølgingen erfares varierer mellom de enslige mindreårige flyktningene og de ansatte.

Egentlig vi strekker, men ofte er det avhengig av ungdommene i egen bolig. Det er de som skal på en måte akseptere den hjelpen eller den tiden vi skal ha med dem. Det er av og til, ja vi vil at dere skal besøke oss, mens noen sier nei og vil ikke eller har ikke tid. Så det variere fra ungdom til ungdom. Det er avhengig av dem, vi tilbyr men de bestemmer (Rune).

Blant ungdommene var det varierende hvordan de opplevde kvaliteten på oppfølgingen fra fagpersoner. Fazal og Rashid var blant ungdommene som syntes at oppfølgingen ikke var god nok ute i egen leilighet: “Jeg vil at den skal bli litt bedre enn det de har nå. Jeg synes at de bruker litt lite tid på oss som bor i leilighet eller hybel, enn de som bor på bofellesskap” (Fazal). “Nei jeg følte det var veldig dårlig, det var veldig dårlig liksom da.” (Rashid). Videre forteller Rashid;

For den dagen jeg sa jeg skulle flytte ut, de bare sa “ok, du har fortsatt under 18 år, vi sender en som jobber på huset på besøk to ganger i uken for å besøke deg. Leksehjelp hvis du har problemer med sånne ting”. Men det skjedde aldri, de har ikke kommet, de to gangene i uken. Det har de ikke. Hvis jeg hadde problemer, måtte jeg ringe eller dra til "sted", eller de kjørte til meg (Rashid).

Eyob var blant ungdommene som opplevde oppfølgingen som positiv.

Veldig bra! Om det fortsetter sånn, jeg vet ikke nå, men nå har jeg mindre oppfølging, før var jeg jo her (bofellesskapet), da vet jeg hvordan de er, men nå ringer jeg når jeg trenger hjelp. Jeg er ikke ofte med de her (Eyob).

På grunn av stress kan kvaliteten på oppfølgingen variere ifølge Rune

Kvaliteten er bra nok. Men selvfølgelig, visst det blir stress, og du har mye å gjøre, da blir det mindre tid å være hos en ungdom. Derfor man må gjøre det raskt og gå til den neste. Så det kan bli litt sånn problem kvalitetsmessig avhengig av hvor mange. Men som sagt er det ganske okei, bra kvalitet. Vi opplever ikke at vi gjør en dårlig jobb. Vi klare å hjelpe dem i den grad de trenger (Rune).

Ifølge Anders kan andre faktorer som tid og tilgjengelighet påvirke kvaliteten på oppfølging. Det er ikke alltid ungdommene har tid til å møte de ansatte på grunn av skole, jobb og fritidsaktiviteter.

[...] Men jeg tror de har lav terskel på å ta kontakt med oss om de trenger det. Vi tilbyr ofte vil du komme på middag på bofellesskapet i helger, og vi tilbyr de lærekjøring og sånne ting. Men vi klarer ikke å være tett nok på nødvendigvis. Dagene går fort, og spesielt når de er opptatt med skole, trening, jobb og sånne ting. Så vi er nok ikke så mye inn som en skulle ønske. [...] De fleste treffer jeg ukentlig. Men det varierer jo litt. Nå er det bare to som jeg følger opp, og de klarer seg veldig bra. Og de vet at de kan ta kontakt når som helst. Men vi ser og at det er flere som skulle hatt tettere oppfølging. Men så har de jobb og noen reiser ofte til [sted] så det er ikke alltid like lett å møtes (Anders).

7.2 Motivasjon til å flytte

Temaet *motivasjon til å flytte* handler om hvilke faktorer som har gitt de enslige mindreårige flyktingene økt motivasjon til å flytte for seg selv, dette innebærer også fagpersoners refleksjoner. Faktorer som gir økt motivasjon og behov for å flytte viser seg i undertemaene; *skole, ønske om besøk og ønske om frihet.*

7.2.1 Skole

Skole var et undertema med hensyn til de enslige mindreåriges behov for å flytte ut fra bofellesskapet til egen leilighet. Bråk på bofellesskapet var en gjennomgående faktor i intervjuene, da det hindret noen av ungdommene i å fokusere på skole, dette motiverte dem til å

flytte for seg selv. Abel forteller *“Det passet ikke for skole å bo der, det var litt bråk. Da tenkte jeg at det ble bedre om jeg flyttet så kan jeg heller spørre om hjelp om jeg trenger”*.

På grunn av beliggenheten til bofellesskapene uttrykker noen av informantene at avstanden til skolen kan være lang. Ved å flytte til egen bolig har de mulighet til å bo mer sentralt. Eyob forteller *“[Fagpersoner] skulle finne oss et sted å bo, det ble lett for oss å gå på skole”*. En fagperson bekrefter at de har latt ungdommer få flytte på grunn av avstanden til skolen: *“Det de har gjort er at de har fått lovt å flytte fordi de går på skole der.”* (Linda).

7.2.2 Ønske om besøk

Et sentralt undertema vi fant med henhold til *motivasjon til å flytte* var ønske om besøk. De enslige mindreårige informantene trekker frem misnøye om at de ikke fikk lovt til å invitere med seg venner til bofellesskapet i starten. Ungdommene påpeker selv at dette gjorde det vanskelig for de å danne nettverk med jevnaldrende. Ved å flytte ut i egen bolig kunne de selv bestemme hvem, hvor mange og når de ønsket besøk. Abel uttrykker begrensningen av besøk på følgende måte: *“Jeg tenkte det var veldig bra fordi da kunne jeg invitere venner slik jeg ville, på bofellesskapet kunne vi ikke invitere hvem vi ville. Vi kunne ikke invitere gutter som bråkte mye”*.

Og det var ikke bra fordi jeg har mistet mange kompiser på grunn av det og venninner liksom, fordi de fikk ikke lov til å komme på besøk eller sånne ting. Overnatting eller sånne ting, de fikk ikke det. De var veldig strenge, og de var akkurat som overvåkningskameraer, de var alltid på deg, du fikk ikke litt chille og chille liv (Rashid)

Noen informanter forteller at de ikke ønsket besøk da det var mye bråk på bofellesskapet.

Hvis du hadde en ny gjest, kunne det være litt kjedelig dersom han ikke var kjent med slikt bråk, men om de som kjenner oss fra andre bofellesskap syntes det var greit. Men de fleste kjenner jo ikke til systemet. Det blir kjedelig for dem (Abel).

En annen utfordring for ungdommene og som motiverte dem til å flytte, var å bestemme selv når de ønsket besøk av jenter. På bofellesskapet var ikke dette lov. *“Vi hadde ikke lov å invitere jenter, de var litt strenge i starten. Så vi mistet en del venner i starten”* (Abel). En annen sier *“Jeg flyttet på grunn av eksen min. Hun fikk ikke lov å sove hos meg, og når hun var på besøk kom de ned og kikket og så hva vi holdt på med”* (Rashid).

7.2.3 Ønske om frihet

Ønsket om frihet fremsto som en viktig motivasjon for ungdommene til å flytte. “[...] jeg bare tenkte nå jeg bare flytte meg ut helt alene, jeg bare tenkte ok, nå kan jeg skikkelig leve” (Yanis). Det er flere ungdommer som fokuserte på strenge regler på bofellesskapet som en motivator til å flytte for seg selv. Rashid forteller om reglene på huset på denne måten:

De var strenge, regler på alle ting, ikke lov å være våken så og så lenge, du må våkne den tiden og gå på skole. Når du er syk du må være hjemme, du har ikke lov å gå ut, ikke lov å gå på trening, du må være hjemme på en måte (Rashid).

En annen informant uttrykker frustrasjon rundt regler som har ført til uenigheter blant ungdommer og fagpersoner: “Alt med det huset og regler og sånt. Også av og til ble jeg irritert av de ansatte og ble behandlet litt annerledes av de andre av og til, som jeg følte av noen ansatte” (Fazal).

“De hadde mye strengere regler, vi måtte komme hjem litt tidlig og sånt. Jeg tenkte bare at jeg ville bli selvstendig.” (Hamid). På grunn av reglene på bofellesskapet lengtet ungdommene etter frihetsfølelsen. Både ungdommer og fagpersoner gir uttrykk for at det å bo alene gir økt frihetsfølelse. En ungdom uttrykker seg på følgende måte:

Jeg kan gjøre hva faen jeg vil hvis jeg skal være rett ut. Det er ikke noen som står over meg og bestemmer. Jeg kunne bestemme selv, den tiden jeg legger meg. For eksempel den dagen skal kjæresten komme til meg og overnatte, sånne ting jeg gleder meg til (Rashid).

Noen fagpersoner bekrefter at frihetsfølelsen var en økt motivasjon for ungdommene, da reglene på bofellesskapet føltes som en begrensning for ungdommene. “Det er jo å bestemme selv. Føle på en frihet til at nå er det ingen som står bak og maser og sier hva de skal gjøre eller ikke gjøre” (Tone).

Friheten, det er det ofte. De vil være fri. De ønsker ikke at noen skal lage regler for dem. De ønsker å gjøre akkurat som de vil i sin egen bolig, og at ingen skal fortelle dem hva de skal gjøre (Rune).

Rashid bekrefter dette da han uttrykker seg på følgende måte:

Nå er jeg helt fri, jeg kan gjøre hva jeg vil. Ingen spør hvorfor jeg gjorde det sånn eller sånn. Hvis jeg kommer sent om natten så er det ingen som spør meg hvor jeg var eller hvorfor jeg kommer seint. Så jeg veldig gledet meg (Rashid).

Rune merker på ungdommene at de har et behov for mer privatliv og frihet:

Det er egentlig ut fra hva ungdommenes aktivitet eller hvordan ungdommene selv merker at de ønsker seg mer privatliv. Vi merker at de vil ha et privatliv. Man ser for eksempel at vil gjøre det de ønsker, lage mat slik de vil osv. (Rune).

7.3 Leve selvstendig

Overgangen til voksenlivet kan være utfordrende, særlig når det gjelder hjelp til tjenester, økonomi og skole. Å *leve selvstendig* handler om prosessen man går igjennom for å oppnå en selvstendig tilværelse. I de neste avsnittene skal vi se på undertemaene *veien til selvstendighet, faktorer som bidrar til selvstendighet og utfordringer*.

7.3.1 Veien til selvstendighet

Dette undertema handler om enslige mindreårige flyktningers og fagpersoners erfaringer om ungdommenes vei til selvstendighet. Ungdommene vi intervjuet hadde flyttet ut i egen leilighet og fikk derfor spørsmålet om hvordan de selv tror de kan bli selvstendig. Et svar som går igjen hos de fleste ungdommene handler om hvordan de selv håndterer hverdagen:

[...] det å våkne om morgenen og sånne ting. For før når jeg var i bofellesskap så jeg trengte ikke å våkne selv, så de kom og banket på døren og de kom og vekket det. Eller hvis du trenger å gå på treningssenter de hadde bil og kjørte deg, du bare sitter og de kjører deg hvor som helst. Men når jeg flyttet ut alene, måtte jeg tenke, shit når går bussen når kommer, og fikse tider. Jeg må rekke denne bussen, når må jeg ta, det var det liksom. (Yanis)

Ja, lage mat. Betale regninger og betale husleie. Tømme bosset og masse andre ting. Det er mange andre ting, men som å klare å vekke seg selv. Det er det viktigste uten å få hjelp. Og økonomisk, styre økonomien. Det var de tingene. (Rashid)

Hamid forteller at det var først når han flyttet i egen leilighet at han kjente på det å bli selvstendig:

Du blir selvstendig når du bor for deg selv, det blir litt vanskeligere i begynnelsen, men etterpå så blir du kjent med det. For eksempel når du plutselig går ut og skal jobbe, så må du gå til butikken og søke jobb der selv. (Hamid)

Anders forklarer fra en fagpersons perspektiv, at tiden i egen bolig gjør noe med utviklingen av ungdommenes selvstendigjøring:

Jeg ser jo at noen tar mer ansvar for livet sitt på en måte. Er det en regning som ikke er betalt så ringer de til meg, men da sier jeg at de må ringe, så gjør de det. Det å forstå hvordan systemene virker, man får litt mer kontroll på dette med økonomi, forstå at jeg må betale husleien før jeg kjøper iPhone X. [...] Noen har jo og tatt mer tak i å for eksempel få seg jobb. De ser at det er viktig. Så det er noe med den selvstendighetsgjøringen som er bra. At det å bo i et bofellesskap kan fort bli en hvilepute (Anders).

På veien til en selvstendig tilværelse kan Barnevernet og NAV bidra med hjelp i den økonomiske situasjonen ungdommene står i. På grunn av misforståelser og forventninger til systemer har mange av ungdommene opplevd stress i møte med NAV og egen økonomisk styring. En del av det å kunne leve selvstendig innebærer at ungdommene har kontroll på økonomien selv, men de forteller om fortvilelsen og ønske om å ikke være en del av NAV:

Litt sånn stress med regninger. Egentlig trodde jeg at [kommunen] og barnevernet skulle dekke økonomien min i starten, men plutselig to måneder før jeg skulle flytte ble det overgang til NAV. Så jeg ble helt forvirret[...] (Abel).

[...]jeg måtte søke til NAV for slike ting eller stipend for å dekke økonomien min. Så det er mye kaos med det, jeg liker ikke det egentlig. Og nå jeg må betale alle regninger selv og for eksempel hva som skjer, det er jeg som har ansvar for meg selv (Yanis).

Når jeg ikke hadde jobb, når jeg ikke hadde noen annen økonomisk støtte, kan de ikke komme å si, hva vil du liksom da. Ut av barnevernet, velger du barnevernet eller velger du NAV. De vet hva svarene er, barnevernet. Jeg har snakket med de mange mange ganger om det, at jeg ikke har lyst til å gå på NAV. Jeg har sagt siden jeg har kommet, eller fra den dagen jeg visste hva NAV er, jeg har sagt det til de (Rashid).

Å ha kontroll på egen økonomi ble en stor overgang for ungdommene.

Og de fleste ungdommene tenker ikke over det, de bare tenker ok, akkurat som meg når jeg flyttet, det eneste de tenker er ok, økonomi, glem det, hva er økonomi, bare kjøp alkohol og bare fest og kos deg. (Rashid).

Barnevernet sa til oss spare, så når vi sparer til andre ting, så NAV kom og tar fra oss. Det var urettferdig akkurat der. [...] Det blir urettferdig på en måte, for på en side sier de at du ikke må spare penger, du vil ikke utvikle deg videre, men uten å spare vi kan ikke bli voksen. Men om vi klarer å spare vi kan bli voksen, så det er ikke bra. [...] Det syntes jeg var veldig dumt, NAV og dårlig kommunikasjon mellom NAV og [kommune] eller barnevernet. Du burde fikse det uten å stresse oss, de kan aldri si til oss å spare penger (Abel).

Uten kunnskap til egen økonomisk styring og betaling kunne overgangen oppleves som overveldende. Rashid forklarer hvordan dette kunne vært løst: “Planlegging liksom, og vise oss på planen. Når man skal flytte alene, hva forventer av betalinger og slikt. De kunne ha laget en liste til oss. Det synes jeg”. En av ungdommene fra en annen kommune sier at han fikk hjelp til dette da fagpersonene oppdaget at han trengte hjelp med økonomien: “Jeg kom til [ansatt] og vi måtte skrive en sånn (tiltaks-) plan. For hun sa til meg at jeg faktisk ikke klarte å spare penger, så da sa hun til meg, kom så lager vi en plan for at du skal spare penger.” (Hamid). En annen ungdom følte at han ikke hadde kontroll i begynnelsen:

Jeg ønsker at de lærte oss hvordan det fungerer å bo for seg selv og hvordan det er å styre med økonomi og slike ting. Da hadde det vært enda lettere. Altså fått sett litt hva som kommer til å skje dersom du ikke betaler regninger og sånne ting. Så jeg hadde ikke kontroll i begynnelsen, det var ingen som lærte oss heller (Najib).

7.3.2 Faktorer som bidrar til selvstendighet

For at enslige mindreårige flyktninger skal ha mulighet til å bygge et stødig grunnlag, er utdanning, jobb og integrering viktig. Utdanning og jobb gir ungdommene mulighet til å oppnå en selvstendig tilværelse. Najib forteller hva utdanning betyr for hans fremtid:

Det betyr jo mye for fremtiden. Det betyr alt, skole. Skole har vært veldig viktig for at jeg kan ta fagbrev og utdanning som hjelper i fremtiden, for at det skal bli lettere. Fagbrev og utdanning er det viktigste. (Najib).

Et vellykket liv kan forstås som en uavhengig tilværelse hvor man ikke er avhengig av sosiale tjenester, men klarer å tjene penger til livets opphold, dette kan sikres ved hjelp av utdanning. Å bo i egen leilighet, gå på skole og få seg jobb er steg på veien til målet om en selvstendig tilværelse: *“Lærlingplass og få meg en jobb. Da tror jeg at jeg kommer til å klare meg” (Najib).* Rashid forklarer at han er kommet til Norge for å skape et bedre liv:

Bare at de har lyst at vi skal komme oss ut i det ekte liv, eller hva det kalles. Klare oss selv. Det skjedde ikke, de ungdommene som jeg kjenner fortsatt da, alle har fått jobb når de var 17 og 18 år. Ingen av oss har gått på NAV. De står på. De har ikke kommet til Norge for å gå på NAV, vi har kommet her for å skape et bra liv (Rashid).

Blant fagpersonene tar alle opp utdanning og jobb som viktige faktorer for at ungdommene skal klare å leve selvstendig i fremtiden. Hilde og Tone forteller hvor viktig skole og utdanning er for de enslige mindreårige flyktingene: *“Mitt håp er at de skal komme seg gjennom skolen og få en utdanning som gjør at de får en jobb og inntekt. Og at de står som en hel person” (Hilde).* *“Og så er det jo å prøve å oppfordre de til å ta utdanning selv om de har gjerne fått jobb og får jobb tidlig. Så vil det jo i det lange løp svare seg å ta en utdanning.” (Tone).*

For Anders er det viktig at ungdommene finner seg noe de kan trives med:

Ambisjonene mine er jo- jeg er ikke så opptatt av at de skal komme seg gjennom skolen, men at de finner seg en jobb som de ser at de kan mestre. Gjerne fullføre videregående og heller ta et fag og få et fagbrev. Må ikke ta påbygg og gå videre. Men der er det jo forskjellig fra guttene, noen har jo bestemt seg for at de skal bli ingeniør. Mens flere er

fornøyd med å bare få seg en jobb. Og egentlig å bare støtte de i det. Det å bare finne noe en kan gjøre er viktig (Anders).

I intervjuene refererte informantene til utdanning og jobb som viktige faktorer for å sikre ungdommene en vellykket overgang. Disse faktorene kan avgjøre deres økonomiske uavhengighet og sosiale integrasjon i det norske samfunnet.

Jeg ønsker at de skal få et godt liv her i Norge. At de skal ha fått et fundament med seg som gjør at de kan få en økonomisk trygghet gjennom en jobb, og en jobb som de trives i og har valgt (Frode).

Det å se at ungdommene skaffer seg sosiale nettverk og blir integrert i samfunnet, anser fagpersoner som viktig for at ungdommene skal klare seg i den selvstendige tilværelsen: “*At de er glad og fornøyd og klarer seg selv. Et godt nettverk, et støttende nettverk.*” (Linda). Frode forklarer det på denne måten:

Så ønsker vi selvsagt at de skal ha et sosialt nettverk. Vi ønsker at de skal få bygd seg et sosialt nettverk som gjør at de ikke blir ensomme etter arbeidsdagen og at de får en meningsfull hverdag. Og at de føler seg integrert (Frode).

Drømmen til fagpersonene for de enslige mindreårige oppsummeres av Rune på denne måten: “*At de klare seg godt, at de blir integrert. Og at de finner seg en god jobb. At de er aktiv og klarer å være selvstendig. Vi blir veldig glad når vi ser at de klarer seg.*”

7.3.3 Utfordringer

De enslige mindreårige gledet seg til å flytte og starte det selvstendige livet de drømte om. Likevel ble det for mange en opplevelse av å møte seg selv i døren da enkelte gjøremål i hverdagen ble mer utfordrende enn forventet:

Liksom når jeg har bodd på bofellesskapet så var liksom alt klart, jeg bare tenkte på mat og handlingen, så tenkte jeg handlingen og mat klarer jeg selv, så det er ikke noe vi trenger hjelp for. Jeg tenkte det sånn før, men når jeg flyttet så jeg at det er litt vanskelig når jeg er ferdig på skolen og så komme hjem og er veldig sliten og må begynne å lage mat eller gjøre noen andre ting for eksempel (Fazal).

Noen av ungdommene opplevde spesielt den første tiden som ekstra utfordrende, på grunn av skolearbeid, økonomi og være alene:

Det var vanskelig å være alene hele tiden, liksom. Det med økonomi og sånne ting. Du er mye alene hjemme og sånt. Det er veldig tungt. I tillegg er det skolearbeid og slike ting, så det blir litt tyngre. Men nå går det fint (Najib).

De første månedene gikk jo bra så, ja nei, det gikk ikke så bra faktisk [...] Nei, det var litt stress og vi var helt ny, jeg hadde aldri vært alene liksom, eller bodd alene. Så det var litt vanskelig å holde styringen på alt i huset. Eller ikke spise i 1-2 måneder, jeg spiste nesten alltid ute (Fazal).

Mens noen synes at det var utfordrende, forteller andre ungdommer at de opplever en mestringsfølelse av å leve selvstendig.

Det var at jeg tenker positivt og er selvstendig, nå må jeg prøve å klare meg selv. Det gir en veldig stor motivasjon til å fortsette. Nå klarer jeg meg godt. Til å ta buss, spille fotball, det gir meg veldig mye motivasjon. Det kommer etter hvert og du blir kjent med vennene dine, de på forskjellige steder, du klarer å gå selv alene. Det er veldig bra (Eyob).

Fordi sånn i starten alle får litt problemer, ingen klarer det sånn 100% med en gang, i starten er det vanskelig og så blir det lettere og lettere. Så vi klarte det, nå bor vi helt greit, vi har alt systemet vårt, hvordan vi gjør ting og sånt, planlegger med kompisen min. Det var helt greit for meg, vi klarte det (Abel).

Selv om ungdommene møter utfordringer i overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse, ser fagpersonene utfordringene som en naturlig del av prosessen. “*Det er jo læring da. Vi opplever at de får et læringsutbytte av det.*” (Linda). Med ulike forutsetninger er målet for fagpersoner å utruste de enslige mindreårige til et selvstendig liv i Norge. Dette innebærer at de kan håndtere blant annet økonomi, handling, skole, jobb og rutiner.

7.4 Relasjoner

Dette hovedtema viser hvilken betydning relasjoner har for enslige mindreårige flyktninger i overgangsfasen, det inkluderer også fagpersoners refleksjoner rundt relasjonene. Blant alle våre informanter ble relasjoner et omdiskutert tema da det både skaper trygghet, men også konflikter. For ungdommene vi intervjuet består den daglige relasjonen i hovedsak av samspill mellom fagpersoner og andre enslige mindreårige flyktninger. I tillegg er de enslige mindreårige i kontakt med andre nettverk som skole, jobb, idrettslag og venner utenfor bofellesskapet. Vi har valgt å dele disse relasjonene inn i tre undertema: *Relasjoner mellom enslige mindreårige flyktninger, relasjoner mellom enslige mindreårige flyktninger og fagpersoner, og nettverk utenfor bofellesskapet.*

7.4.1 Relasjoner mellom enslige mindreårige flyktninger

Ungdommene beskriver tiden på bofellesskapet som litt utfordrende da det stadig dukket opp små og store uenigheter: *“Den ene var jo veldig mye uenigheter med gutta, de andre som bodde der.”* (Fazal). Med en gjeng hvor mange er interessert i fotball, kunne det skape krangler.

Forskjellige ting, spesielt fotball. De sier jeg liker dette laget, og jeg sier jeg liker Barcelona, jeg liker Real Madrid, og så sier de ok, men Barcelona er shit de kan ikke spille god, og sånn og sånn, så de begynner og.. ja så derfor blir det litt krangling på sånne ting (Yanis).

De enslige mindreårige flyktingene ble plassert sammen på et bofellesskap der de kom fra ulike land og kulturer. Språk var en av de utfordringene ungdommene forteller var vanskelig når de bodde sammen.

Litt vanskelig siden det var litt språkproblemer også, man blir fort sint. Hadde litt problemer, men ellers greit. Starten var litt vanskelig, men etterpå så ble det ganske bra, etter at jeg ble bedre kjent med de guttene og de voksne. Det er alltid noen problem siden vi familie, litt krangling, men det var ikke noen store problem. Det er noen misforståelser (Abel).

Selv om mange av ungdommene kommer fra samme land, var kulturforskjellene innad i folkegruppene forskjellig. Dette kunne føre til enkelte konflikter og uenigheter mellom dem.

Nei, vi er fra samme land, med de som jeg bodde med nesten alle var fra samme land, bare to eller tre var ikke, men vi har aldri kranglet med de andre guttene som kommer fra et annet land. Kun bare vi og så kranglet på vårt eget språk. Vi er fra samme land, men vi er forskjellige folkegrupper vi har i [land], av og til vi kranglet på grunn av det, du snakker på et annet språk og du er sånn og sånn og vi er sånn og sånn, av og til på sånne ting (Yanis).

Ja vi var ganske mange, men det var mange gutter som ikke kom ut av rommet sitt. Da sitter de der og ser på film på rommet sitt. Så det er litt forskjell mellom oss som bodde der. Vi snakker forskjellige språk. Vi kunne snakke med hverandre, men hvis meg og en annen fra [land], det er to språk der, det er [språk]. Det var to som bare kunne snakke det ene, de kunne ikke snakke vårt morsmål. Mens vi to som kunne [språk], kunne snakke [språk] og forstå begge deler. Den ene vennen min som snakket [språk] ville se på [filmsjanger], og de andre kunne ikke snakke så de ville ikke se den filmen. Så de var på rommet sitt der (Hamid).

Men selv om det var kulturforskjeller så påpeker Hamid at: “Jo, vi sitter sammen og hadde en skikkelig god relasjon”. Najib forteller om vennene på denne måten: “vennskapene vi hadde fra bofellesskapene viktig for meg. [...]. Den var veldig god, vi var veldig nære venner.” (Najib). Rashid forteller også hvordan relasjonene som ble dannet på bofellesskapet har hatt betydning i ettertid.

Venner har, etter at jeg flyttet fra bofellesskapet, de var viktig for meg, for de var med meg hele tiden. Vi var sammen, jeg fikk ikke lov til å være alene liksom da. De bare pushet meg til å være med ut eller finne på noe. [...] Være aktiv, ikke være hjemme hele tiden. Komme meg ut på fotball eller sånne greier, og så selvfølgelig fester, det var det viktigste for meg (Rashid).

7.4.2 Relasjoner mellom enslige mindreårige og fagpersoner

Relasjonen mellom enslige mindreårige flyktninger og fagpersoner er unik ved at fagpersoner er deres nærmeste omsorgspersoner i Norge. Datamaterialet viser at relasjonene mellom fagpersonene og ungdommene kan oppleves varierende, noen av ungdommene anser relasjonene til fagpersoner som trygg: “Barnevernet er akkurat som familie, og venner er venner. Men det er

forskjellige venner, noen nære og andre langt vekke. Du kan dele problemene eller løse dine egne problemer. Venner kan hjelpe. Eller familie.” (Eyob).

Jeg kaller hun [fagperson] for bestemor hvertfall, hun er veldig grei. Når hun var på jobb i helgene kom hun på besøk, kom på besøk til meg, spurte hvordan går det, hun satt ikke så lenge, bare ti min. Ringte først, det passer for deg, ok bare kom. Hun kom og snakket om økonomi, hvordan det går med meg, med skole, jobb og masse andre ting. Hun var den eneste som kom på besøk. Ingen andre. Jeg tror det var frivillig at hun kom. Det var ikke sånn at barnevernet sa at hun måtte gå der (Rashid).

Likevel ser vi at enkelte relasjoner mellom ungdommene og fagpersonene kan oppleves utfordrende eller frustrerende: *“Det varierer litt, det kommer an på hvilken ansatt det er, det er mange som jobber der. Noen liker jeg best, eller noen er jeg veldig glad i, mens jeg er ikke glad i noen andre.” (Fazal).* Yanis forteller om uenigheter som følge av ulike regler på husene.

Ja det er det liksom ofte så vi kranglet vi med dem. Så sa vi hvis dere ikke kan hjelpe oss henter vi sjefen, snakke med sjefen. At hvorfor er det sånn, det fungerer ikke for oss. Og vi har jo snakket to tre ganger med sjefen (Yanis).

Ungdommene opplever at de ansatte har ulike intensjoner om hvorfor de jobber der, og at enkelte ikke bryr seg om dem:

Ja, jeg har opplevd veldig sånn, det er noen som kommer og jobber her fra hjertet ikke sant, de er interessert i jobben eller de liker å hjelpe folk, men noen kommer bare for å tjene penger, så de bryr seg ikke så mye om de guttene som bor her. Det er det som er den største forskjellen mellom dem. Noen av de jobber fra hjertet, noen kommer bare for penger, kommer hit for å bare tjene penger (Yanis).

Jeg stoler ikke på alle de, jeg kan ikke stole på de aldri. Men de... noen av de er snille og greie slik at vi kan fortelle det du har lyst å fortelle, mens ikke de andre. Du føler at det er noen som bryr seg om deg. Noen som ser at du får mer hjelp, du kjenner trygt på han eller hun (Fazal).

I motsetning til noen av ungdommene erfarer de fleste fagpersoner at kommunikasjonen fungerer godt og at relasjonene er gode.

Jeg føler for det meste at vi har en god kommunikasjon. De er for det meste trygg nok til å kunne ta opp ting som er utfordrende. Spesielt praktiske ting, så opplever jeg de som flink til å komme med det, og spørre. Så opplever jeg at de er flinke til å ta imot veiledning. No gjelder dette omtrent alle ungdommene, men det finnes jo noen unntak. Men på en gruppe med 9 ungdommer opplever jeg at kommunikasjonen er god (Frode).

Sånn at da tror jeg at jeg har en trygghet, både i forhold til ungdommene og de ansatte. [...] Så jeg tror at jeg stort sett kan si at jeg har en god relasjon til de fleste. Det er nok ikke alle som alltid synes jeg er like ok. Men det skal man heller ikke alltid være. [...]. Der var filosofien "livslange relasjoner for de som trenger det". Jeg har enda kontakt med noen av ungdommene som har flyttet ut. [...]. Det er ikke sånn at de stjeler mye av min tid. Men det er ikke så mye kontakt. Men jeg kommer til å si at visst det er noe, så kan du ringe meg. [...] Det er på en måte veldig unaturlig å være så tett på noen, til bare å kutte helt. Vi har valgt å gå inn i en rolle som betyr noe for noen som nesten ikke har noen. Altså her i Norge da (Tone).

Noen fagpersoner sier derimot at relasjonene kan være varierte og at det ikke har vært så enkelt som man gjerne hadde tenkt.

Det er jo vanskelig å si, du får ta det ut fra mitt perspektiv, det er klart det er ulike relasjoner. [...] Men jeg tenker en grei relasjon. Grunnen til at jeg sier grei er jo at du har jo det som går på språk, kultur som tar litt tid i forhold til å egentlig forstå hverandre og det å få den tilliten til at de skal forstå hvorfor du er der på ein måte (Anders).

Det er litt vanskelig å si hvordan relasjonen er da det er så mange gutter. Men dette variere fra person til person. Av og til får man gode relasjoner til noen ungdommer. Det er helt ok og veldig bra kontakt, med noen andre får man ikke god relasjon eller kontakt med i det hele tatt. Man får ikke den kontakten man trenger. Med dem man får kontakt med har jeg opplevd at kontakten er ganske bra (Rune).

Selv om det kan oppstå uenigheter og krangler mellom ansatte og andre ungdommer på bofellesskapet, oppsummerer Eyob det på denne måten: *“Ja, barnevernet, de på huset og alle de ble viktig”* (Eyob).

7.4.3 Nettverk utenfor bofellesskapet

Et godt nettverk er viktig for å kunne spørre om råd og hjelp. Flere fagpersoner nevner at ungdommene har varierende nettverk. Deres ønske er at ungdommens nettverk skal bidra til en meningsfull hverdag og der de kan søke hjelp om nødvendig. *“[...] først og fremst det nettverket og relasjonen de skal ha med andre mennesker. At de er mer utadvendt, at de tør å snakke med andre mennesker, tør å få hjelp.”* (Rune).

Å sikre at de får et nettverk. Noen har gode nettverk, men det er viktig at de har noen, både voksne og noen på samme alder, sånn at han på en måte har noen å henvise seg til og noen som kan hjelpe og støtte (Linda).

Et nettverk kan bestå av blant annet familie, venner, naboer og andre bekjente. Nettverk kan også dannes på ulike arenaer som for eksempel skole, fritidsaktiviteter og frivillige organisasjoner. Blant de enslige mindreårige flyktingene vi har intervjuet har alle dannet relasjoner utenfor bofellesskapet. Ungdommene uttrykker at relasjonene har spilt en viktig rolle for dem i hverdagen. Dette er relasjoner som består av venner og mennesker som jobber i fritidsorganisasjoner. En informant forteller blant annet om en organisasjon som har hjulpet han både med idretten og veien til å skaffe seg jobb. Gjennom denne organisasjonen har han blitt kjent med en mann som har veiledet han i hendelser som angår hverdagen. Videre forteller Abel at organisasjonen også har hjulpet han med å skaffe utstyr, som blant annet løpesko.

Jeg har ganske kontakt med de andre også og en organisasjon som kan hjelpe meg og en som jobber i den organisasjonen. Jeg var der og ble kjent med en mann, han er [arbeidstitel] så han hjelper til andre ting (Abel).

I alle kommunene finnes det eksterne tilbud som ungdommene har mulighet til å benytte seg av, hvor det gis muligheter for å bygge nettverk. Men bare to av kommunene nevner at de samarbeider med lokale ungdomsklubber. *“Ungdommene som har flyttet ut er flinke til å bruke [ungdomsklubb]. Der går de hver fredag, og det tror jeg de fleste har benyttet seg mye av” (Frode).*

Noen ungdommer nevner at det sosiale nettverket er viktig for å kunne ha flere støttespillere i hverdagen: *“Om du har mange venner, så kan det hjelpe det også [...] De hjelper meg når jeg er her i huset eller venner og skole. Jeg har mange venner så de hjelper meg.” (Eyob).* Rashid forteller: *“Venner har vært til hjelp. Og selvfølgelig ansatte. Mest venner som har vært rundt meg.” (Rashid).*

Hamid forteller om vennene sine på denne måten:

For jeg fikk besøk hver dag av venninnene mine sant, de som bor her og de som bor i [sted]. De var faktisk veldig glad da, for hvis du flytter for deg selv vi kommer på besøk til deg. [...]. Det er egentlig bare venninnene mine som har vært viktig. De støtter meg og heier på meg. De sa til meg at jeg klarer alt selv så det går helt fint. (Hamid).

For at de enslige mindreårige flyktingene skal ha et nettverk etter tiden i Barnevernet har noen av kommunene opprettet et samarbeid hvor de har satt i gang vennefamilier og besøksfamilie. Vennefamilier/besøksfamilie er norske familier som de kan besøke og gjøre aktiviteter sammen med. Frode ser at ungdommene *“opplever en sterk tilhørighet til den familien”* de har samvær med.

Vi har fått kontakt med Røde kors der vi har fått i gang et tiltak som heter vennefamilie. Alle ungdommene har fått tilbud om vennefamilie. Det er en familie de kan besøke, spille fotball med, gå på kino osv. Så gjøre vi aktiviteter i lag med ungdommene (Hilde).

Najib er en av ungdommene som har valgt å bruke tilbudet om besøksfamilie.

Jeg har besøksfamilie. Det er det som er mest positivt, jeg er mest fornøyd med besøksfamilie. Jeg ble mer integrert, hvordan det er å være nordmann, jeg lærte hvordan det meste er, jeg feiret jul med dem, [...] 17. mai og sånne ting. De har betydd mye, jeg har fortsatt kontakt med de (Najib).

Ikke alle har valgt å bruke besøksfamilie. Hamid er en av dem:

Besøksfamilie her i Norge? Jo jeg har en familie, men jeg har aldri vært på besøk. Fordi jeg har veldig dårlig tid. Jeg har kontakt med dem, for de bor [sted], og han handler mat på [dagligvarekjede] og så jeg ser han ganske ofte og snakker med dem. Men på besøk har jeg aldri vært. En gang i begynnelsen, eller to ganger, for to år siden. Det var bare for å vite hvem de var (Hamid).

Det er flere måter de enslige mindreårige flyktningene kan etablere nettverk på. Frode mener kommunene kan ta lærdom fra tidligere avgjørelser for å tilrettelegge for nettverksbygging.

Men det jeg føler kommunen kan ta lærdom av er i fasen når de flyttet til kommunen. Der valgte de å bosette de en plass og skolen en annen plass. Det har vært en ting jeg har synes har vært et valg som ikke har vært positivt. Det har gjort at ungdommene som hadde det krevende med å knekke alle kodene som er med norske samfunnet har måtte forholdt seg til to forskjellige miljøer. Et på skolen og et på fritiden, fotball (Frode).

7.5 Livskvalitet

Å bo i egen bolig hvor man selv har ansvar for det meste som skjer i hverdagen kan for noen erfares som vanskelig. Det betyr at ungdommene må ta ansvar for eget liv og at fagpersonene ikke er like tilgjengelig som før. *Livskvalitet* er et tema som handler om hvordan ungdommene har det med seg selv, og hvordan fagpersoner erfarer at ungdommene klarer seg i egen bolig. Undertemaene i denne delen er *stress og ensomhet* og *psykisk helse*.

7.5.1 Stress og ensomhet

Å være alene i en leilighet kan by på stress og føre til ensomhet for mange enslige mindreårige. Yanis gir uttrykk for at det å flytte for seg selv kan være overveldende: *“Det er stress, det er mye stress. Det er mye ting du gjør alene samtidig som du har skole, mye ting”*. Selv om andre syntes det var godt å flytte, kjente de også på et ansvar som skapte stress:

Det var litt deilig, det var litt deilig. Men etter hvert ble det littegranne stress. På grunn av etter at jeg ble 18, etter det ble stresset, jeg måtte fikse masse greier, regningene mine, uten å få hjelp liksom. Økonomisk har jeg fått hjelp fra barnevernet, men hjelp som i å betale, hvordan jeg skulle gjøre det. Handlingen, handle mat og masse sånne ting, da startet stresset (Rashid).

Å forlate et bofellesskap med mange mennesker, kan for noen oppleves som ensomt:

I begynnelsen var det det. Vi bodde jo veldig mange gutter i lag på bofellesskapet, vi var alltid i lag, så på TV eller spilte FIFA, vi hadde alltid noe å finne på. Men når jeg bodde for meg selv, da var jeg helt alene liksom, det var litt tungt og vanskelig (Najib).

Selv om ungdommene ikke tar direkte opp tema om ensomhet med fagpersoner, har likevel fagpersoner en mistanke om at enkelte ungdommer var ensom: *Jeg tror nok, jeg tenker da spesielt på han ene, at han var noe mer ensom enn det han har turt å innrømme (Tone)*. Selv om det ikke alltid er like lett for fagpersonene å se hvordan ungdommene har det emosjonelt i leiligheten, kan de gi uttrykk for ensomhet på andre måter.

Men så lurer vi på om han ene som har flyttet ut med en annen gutt, om han skal få tilbud om å flytte tilbake. Han er veldig ensom. Han andre er mye ute med kjærestene. Det gjør at han andre sitter mye hjemme alene. Han tar kontakt med oss hver dag. Det har vi en mulighet for (Linda).

7.5.2 Psykisk helse

Som enslig mindreårig flyktning har de vært igjennom en reise for å komme til Norge, og for mange preger denne reisen mye av hverdagen. Det betyr at de har med seg en bagasje som kan være vanskelig å bære, i tillegg møter de nye utfordringer i Norge som kan prege deres hverdag.

De har jo en ekstrem krevende bakgrunn med at de har reist i fra sin familie, som er en enorm sorg faktor, de har en voldsom krevende reise. De kommer til et fremmed land, med et fremmed språk og kultur. De skal inn i det norske samfunnet, og det er en ekstrem krevende overgang fordi du har alle de tingene som ligger i fortiden som preger deg, og

du har på en måte en ekstrem krevende fortid etter de første årene du har i Norge. Du skal forstå og knekke koder, og håndtere alt det du bærer (Frode).

I situasjoner som kan oppleves vanskelig og stressende, kan savnet etter familien bli sterkere.

Det hadde vært lettere for meg om familien min bodde her. Det hadde vært mye lettere. Men nå har jeg ikke noen andre valg, og må ta alle de vanskelige og lette tingene, det er stress. Du må se det på begge sider, la oss si dårlige sider, du kan ikke bare tenke og jeg må bare se på bra sider, glemme den dårlige siden. Det er viktig å ha en balanse på det, 50/50. Hvis du skjønner hva jeg mener? (Rashid)

Egentlig, jeg stresset litt, eller mye med familien min, de er ikke her og jeg bor her alene og de er ikke et trygt sted. Så jeg er bekymret hele tiden og av og til der de bor de bomber eller sånt som skjer, jeg ser på sosiale medier så jeg bare tenker på de. Derfor jeg kan ikke fokusere på mitt dagligliv, spesielt på skolen. Så det er det jeg prøver å forbedre, det er derfor jeg har snakket, eller jeg snakker av og til med psykolog. Siden det hjelper, så derfor jeg bare ok (Yanis).

Kombinasjonen av å ha med seg en slik bagasje og det å flytte ut, kan virke overveldende. Linda forteller om ungdommer som ønsker å bo flere sammen for å unngå ensomhet:

Det som er felles for de fire som vi har nå, er at de angrer ikke på at de har flyttet. Men de har følt seg ensom innimellom. Og det er jo derfor argumentet for at de ønsker å flytte 5 stykker i lag, fordi de klarer ikke å bo alene fordi der mye tanker. De trenger folk rundt seg, og ting må skje (Linda).

Når ungdommene flytter ut jobber ikke fagpersonene like tett med ungdommene som de gjorde på bofellesskapet, dette gjør at det blir vanskeligere å få med seg hva som skjer i hverdagen til hver enkelt:

Jeg tror nok, det er kanskje litt vanskelig å fange opp at de sliter når du ikke er så tett på. For de kan takle å ta på den masken, og igjen så er det litt æres ting. Alt går fint, jeg klarer skolen. Så får vi telefon fra skolen dagen etter, og det går faktisk ikke så fint. Sånn at det er kanskje vanskeligere å komme bak fasaden. Samtidig som eg sa tidligere, så

kommer man kanskje inn i de dype samtalene, men det er vanskeligere å fange opp siden vi ikke er så tett på (Anders).

For at ungdommene ikke skal sitte og kverne på vonde tanker kan det være en fordel å være i fysisk aktivitet.

Vi har vært heldig med at ungdommene har vært opptatt av å spille fotball og være i fysisk aktivitet. Dette er viktige arenaer for å bli kjent med andre, og det er bra for deres fysiske og psykiske helse. Det blir mindre tid til tenking og grubling på de krevende tingene. Jeg tror trygghet er det viktigste (Frode).

7.6 Enslige mindreårige flyktninger som rettssubjekt

I denne delen skal vi presentere hvilken kunnskap fagpersoner og enslige mindreårige flyktninger har om rettigheter. Undertemaene i denne delen er *fagpersoners kunnskap om rettigheter* og *enslige mindreåriges kunnskap om rettigheter*.

7.6.1 Fagpersoners kunnskap om rettigheter

Fagpersoner diskuterer at enslige mindreårige flyktninger har samme rettigheter på like linje med alle norske barn.

De har jo rettigheter på lik linje med andre norske barn. De har jo rett på oppfølging så lenge de har behov for det frem til de fyller 23. No blir jo det 25 mest sannsynlig ved endringer i loven. De har rett til barnevennlig oppfølging i forhold til skole, fritid, nettverk. Ikke bare økonomi. Om de har bare har behov for økonomisk hjelp mener jeg de heller har rettigheter hos NAV eller flyktningstipend (Linda).

Noen fagpersoner forstår rettigheter som noe alle har, og som er i tråd med det demokratiske samfunnet. Frode og Rune uttrykker seg på følgende måte:

Det er jo det at i ethvert samfunn har vi alle rettigheter og plikter. Og når det gjelder rettigheter er vi privilegerte som bor i et rikt demokrati som har gitt oss mange muligheter og rettigheter. Vi har alt fra vi ble født fått fødselshjelp, helsehjelp, barnehage, skole, rettigheter til å bruke NAV når man trenger det. Vi har fra vi blir født til vi dør masse rettigheter som vi kan benytte oss av visst vi har behov for det (Frode).

Rettighet for meg betyr at det som man kan gjøre, har lov å gjøre, og på en måte kan få hjelp til å utføre. Man har en del rettigheter. Men i dette arbeidet tenker jeg ofte bare på menneskerettigheter. Jeg er opptatt av menneske, hva har et menneske behov for, hva et menneske virkelig trenger for å utvikle seg, leve et godt liv, være trygg og sanne ting. Slike ting som er egentlig til alle, så våre ungdommer må også få sanne rettigheter sånn at de kan et slikt normalt liv, et normalt liv som vi kaller det (Rune).

Videre diskutere Frode at de enslige mindreårige flyktningene også har rettigheter sett ut fra sin posisjon.

De har jo en rettighet fra de kommer til Norge på å bli registrert og få presentert sin sak, og få behandlet sin sak. Og de kommer jo under barnevernet siden de er under 18 år, og da utløser det seg en del ekstra rettigheter som en voksen flyktning ikke har. Jeg er ikke kjempe kunnskapsrik på alle rettighetene, men de har for eksempel rett på et tilrettelagt botilbud med en forsterka oppfølging av voksne der det blant annet blir lagt mat til de osv. Jeg vil tro at alle enslige mindreårige får tilbud om skole selv om de ikke har fått opphold. Får de opphold løser det ut enda flere rettigheter. De får for eksempel en mer tilrettelagt plan (Frode).

Fagpersoner viser at de har varierende kunnskap om rettigheter som gjelder for de enslige mindreårige flyktningene.

Frem til de er 18 år har kommunen forpliktet seg til å ta ansvar for de med det det innebærer. Hos oss er de plassert på 4 - 4 6. ledd og 4 - 4 2. ledd. Vedtaket går på at barnevernet har det formelle og juridiske ansvaret, mens miljøterapeutene har omsorgsansvaret. Så har verge sitt ansvar. Så kommer ettervern. Jeg vet det er diskutert om det skulle være en rettighetslov eller ikke, men det ligger noen vurderinger der. Man må vurdere opp mot ungdommene, men som jeg forstår det har de rett på ettervern (Hilde).

Alder ble diskutert blant fagpersoner som en avgjørende faktor for hvilke rettigheter som trer i kraft når ungdommene fyller 18 år.

Det er jo det at de kan takke nei til oppfølging, men så har ikke vi opplevd det enda. Så da er jo det det at vi må lage nye tiltaksplaner som de må signere og være enig om. Så rettighetene har de jo, og det uttaler vi jevnt i forkant av. "nå nærmer du deg 18, ønsker du videre oppfølging, hva tenker du, jeg tenker kanskje at det kan være bra, hva tenker du"?. Så får vi de med på en måte, det er viktig med medvirkning og at de får være med å bestemme (Anders).

Ifølge fagpersoner er det varierende i hvor stor grad de enslige mindreårige flyktingene er klar over sine rettigheter.

Det er litt varierende akkurat det synes jeg. Fordi de er på en måte veldig klar, de er sånn "vi har krav på" så er det litt misforståelser der. Da er det kommunikasjon, forklaring om og om igjen og vise det reint visuelt og litt sånn (Monica).

For at de enslige mindreårige flyktingene skulle få kjennskap til sine rettigheter var fagpersonene klar over at det var deres oppgave å informere dem.

Vi ofte, de mindre vet ikke selv hvilke rettigheter de kan ha. Derfor vi forteller dem hva kan de søke på, hva kan de få, hvilke rettigheter har de. Og det er de som bestemmer om de har behov for noe. De går ut ifra informasjonen vi gir. Ikke ofte vi kommer på alt. Så det er sikkert en del ting som de hører mye senere etterhvert. Så de får ikke alt med en gang. Når de spør om noe, så forteller vi om de kan gjøre eller ikke (Rune).

Det samme gjelder for ungdommer som har flyttet ut i egen bolig.

De ungdommene som har flyttet ut har hatt samtaler med leder der det er blitt sagt hva de får av for eksempel økonomi. Og i samtale med ungdommene er det blitt snakket om hvilken oppfølging de ønsker. Dette er et primært lederansvar. Vi har våre meninger, men det er lederen i samtalen med ungdommene som har fortalt de mest konkret hva de har mulighet til å få i forhold til oppfølging fra oss (Frode).

7.6.2 Enslige mindreåriges kunnskap om rettigheter

Funn fra datamaterialet viser at de enslige mindreårige flyktingene har lite eller moderat kunnskap om hvilke rettigheter de har krav på i Barnevernloven (1992) og Barnekonvensjonen

(1989). “[...] Jeg klarer ikke å tenke hva mine rettigheter i Norge er” (Rashid). Likevel viser datamaterialet at de enslige mindreårige flyktningene har generell kunnskap om ulike rettigheter selv om de ikke vet hvor det spesifikt står skrevet. “Jeg har rettighet akkurat som andre” (Eyob). En annen informant sier følgende: “Å ha en rettighet? At du får den rettigheten du trenger. At alle skal få den rettigheten de trenger eller har rett til. [...] At du har rett til å gå på skole, at du har rett til å få støtte, mer støtte, at du har rett til å søke din familie, ja. Du har rett til å bo akkurat som du vil” (Fazal).

Fra alle intervjuene er det to kategorier som tas opp når de enslige mindreårige flyktningene snakker om rettigheter. Det er retten til å gå på skole og vergeordningen. “[...] At jeg har rett til å gå på skole, og rett til å gjøre sånn og gjøre sånn [...]” (Yanis). “, sånn med skole og sånt at jeg har rett til å gå på skole” (Abel).

På skolen. Jeg har rett til å, når jeg har norsk eksamen, hadde jeg rett til å få ekstra tid på, ikke nynorsk men litt forskjellige, for å gjøre ferdig prøven. Det er bra, då blir vi ikke stresset og får mer tid til å tenke hva du skal gjøre (Eyob).

Ungdommene var klar over at noen av rettighetene ble endret på grunn av deres alder.

Vi har verge. Etter at jeg ble 18, ble hun ferdig. Hun sendte melding og sa at hun var ferdig med meg, og ha det. Da må du klare deg selv. Det var ingenting å snakke med barnevernet. Det var bare vergen som hadde gjort alle papirarbeid, viktige papirarbeid, hvis politiet, UDI, pass masse andre ting som hun måtte fikse alle de. Barnevernet kunne ikke blande seg med det. Hvis jeg skulle signere et viktig papir, skulle de bare sende det først til vergen min, vergen min leser gjennom og sender godkjenning til den som skal godkjenne det. På en måte "mamma" eller advokaten min, jeg må bare vente på godkjenning (Rashid).

Mange av ungdommene sier at de ikke vet hvordan de finner ut hvilke rettigheter de har krav på, men forteller at de for eksempel kunne “[...] ha funnet ut hvem som bestemmer over barnevernet og tatt kontakt med de” (Najib). Andre foreslår “Kanskje på nettside, hvis det er krise så går jeg på en nettside eller spør om hjelp. Tror ikke det er et problem siden det er mer teknologi som man kan finne det” (Abel). Andre informanter ville “[...] kontaktet barnevernet og de ansatte som jobber der. De som har ansvar for sånt, jeg hadde faktisk tatt kontakt med dem. Så snakker jeg med de om hvorfor det er sånn” (Hamid).

8.0 Drøfting

Målet med denne studien har vært å finne ut hvordan overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse erfarer. Dette ønsket vi å belyse ved hjelp av problemstillingen vår “*Enslige mindreårige flyktningers overgang fra bofellesskap til selvstendig tilværelse*”. Ved hjelp av de tre forskningsspørsmålene ønsker vi å gå i dybden på tema:

1. *Hvordan erfarer enslige mindreårige flyktninger overgangen?*
2. *Hvordan arbeider fagpersoner med enslige mindreårige flyktninger i overgangen?*
3. *Hvordan blir enslige mindreårige ivaretatt og hvem yter omsorgen i denne fasen?*

I dette kapittelet skal vi diskutere funnene fra studiet ved å bruke utvalgt teori og tidligere forskning på feltet (Kapittel 3 og 4). Ved å diskutere refleksjoner og erfaringer som informantene har delt, vil vi svare på forskningsspørsmålene nevnt ovenfor, samt problemstillingen. Temaene vi har valgt å drøfte er *relasjoner, oppfølging, integrering og rettigheter*, da disse temaene er relevante for å bedre forstå overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse.

8.1 Relasjoner

De regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS), omtaler at relasjoner kan være både gode, dårlige, lukkede eller åpne (RVTS, 2015). Funnene våre viser blant annet at relasjoner er viktig for enslige mindreårige flyktninger i overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. De daglige relasjonene består i hovedsak av samspill med andre enslige mindreårige flyktninger fra bofellesskapene og fagpersoner, men kan også bestå av miljøer utenfor bofellesskapet. Disse miljøene kan være skole, jobb, andre venner og fritidsordninger. Svendsen et al. (2018) viser til at ungdommer trenger støtte fra blant annet voksne i tiden hvor de skal bli selvstendig og uavhengig. For de enslige mindreårige flyktingene er det viktig å ha gode støttespillere som kan hjelpe dem på veien. Støtten fra de voksne kan være med å avgjøre hvordan ungdommene klarer seg gjennom utdanning, får tilknytning til arbeid, stabil bosituasjon og blir inkludert i samfunnet (2018, s. 68). Dette er i tråd med våre funn, ettersom både fagpersoner og de enslige mindreårige påpeker at det er viktig for de å ha både voksne og jevnaldrende støttespillere. Ifølge Garvik et al. (2016) har enslige mindreårige flyktninger et ønske om å bli selvstendig, men fordi de er i en utsatt posisjon med få voksenpersoner rundt seg er de avhengig av hjelp. Kohli (2011) trekker frem i sin teori ulike

faktorer som er med på å gjøre barn trygge. En av disse faktorene er å ha pålitelige og vennlige mennesker rundt seg, det gjelder både voksne og jevnaldrende. For at mennesker skal oppleves som pålitelige og vennlige er man avhengig av at det legges ned innsats, tid, ærlighet og at man er god mot mennesket.

Når det gjelder relasjoner mellom de enslige mindreårige og fagpersoner, uttrykker våre informanter at de erfarte relasjonene forskjellig. Noen ungdommer oppfattet at enkelte fagpersoner ikke brydde seg om dem, dette gjorde at de hadde mistillit til noen fagpersoner. I lys av Kohlis (2011) teori kan det diskuteres hvorfor de enslige mindreårige vi intervjuet oppfattet at fagpersonene ikke brydde seg. Dette kan skyldes at de erfarte at fagpersonene ikke brukte nok tid sammen med dem, eller ikke var ærlig. Basert på Kohlis (2011) teori mener vi at det er viktig at forholdene mellom enslige mindreårige og fagpersoner er basert på tillit og trygghet, på denne måten kan ungdommene stå på egne ben. Fagpersonene står altså i en svært viktig posisjon for å danne en trygg base for ungdommene, ettersom de er deres nærmeste omsorgsperson. I tillegg vil trygge relasjoner kunne bedre overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse.

Selv om noen av ungdommene anser relasjonene til fagpersonene som dårlig eller vanskelig, er det likevel ungdommer som uttrykker at relasjonene er trygge. Dette ser vi i funnene da noen av ungdommene forteller at relasjonen mellom dem og fagpersoner kan erfares som en familie. Ifølge Kohlis (2011) teori kan det å ha minst en trofast voksen i livet være med på å dempe bekymringer hos de enslige mindreårige flyktingene. I våre funn ser vi at en av ungdommene forteller at fagpersonen ved kallenavn "bestemor" kom på besøk og pratet om skole, jobb og hvordan det gikk med han. Ungdommen opplevde også at "bestemor" kom av fri vilje, ikke fordi Barnevernet hadde pålagt henne å komme. Gjennom slike møter dannes trygge relasjoner på grunnlag av tid og innsats ifølge Kohli (2011). Ifølge Oppedal et. al (2009) er det naturlig at fagpersoner er mindre tilgjengelig enn det en familie ville vært på grunn av tid. Med en begrensning av tid kan det være vanskelig å skape gode relasjoner mellom fagpersonene og ungdommene. Dette bekreftes i våre funn da fagpersoner forteller at tiden ikke alltid strekker til. I tillegg viser funn at enkelte fagpersoner synes det er vanskelig å vite hvordan relasjonene til ungdommene er på grunn av språk, kultur og hvordan man forstår hverandre. Fylkesnes og Netland (2012) konkluderer i sin artikkel med at saksbehandlere så en forskjell i kulturforståelse rundt barns behov, oppdragelse og omsorg, som følge av deres arbeid med etniske minoritetsfamilier. Selv om det var kulturelle forskjeller rundt barns behov, så de ikke på dette som utfordrende, dette var en av grunnene til at saksbehandlere fikk et godt samarbeid med

minoritetsfamilier. Videre diskuterer også Fylkesnes et al. (2018) at fagpersoner må vurdere sin kritiske og refleksive kompetanse, så vel som sine ferdigheter, for å identifisere hvordan de samhandler med etniske minoritetsfamilier og for å adressere potensielle ulikheter. Med dette som utgangspunkt ser vi et behov for kulturkompetanse i arbeid med enslige mindreårige flyktninger slik at fagpersoner kan møte denne gruppen på en bedre måte. I tillegg kan kulturkompetanse sørge for at fagpersoner i Barnevernet minsker muligheten for marginalisering og diskriminering (Fylkesnes et al., 2018).

Hva som gjør at ungdommene og fagpersonene erfarer relasjonene ulikt seg imellom kan være vanskelig å forklare, men ser vi på Jørgensen og Steinkopfs (2013) modell av TBO viser de faktorer som kan påvirke relasjoner. Modellen viser at barn som har blitt utsatt for traumer kan holde voksne på avstand. På en annen side ser vi at Fylkesnes et al. (2018) påpeker at fagpersoners synspunkter også kan hindre et godt samarbeid til enslige mindreårige, dersom de ser på kulturelle forskjeller som problematiske og overser rasisme, fattigdom og andre strukturelle problemer. Ved hjelp av Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell (1979) ser vi at det er mange strukturelle faktorer som former livene til de enslige mindreårige, eksempelvis lover, konvensjoner, sosial klasse og kultur. Dersom fagpersoner overser disse faktorene og bare fokuserer på kultur og religion, kan man stille seg spørsmålet om fagpersonene klarer å sikre de enslige mindreårige en god overgang til en selvstendig tilværelse. Dette kan forklare hvorfor enkelte fagpersoner kan erfare det som vanskelig å danne gode relasjoner til de enslige mindreårige flyktningene. Selv om dette ikke er et faktum, er det likevel en faktor som kan tas i betraktning for å vurdere om enkelte av ungdommene ikke føler seg trygge nok. Dersom kulturforskjeller blir sett på som problematisk, er det ifølge Fylkesnes et al. (2018) vanskelig å få til et godt samarbeid med minoritetsfamilier. Likevel presenterer Fylkesnes og Netland (2012) at det er mulig å oppnå gode relasjoner på tross av kulturforskjeller, så lenge den ikke blir ansett som problematisk av saksbehandlere. Vi har ikke stilt spørsmål om traumer i dette forskningsprosjektet, men vi ser det likevel som viktig å huske at noen informanter kan ha opplevd traumer. Dette er faktorer som kan være med å forme hvordan de enslige mindreårige etablerer relasjoner. Sammenligner vi svarene til ungdommene om hvordan deres relasjon til fagpersonene er og hvordan de opplever tiden i egen leilighet, ser vi et mønster. Ungdommene som svarer at de har en relativt god relasjon til fagpersonene svarer også at tiden i egen leilighet har vært bra. I motsetning ser vi at de ungdommene som uttrykker misnøye og ikke opplever en like god relasjon til fagpersonene, erfarer tiden i egen leilighet utfordrende og vanskelig. Ser vi dette i lys av Jørgensen og Steinkopfs (2013) modell, presenteres det grunnpilarer som

fagpersonene kan bruke for å imøtekomme ungdommens utfordringer på en mer vellykket måte. Målet er at omsorgspersoner skal være til stede for barnets behov. Med relasjoner som ikke er optimale, kan det tenkes at relasjonen mellom ungdom som flytter ut og fagpersoner ikke blir bedre.

Bofellesskap skal ifølge Garvik et al. (2016) være en arena hvor de ansatte har mulighet for å komme tett på, etablere rutiner og skape en hverdag sammen med ungdommer. Videre viser rapporten til Garvik et al. (2016) at bofellesskap skal være et sted hvor enslige mindreårige skal ha tilgang på omsorg, frihet, muligheten til å bygge nettverk og forberede seg til voksenlivet. Våre funn viser at relasjoner til jevnaldrende på bofellesskapet har vært verdifull for ungdommene. Bronfenbrenners (1979) utviklingsøkologiske modell trekker frem hvordan omgivelsene rundt påvirker oss som individ og hvordan vi er avhengig av hverandre i et samspill. Gjennom mikrosystemet deler vi tanker, opplevelser og vi lærer av hverandre. Dette bidrar til påvirkning, sosialisering, oppdragelse og integrering (Bø, 2012). Dette betyr at mikronivået er grunnlaget for den sosiale og personlige utviklingen til ungdommene. For ungdommene på bofellesskapet dannes det relasjoner som inngår i mikrosystemet og får betydning for utviklingsprosessen sett fra Bronfenbrenners (1979) modell. Fordi ungdommene bor sammen og kontinuerlig er i samspill med hverandre er de med på å påvirke hverandre i det miljøet de lever i. Dette gjelder også fagpersonenes relasjoner til ungdommene ettersom de blir sett på som de nærmeste omsorgspersonene. Vi kan derfor si at relasjonene på mikronivå kan være med på å bidra til en personlig utvikling hos ungdommene mot en selvstendig tilværelse. Relasjonen fra jevnaldrende på bofellesskapet er derfor en trygg base hvor de sammen kan lære og dele erfaringer.

Ní Raghallaigh og Gilligan (2010) viser i sine studier at enslige mindreårige oppfatter seg selv som ganske selvstendig, men likevel avhengig av fagpersoner og jevnaldrende. Ungdommene var stolt over, og så på det som positivt å klare å handle selvstendig, da dette var med på å gi mestringfølelse (2010). Våre funn viser at ungdommene er veldig opptatt av å klare seg selv og at de ønsker lite hjelp fra Barnevernet eller andre instanser. Ungdommene er opptatt av at de skal komme seg ut i det virkelige liv og klare å stå på egne ben. Dette samsvarer med Svendsen et al. (2010) som påpeker at det er viktig å holde balansen mellom selvstendighet og avhengighet. Samtidig er det viktig at modenhetsnivået eller selvstendigheten til ungdommene ikke overvurderes (Svendsen et al., 2010). Dersom vi vil respektere informantenes ønsker bør det skapes en balanse mellom frihet og hjelp. Balansen handler om å gi ungdommene frie nok tøyler

til å teste ut og gjøre feil, men likevel vite at fagpersonene er der om det skulle være noe. Å ha noen å kunne støtte seg på å i nye eller vanskelige situasjoner er godt og betryggende. I tillegg til fagpersoner har nettverk utenfor bofellesskapet også spilt en viktig rolle i overgangen til en selvstendig tilværelse. Dette skal vi gå mer i dybden på i avsnittet 8.3.1 Nettverk.

8.2 Oppfølging

Barn som har hatt tiltak gjennom barnevernet frem til de er 18 år, skal få tilbud om ettervern frem til de fyller 23 år. Etter fylte 18 år er formålet med ettervern å bidra til at ungdommene får hjelp i overgangen til en selvstendig tilværelse, og at de opplever denne fasen som forutsigbar og trygg. Ifølge artikkel 25 i FNs Barnekonvensjon (1989) har ungdommene rett på regelmessig oppfølging. Dette gjelder også ungdommene som bor i egen bolig (Barne- og familiedepartementet, 2003). Lykkes man med ettervernet kan det hjelpe ungdommene til å mestre overgangen til en selvstendig tilværelse (Bufdir, 2020). Likevel viser Garvik et al. (2016) at de fleste kommuner tilbyr ettervern til enslige mindreårige flyktninger frem til de fyller 20 år, men at det sjeldent forlenges til de er 23 år. Mye av grunnen til dette er sannsynligvis at refusjonen av utgifter opphører når de fyller 20 år.

Overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse er en prosess der ungdommene må forberedes på en stor forandring i livet. Det betyr at fagpersoner må gi ungdommen støtte og informere om hva som kreves av dem i den nye tilværelsen. For barn og unge med behov for langvarige og koordinerte tiltak eller tjenester, er Barneverntjenesten pliktig til å utarbeide en individuell plan (Det Kongelige barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Den individuelle planen blir utarbeidet i samarbeid med ungdommen for å tilrettelegge oppfølgingen etter behov og ønsker. Samtidig oppfordrer fagpersoner til å videreføre tiltak, eventuelt legge til nye tiltak etter behov. Våre funn viser at det er ungdommene som selv styrer mengden hjelp de skal få, da det er de som må bekrefte om de ønsker hjelp. Det varierer fra ungdom til ungdom hvordan et ettervern blir tilrettelagt, og derfor oppfattes også erfaringene av oppfølgingen ulikt. Likevel viser våre funn at enkelte av ungdommene ikke er fornøyd med oppfølgingen. Dette kan skyldes at ungdommene erfarte at fagpersoner ikke gjorde som avtalt. For eksempel ble en ungdom lovet oppfølging to dager i uken, men i realiteten måtte han selv kontakte fagpersoner når han trengte hjelp. Dessuten, tiltak i egen bolig vil se annerledes ut enn i bofellesskapet, det vil blant annet være en nedtrapping på oppfølgingen. Tiltakene som ungdommene mottar kan være

psykososial støtte, eller mer praktisk hjelp som for eksempel bolig, økonomi, utdanning, jobb og sosialt nettverk (Bufdir, 2020).

Selv om ungdommene flytter i egen bolig mottar de fortsatt et ettervern. Myhrer og Stenerud (2011) påpeker i sine studier viktigheten av oppfølging i form av ettervernet, siden det er nødvendig for at ungdommene ikke skal erfare unødvendige brudd i en svært sårbar fase av livet. Med tanke på at mange av de enslige mindreårige er forsinket med skolegangen, går noen av dem fortsatt på videregående skole når kontrakten i Barnevernet avsluttes. Å miste sine faste kontaktpersoner i en sårbar overgangsfase kan oppleves som svært uheldig (Garvik et al., 2016). Dette samsvarer med våre funn som viser at flere av ungdommene ønsker at Barnevernet skal være tilstede så lenge de trenger dem, på denne måten får de hjelp til skole, jobb og delta i samfunnet. Dette viser at ungdommene er avhengig av at Barnevernet stiller opp som omsorgspersoner og er det sikkerhetsnett de enslige mindreårige trenger. Dersom ungdommen har en trygghet på at Barnevernet er med som støttespiller, vil overgangen fra oppfølging til selvstendig tilværelse bli lettere. Modellen TBO retter fokus på at det viktigste fagpersonene kan gjøre er å jobbe mot at ungdommene skal føle seg trygge, da vil de oppnå bearbeiding og vekst (Jørgensen & Steinkopf, 2013).

Ifølge Oppedal et al. (2009) kan det å flytte hjemmefra være selve symbolet på at man er uavhengig og selvstendig. Likevel er foreldre og hjemmet den trygge basen for ungdommene som de kan vende tilbake til dersom de skulle trenge praktisk, økonomisk, emosjonell omsorg eller støtte. For de enslige mindreårige flyktingene som kommer til Norge er det Barnevernet som blir deres nærmeste omsorgsperson og står med ansvaret for å tilfredsstillere fysiske og praktiske behov. Sett i perspektiv av Bronfenbrenners (1979) teori, kan lovgivninger som er bestemt på makronivå påvirke de enslige mindreårige flyktingers relasjoner. Rettigheter, tjenester og tiltak enslige mindreårige har krav på i henhold til Barnevernloven (1992) påvirker forholdet mellom fagpersoner og ungdommer. For de ungdommene som ønsker videre oppfølging fra Barnevernet etter fylte 18 år, kan de erfare lovgivningen som en hindring som begrenser deres relasjoner til fagpersonene. På den måten blir det satt en form for aldersgrense på forholdet til deres viktigste voksenpersoner: fagpersoner. Ser vi dette i perspektivet til Oppedal et al. (2009), kan mange av ungdommene føle at de nærmeste omsorgspersonene kaster dem ut. Enslige mindreårige flyktingers forhold er dermed regulert av offentlige lover i stedet for naturlige familieband. Ut ifra Kohli (2011) og TBO diskuterer vi viktigheten av trygghet for enslig mindreårige flyktinger. Det kan tenkes at ungdommene kjenner på en usikkerhet i møte

med aldersbegrensninger, da de kan miste deres viktigste omsorgspersoner. Frem til ungdommene fyller 18 år har de rett på en verge, en rett som oppheves når de blir myndig. Verge skal være en juridisk erstatter for foreldre og tale barnets sak overfor offentlige instanser som skole, helsevesen og andre instanser (Svendsen, 2010, s. 11). Dette samsvare med våre funn, da en av ungdommene som fylte 18 år mistet sin verge. Da vergeordningen tok slutt følte ungdommen at han sto på egne ben når det gjaldt praktiske ordninger som for eksempel å skulle signere papirer, betale regninger eller lignende.

I alle tre kommunene viser våre funn at det er Barnevernet som er ansvarlig for oppfølging av de enslige mindreårige flyktingene i egen bolig. Hjelpen som tilbys i de forskjellige kommunene består mye av det samme, med unntak av tiltak som er tilrettelagt enkelte ungdommer. For noen vil det være et behov for en tett oppfølging, mens for andre vil det være nok å vite at man har en kontaktperson man kan kontakte ved behov (Garvik et al., 2016). Våre funn viser at kontakten mellom fagpersonene og ungdommene er veldig varierende, men at de fleste har ukentlig kontakt mens noen har mer og andre mindre. For ungdommer i egen bolig er den vanligste måten å kommunisere med fagpersoner gjennom telefonkontakt. Det kan tenkes at dette er en måte fagpersonene kan opprettholde kontakten på en lett og tilgjengelig måte, samtidig som ungdommene har mulighet for å være selvstendig i egen bolig. Telefonsamtalene kan gjøre nedtrappingen lettere da de vet at kontakten er tilgjengelig. For å holde ukentlig kontakt med ungdommene i egen bolig tilbyr også noen kommuner felles middag. På denne måten får ungdommen mulighet til å besøke bofellesskapet og opprettholde kontakten med de andre ungdommene.

Svendsen et al. (2018) snakker om begrepet “emerging adulthood” som beskriver overgangen fra ungdom til voksen (s. 68). Som nevnt i tidligere avsnitt skal oppfølging være en del av prosessen til å bli selvstendig. “Emerging adulthood” og oppfølging henger derfor sammen da oppfølgingen bidrar til å hjelpe ungdommene til å bli en selvstendig voksen. Likevel er ikke dette noe som skjer over natten, men en prosess ungdommene må igjennom (Svendsen, et al., 2018). Basert på våre funn ser vi at ungdommene har mulighet for å ta noen steg mot en selvstendig tilværelse, men samtidig vite at det er lov å ta noen steg tilbake dersom det skulle kjennes utrygt. Balansen i arbeidet med ungdommene er derfor avhengig av fagpersonene og hvordan de tilrettelegger for at ungdommene kan få vokse å bli selvstendig. Samtidig er det viktig at ungdommens modenhetsnivå ikke overvurderes da de også trenger oppfølging, støtte og voksenkontakt

(Svendsen et al., 2010). På denne måten kan det tenkes at Barnevernet kan hjelpe ungdommene til å mestre overgangen fra et liv med oppfølging til den selvstendige tilværelsen (Bufdir, 2020).

8.3 Integrering av enslige mindreårige flyktninger i det norske samfunnet

Begrepet integrering betyr å sammenføye til en helhet, å samordne til en ny enhet (Dahl, 2013, s. 224). Andre ord som beskriver integrering, er egenart og tilpassing. Et eksempel på dette kan være innvandrere som prøver å tilpasse og lære seg vertslandets språk og kulturelle koder. Slike innvandrere forstår og aksepterer sine rettigheter og plikter i det nye landet, samtidig som de fortsetter å identifisere seg med sin opprinnelige kulturelle og religiøse bakgrunn. Integrering er ikke bare en utfordring, men også en mulighet for mangfold hvor man kan lære av hverandre (Dahl, 2013).

Vertslandet har et ansvar for å integrere de som kommer til landet, dette kan gjøres ved å blant annet gi skolegang til barn og jobb til foreldre. Å danne sosiale relasjoner mellom ulike grupper anses også som god integrering (Dahl, 2013). Integrering er et sentralt begrep i norsk innvandrings- og flyktningpolitikk. Pastoor (2012) sier at det kan være problematisk å bruke begrepet integrering, da det ikke finnes en enhetlig oppfatning av hva integrering står for. Flere og flere forskere velger å bruke begrepet inkludering istedenfor, siden dette oppfattes som et mer positivt ladet begrep. Grunnen til at man ønsker å gå vekk fra dette begrepet er fordi mange assosierer integrering med assimilering, da assimilering betyr å bli “norsk” ved å gi avkall på ens tidligere etniske identitet. Ifølge UDI skal integreringspolitikken ha som mål at innvandrere skal kunne inkluderes og delta i det norske samfunnet samt forsørge seg selv i størst mulig grad (UDI 2007, s. 35, sitert i Pastoor, 2012, s. 220). Vi velger likevel å fortsette å bruke begrepet integrering i forskningsprosjektet da flere av informantene bruker dette begrepet. Vi skal i de neste avsnittene drøfte hvorfor nettverk og utdanning er viktig for integrering, og hvordan dette kan bidra til en god overgang fra bofellesskap til selvstendig tilværelse.

8.3.1 Nettverk

Enslige mindreårige flyktninger bosettes ofte i en alder av 15-16 år. Det betyr at for mange kommer overgangen til voksenlivet fort etter bosetting, og de har derfor kort tid på seg til å etablere relasjoner og tilhørighet til nærmiljøet før overgangen inntreffer (Svendsen et al., 2018). Å etablere et nytt nettverk etter bosetting i kommunene kan være utfordrende for de enslige

mindreårige ettersom de må starte helt på nytt. Ifølge Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell (1979) består mikrosystemet av blant annet nærmiljøer som skole, venner eller fritidsaktiviteter (Kvelling, 2015). Mange enslige mindreårige flyktninger vil være i en utsatt situasjon da de ofte har manglende eller begrenset tilgang til støttende voksenpersoner (Garvik et al., 2016).

For å hjelpe ungdommene til å etablere nettverk utenfor bofellesskapet viser våre funn fra to av kommunene at de opprettet vennefamilier og besøksfamilier. Vennefamilier er et tiltak som er satt i verk i samarbeid med røde kors for ungdommer i alder 15-23 år, og skal bestå av trygge voksne som inviterer ungdommen hjem på middag eller aktiviteter (Røde kors, u.å).

Besøksfamilier har samme hensikt som vennefamilier, men er organisert av Barnevernet.

Grunnene til at kommunene har valgt å opprette vennefamilier og besøksfamilier er for å prøve å gjøre overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse så myk som mulig.

Vennefamilier/besøksfamilier skal hjelpe ungdommene til å etablere nye relasjoner utenfor bofellesskapet, som de kan spørre om råd og hjelp fra. I utgangspunktet anses vennefamilier/besøksfamilier som et mesosystem, siden dette er et samarbeid mellom arenaer i mikrosystemet. Likevel er målet at disse tiltakene skal hjelpe ungdommene å danne relasjoner som blir så nær at de kan kalles et mikrosystem. På denne måten vil ungdommene ha voksenpersoner å støtte seg på senere i livet. Våre funn viser at de enslige mindreårige flyktningene, som har valgt å benytte seg av tilbudet er veldig fornøyd med en slik måte å bli integrert på. Videre ser vi at vennefamilier/besøksfamilier lærer ungdommene hvordan samfunnet fungerer. Dette er i henhold til det Bronfenbrenner (1979) mener skjer på mikronivå når vennefamilier/besøksfamilier er nære relasjoner som påvirker hverandre. I tette relasjoner kan man lære av hverandre, og det er på dette nivået påvirkning, sosialisering og integrering kan foregå (Bø, 2012). I tillegg viser våre funn at ungdommene opplever tilhørighet til vennefamilien/besøksfamilien de har fått tildelt. Dette blir derfor relasjoner som ungdommen velger å gjøre til en del av sitt mikrosystem. Selv om de enslige mindreårige flyktningene er informert om fordelene med vennefamilier/besøksfamilier, viser våre funn at noen ungdommer likevel velger å takke nei til et slikt tilbud. Ungdommer som takker nei til tilbud om en vennefamilie/besøksfamilie begrunner dette med at de ikke har tid til å prioritere det.

Ifølge Bronfenbrenner (1979) kan miljøet rundt individet ha en direkte eller indirekte påvirkning på personer da mennesker utvikler seg i samhandling med hverandre. Det er i samspill med andre man lærer de normer, regler, vaner og ritualer som er gjeldene (Fyrand, 2005). Arbeid som blir

gjort med enslige mindreårig flyktninger enten på bofellesskap eller andre steder skal forberede ungdommene på et liv i Norge. Integrering handler ifølge Garvik et al. (2016) om å bygge relasjoner til lokalsamfunnet og storsamfunnet, og det handler om å etablere sosiale nettverk som både ivaretar behovet for kontakt med egne etniske grupper samtidig som det bygges bro til norske miljøer. Ifølge Oppedal et al. (2009) er en av de viktigste oppgavene de enslige mindreårige står overfor å etablere nye nettverk i Norge, ettersom dette har en stor betydning for deres evne til mestring og psykososial tilpasning. Tidligere forskning på enslige mindreårige flyktninger har ofte tatt for seg betydningen av sosiale nettverk, og spesielt med utgangspunkt i at ungdommene savner kontakt med jevnaldrende og føler seg ensom i hverdagen (Svendsen et al., 2018). Dette viser at det er viktig å hjelpe enslige mindreårige flyktninger å danne nye nettverk utenfor bofellesskapet. Våre funn viser at nettverk utenfor bofellesskapene bidrar til integrering og spiller en viktig rolle i å hjelpe ungdommene til å etablere seg i det norske samfunnet. Videre viser våre funn at to av kommunene samarbeider med ungdomsklubber. Dette er likevel et tilbud som bare blir aktivt brukt i en av kommunene, hvor en av ungdommene uttrykker at han har hatt stor nytte av dette. En annen måte kommunene har tilrettelagt for å integrere ungdommene i nærmiljøet er ved å oppfordre til fritidsaktiviteter, som for eksempel å delta i idrettslag. Selv om ingen av informantene deltar i organisert idrett er ungdommene flink til å organisere aktiviteter seg imellom. Med alle disse initiativene viser våre funn at de enslige mindreårige etablerer selv uformelle nettverk utenfor bofellesskapene.

Som vi ser i avsnittene over er det gjort flere tiltak for å hjelpe de enslige mindreårige flyktningene med å integreres i det norske samfunnet. Likevel viser våre funn at en fagperson synes kommunen tok noen uheldige valg av plassering da de bosatte de enslige mindreårige flyktningene i bofellesskap. Kommunen valgte å bosette et sted, og sende dem på skole på et annet sted. Her ser vi hvordan avgjørelser som tas på eksonivå kan ha en indirekte påvirkning på de enslige mindreårige flyktningene og forhold som er etablert på mikronivå. Det er kommunestyret som avgjør hvor man plasserer bofellesskapene og hvor de enslige mindreårige skal gå på skole. Våre funn viser at noen ungdommer erfarer det som krevende å integrere seg i det norske samfunnet da det er mange arenaer å forholde seg til. Ved at kommunen sender ungdommene på skole i nærheten av bofellesskapet, bidrar det til at ungdommene kan forholde seg til færre mikrosystemer. Dette innebærer at ungdommene lettere kan holde kontakten med klassekamerater utenfor skolen.

8.3.2 Utdanning

Ifølge artikkel 28 og 29 i FNs barnekonvensjon (1989) har alle barn, også asylsøkere- og flyktningbarn, rett på lik utdanning. I lov om grunnskolen og vidaregående opplæringa (1998) §2-1 første ledd står det at alle barn og unge i alderen 6-16 år som forventes å få opphold i Norge i mer enn tre måneder, har rett og plikt til grunnskoleopplæring. Unge asylsøkere som er eldre enn 16 år har imidlertid ikke samme rettigheter til utdanning mens asylsøknaden deres behandles (Pastoor, 2012). Ifølge opplæringsloven § 6-9 må asylsøkere over 16 år ha oppholdstillatelse for å få rett til inntak på videregående opplæring (Opplæringsloven, 1998). Enslige mindreårige asylsøkere kan derimot tas inn til videregående opplæring mens de venter på at asylsøknaden deres blir behandlet. Dersom de får avslag på søknaden, har de ikke lenger rett til å fullføre skoleåret. Alle de enslige mindreårige flyktingene vi har intervjuet går på videregående skole eller er i lærepraksis. Retten til skolegang har stor betydning for å ivareta flyktningbarns utviklingsmessige behov, å fremme god integrering, oppvekstvilkår og trygge barns fremtid (Pastoor, 2012). Våre funn viser at skole og utdanning er viktig for alle ungdommene, da skole fører dem et steg nærmere en selvstendig tilværelse. For å bli økonomisk selvstendig og ikke være avhengig av Lånekassen og NAV, forteller informanter at det er viktig at man får seg en utdanning og et fagbrev. På denne måten har de mulighet for å tjene penger og klare seg selv i det norske samfunnet. Dette bekrefter Pastoor (2012) da hun sier at utdanning styrker de enslige mindreårige flyktingers muligheter til å kunne mestre sin nye livssituasjon og samtidig kunne bli en selvstendig og aktiv deltaker i det norske samfunnet.

Skole er en viktig arena for de enslige mindreårige flyktingene, ettersom det er en arena for læring og utvikling, samt en møteplass hvor de treffer jevnaldrende og kan etablere vennskap og nye sosiale nettverk (Pastoor, 2012). Ifølge Kohli (2011) er skole en viktig arena for å etablere nye relasjoner som gir tilhørighet og trygghet. Samspillet i ungdommenes miljøer er med på å skape nettverk og håp gjennom daglige samvær med andre der de oppdager likevekt, trygghet og bekreftelse. Skole og fritidsaktiviteter kan derfor være viktige arenaer hvor de enslige mindreårige flyktingene kan lære å tilpasse seg vertslandets språk og kulturelle koder, samtidig som de danner seg tilknytninger. Dette samsvarer med Bronfenbrenners (1979) utviklingsøkologiske modell der ungdommene kan etablere nye nettverk i samhandling med jevnaldrende. Skolen er altså en sentral sosialisering- og integreringsarena for enslige mindreårige flyktinger. Med sosialisering menes de prosessene der medlemmer av et samfunn tilegner seg samfunnets regler, normer og verdier. Den første grunnleggende sosialiseringen, også

kalt primærsosialisering, er den som skjer i hjemmet. Sekundærsosialiseringen er den som skjer utenfor hjemmet. Dette kan være arenaer som skolen, barnehagen, i vennegjengen osv. Skolen er altså en vesentlig del av barn og unges sosialisering i samfunnet, siden utdanning og kunnskap spiller en avgjørende rolle for å kunne bli kompetente og aktive samfunnsdeltakere. Skolen har derfor en sentral rolle i enslige mindreårige flyktningers integrering til det norske samfunnet. Ved samhandling med voksne og jevnaldrende medelever får de mulighet til å utvikle sosiale og kulturelle ferdigheter som kan gi innpass i det norske samfunnet (Pastoor, 2012). Som vi har sett tidligere i drøftingen tilhører de enslige mindreårige flyktingene vi har intervjuet flere mikrosystemer samtidig. Mesosystemet er relasjonen og prosessene mellom de ulike mikrosystemene (Kvillo, 2015) og for de enslige mindreårige flyktingene kan forholdet mellom fagpersoner og skole være et typisk mesosystem. Skole er en viktig arena for å integrere enslige mindreårige flyktinger, dette er en språklig, faglig og sosial kompetanse som bidrar til å kunne bli aktive og selvstendige deltakere i det norske samfunnet. Likevel faller mange enslige mindreårige flyktinger utenfor, og spesielt med hensyn til utdanning, arbeid og samfunnsdeltakelse generelt. For å sørge for at de enslige mindreårige flyktingene klarer å fullføre skoleutdanningen er det viktig at det er god kontakt mellom skolen og fagpersoner (Pastoor, 2012). Våre funn viser at alle tre kommuner har jevnlig kontakt med skolen. I en av kommunene har de et oppfølgingsteam som har spesifikt ansvar for kontakt med skolen. Teamets oppgave blir derfor å sikre at ungdommene får best mulig oppfølging og tilrettelegging.

8.4 Enslige mindreårige flyktningers rettigheter

På lik linje med voksne, flykter barn fra ulike former for overgrep, forfølgelse og krig, og har derfor et behov for vern og beskyttelse (Stang, 2013, s. 84). Selv om flyktingbarn kan ansees som den mest sårbare barnegruppen i verden, har deres rettsstilling tradisjonelt vært svak (Stang, 2013). I utviklingen av en økende aksept for barn som rettssubjekt har flyktingrettene vært et felt som har blitt hengende etter. Ifølge Stang (2013) kan en av grunnene til flyktingbarns svake rettsstilling være at barn som flykting ikke er blitt tilstrekkelig synliggjort i nasjonalt og internasjonalt regelverk. Dette kan skyldes at deres status som flykting bli mer vektlagt enn deres status som barn (Aadnanes & Pastoor, 2013). Ved siden av FNs Flyktingkonvensjon (1951) anses FNs Barnekonvensjon (1989) som den viktigste menneskerettighetskonvensjonen for flyktingbarn (Stang, 2013), da den er rettslig bindende for de statene som ratifiserte den (Smith, 2016). Norge var blant de første til å ratifisere FNs barnekonvensjon (1989), og i 2003

ble konvensjonen en del av den norske loven. Det vil si at dersom bestemmelser i annen lovgivning strider mot FNs Barnekonvensjon (1989) skal konvensjonen gå foran (Stang, 2013). Ved at Norge ratifiserte FNs Barnekonvensjon (1989) i norsk lovverk gir konvensjonen rom for å tilpasse seg den nasjonale politikken når den skal innarbeides i lovverket (Lidén, 2004). Lovverk som utarbeides er et resultat av verdier, normer, tradisjoner, religion, ideologier og økonomiske forhold i Norge. Dette er verdier og tradisjoner som former avgjørelser på makronivå (Bronfenbrenner (1979). Menneskerettighetene (1948) består av etisk begrunnede normer og bestemte verdier som autonomi, likhet og likeverd. Barnekonvensjonen (1989) har derimot som hensikt å sikre at individuelle rettigheter og demokrati også skal gjelde barn. Dette skal sikre en verdig behandling av alle mennesker uansett alder, kjønn, sosial klasse, etnisitet og rase (Lidén, 2004).

For å undersøke om de enslige mindreårige flyktingene blir ivaretatt har vi sett på rettighetene som er gjeldende i denne fasen. Derfor ble det viktig for oss å undersøke hvilken kunnskap fagpersoner har om deres rettigheter. Våre funn viser at fagpersoner har varierende kunnskaper om de enslige mindreåriges rettigheter. Blant annet ser vi at fagpersoner legger sin lit til systemet de jobber i, og stoler på at de har kunnskapen om de gjeldende rettighetene. Enslige mindreårige flyktinger har samme rettigheter som fastboende barn i Norge. Dette inkluderer barns rett til liv, beskyttelse, helse, skolegang, omsorg, deltakelse, utvikling og innflytelse. Våre funn viser at fagpersoner er opptatt av at de enslige mindreårige skal ha samme rettigheter som andre norske barn så lenge de er under 18 år. Videre viser våre funn at det utløses nye rettigheter for ungdommer i Barnevernet etter fylte 18 år, for eksempel ettervern frem til 23 år. Selv om våre funn viser at flere fagpersoner legger sin lit til at andre har kontroll på de enslige mindreåriges rettigheter nevner to av kommunene at de har gitt ungdommene hver sin saksbehandler hos det kommunale Barnevernet, en institusjon som er plassert i eksosystemet i Bronfenbrenners (1979) modell. Eksosystemet refererer til de mikromiljøene ungdommene sjeldent befinner seg i, men hvor det likevel tas beslutninger som får betydning for dem. Her ser vi at fagpersoner henviser seg til eksosystemet for å sikre at ungdommene får de tiltakene de har rett på gjennom Barnevernet, da det er ansatt saksbehandlere i kommunen som skal sikre at ungdommenes rettigheter blir ivaretatt i hele prosessen frem til 23 år. Basert på Bronfenbrenner (1979) ser vi her at avgjørelser som tas i makrosystemet påvirker alle ledd ned til mikronivå.

Ifølge Svendsen et al (2018) skal barnet ha tilgang til relevant informasjon om sine rettigheter. Våre funn viser at ungdommene har lite eller moderat kunnskap om rettighetene sine. Enslige

mindreårige flyktninger kommer til Norge uten omsorgspersoner og er dermed avhengig av et system som ivaretar deres rettigheter (Svendsen et al., 2018). Dette samsvarer med våre funn, da ungdommene forteller at de ville kontaktet Barnevernet dersom de hadde spørsmål angående sine rettigheter. I lys av Bronfenbrenner (1979) ser vi at ungdommene er i kontakt med eksosystemet selv om vi tidligere har sett at dette er et system de sjeldent samhandler med. Dette viser at ungdommene likevel vet hvilke instanser de skal kontakte for å sikre informasjon om sine rettigheter. I tillegg viser våre funn at dersom ungdommene har spørsmål om sine rettigheter vil de spørre fagpersoner, dette viser tillit til fagpersonene.

8.4.1 Enslige mindreåriges rett til ettervern

I 2007 ble det gjort en endring i Barnevernloven (1992), som gjorde at Barnevernet fikk et tydeligere ansvar for de enslige mindreårige asylsøkerne og flyktningene (Eide, 2012, s. 15). Denne lovendringen gjorde at de enslige mindreårige flyktningene fikk rettigheter på lik linje som fastboende barn. Ifølge fagpersoner vil det si at de enslige mindreårige flyktningene har rett på vedtak fra Barnevernet frem til de fyller 18 år. Vårt forskningsprosjekt viser at alle ungdommene vi har intervjuet får tilbud om ettervern. Målet med ettervern er at ungdommene skal få den nødvendige hjelpen og støtten de trenger i overgangsfasen til en selvstendig tilværelse, og at de opplever denne overgangen som trygg og forutsigbar. Ettervernstiltaket er hjemlet i Barnevernloven §1-3, og gjør det derfor mulig å opprettholde igangsatte tiltak eller erstatte nåværende tiltak med nye tiltak frem til ungdommen fyller 23 år (Det Kongelige barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). I denne paragrafen ligger det tre viktige elementer. For det første må de som skal ha ettervern ha mottatt hjelp fra Barneverntjenesten før de fyller 18 år. For det andre må ungdommen selv samtykke til ettervernstiltak, og for det tredje skal det alltid fattes enkeltvedtak ved avslag og begrunnes ut fra barnets beste (Storø, 2012 sitert i Garvik, et al., 2016, s.79). Fagpersoner fra to av kommunene vi har intervjuet legger også til at det alltid skal tas kontakt med ungdommene som har takket nei og gi de nytt tilbud om ettervern hvert år frem til de fyller 23 år. Dette samsvarer med Det Kongelige barne-, likestillings – og inkluderingsdepartementets (2011) rundskriv om tiltak etter Barnevernloven (1992) for ungdom over 18 år. Rundskrivet påpeker at ungdom som takker nei til ettervern skal bli informert om at de har mulighet til å ombestemme seg, og det oppfordres til å forsøke å lage en avtale der det opprettholdes kontakt selv om vedkommende ikke ønsker videre tiltak (Det Kongelige barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Våre funn viser at det er en varierende oppfatning av akkurat denne delen av paragraf 1-3. Blant en av informantene kommer det frem at de ikke kontakter ungdommene etter ett år dersom ungdommene i utgangspunktet har takket nei

til ettervern. Videre forteller informanten at dersom ungdommene ikke selv kontakter Barnevernet over en viss tid, anser fagpersonene at de er ute av Barnevernet. Ifølge Lidén (2004) kan Barnevernloven (1992) på lik linje med andre konvensjoner på samme tid være tydelig og vag. Dersom det vedtas nye lovforslag på makronivå, er det ikke sikkert at det vil skje endringer på lavere nivåer, ettersom det er individuelle personer som implementerer dem ut fra egen tolkning. I tillegg kan det tenkes at mangel på ressurser i kommunen, kan være en utfordring i arbeidet om å ivareta enslige mindreåriges rettigheter. Som vi ser i paragraf 1-3 står det at Barnevernet *bør* kontakte ungdommen etter ett år dersom vedkommende takker nei. En mulig grunn for at det er ulike praksiser i kommunene kan skyldes at lovforslaget ikke er pålagt, men en oppfordring. Her ser vi at avgjørelser som blir tatt på makronivå ikke nødvendigvis påvirker de resterende nivåer, med mindre det blir lovpålagt.

Som nevnt i avsnittet over ligger utgangspunktet for ettervern i Barnevernloven §1-3. Denne paragrafen regulerer Barnevernets ansvar for ungdom i alderen 18-23 år. Ifølge Svendsen et al., (2018) er det store variasjoner i ettervernstilbud, og manglende ettervernstilbud til denne gruppen kan føre til at overgangen til voksenlivet kan bli mer utfordrende. Det er flere enslige mindreårige flyktninger som mottar ettervern enn ungdommer generelt. Likevel viser tall at det er sjeldent at enslige mindreårige flyktninger mottar ettervern etter fylte 20 år (Svendsen et al., 2018). Våre funn viser at majoriteten av de enslige mindreårige flyktningene aksepterte tilbudet om ettervern med unntak av én, hvor han hadde fått informasjon om at oppfølgingen ble avsluttet da han fylte 20 år. Ifølge en fagperson er dette rammer som ble lagt den gangen man begynte med oppfølging av ungdommer over 18 år. Ungdommen vet selv ikke hva ettervern er, og mener han ikke har fått informasjon om dette. Våre funn viser at det var Barnevernet som avsluttet videre oppfølging da han fylte 20 år på grunn av reglene kommunen hadde. Dette samsvarer med rapporten *kunnskapsoppsummering om enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger* der funn viser at ettervern blant enslige mindreårige som oftest avsluttes langt tidligere enn 23 år (Svendsen et al., 2018). I vår studie fremhever samme fagperson at selv om en ungdom fyller 20 år, har han likevel rett på tre år med ettervern, da dette også gjelder for alle andre ungdommer som bor på institusjon. Fagpersoner mener at ettervern er viktig, og at man ikke må slippe dem når de fyller 20 år. Kenny og Loughry (2018) sier også at vurderinger av enslige mindreårige flyktninger ikke burde tas på bakgrunn av den kronologiske alderen, men istedenfor se på faktorer som kan påvirke deres sårbarhet, deres mentale helse og resiliens. For å vurdere om de enslige mindreårige flyktningene er klare for å flytte i egen bolig ser vi i våre funn at fagpersoner kartlegger en vurdering av blant annet ungdommenes egenpleie og praktiske evner som er knyttet

til å bo for seg selv. Forskere argumenterer derfor at kommuner bør tilby ettervern så lenge ungdommene har behov for det, og at ettervernet tilpasses hver enkeltes behov (Svendsen et al., 2018). Lykkes man med ettervern kan tiltaket hjelpe ungdommene til å mestre overgangen fra et liv med oppfølging fra Barnevernet til en selvstendig tilværelse (Bufdir, 2018). Basert på våre funn ser vi et behov for å utvide aldersgrensen for ettervern fra 23 til 25 år, ettersom de enslige mindreårige har behov for videre oppfølging. Vi ser at flere forfattere som Garvik et al. (2016), Kenny og Loughry (2018), Myhrer og Stenerud (2011) og flere, fremhever at de enslige mindreårige har behov for videre oppfølging etter fylte 23 år. Nylig har det kommet opp et forslag på den politiske agendaen om et nytt lovforslag om å utvide ettervernet.

9.0 Oppsummering

Vi har i denne studien utforsket overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse for enslige mindreårige flyktninger. Den er basert på semi-strukturerte intervjuer med til sammen 14 informanter: syv enslige mindreårige flyktninger og syv fagpersoner. I 2015 kom det en ny bølge av enslige mindreårige flyktninger til Norge. Mange av ungdommene er i dag mellom 18 og 23 år, og det vil derfor være naturlig for mange av dem å tenke på et ønske om en selvstendig tilværelse. Tema er samfunnsaktuelt siden vi vet at det er mange enslige mindreårige som syntes at overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse kan være utfordrende (Svendsen et al., 2018).

Vi har drøftet hvordan enslige mindreårige flyktninger og fagpersoner erfarer overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse, samt hvilke faktorer som kan bidra til en god overgang. Våre funn viser at det er varierende hvordan de enslige mindreårige erfarer overgangen til en selvstendig tilværelse. I vårt forskningsprosjekt ser vi at det er flere faktorer som er nødvendig for at de enslige mindreårige flyktningene skal erfare overgangen som god. Blant annet ser vi at gode relasjoner til voksne og jevnaldrende er viktig, ettersom støtten fra de voksne kan være avgjørende for hvordan ungdommene klarer seg. Fagpersonene står i en svært viktig posisjon til å hjelpe ungdommene til å kunne stå på egne ben ettersom de er deres nærmeste omsorgspersoner. Ungdommer som erfarer relasjonene til fagpersonene som god uttrykker også at prosessen mot en selvstendig tilværelse har gått bra. I motsetning ser vi at ungdommene som ikke har gode voksenrelasjoner rundt seg, erfarer denne prosessen som vanskelig. I tillegg viser våre funn at relasjoner til venner har vært viktig for å kunne mestre overgangen fra bofellesskap, da de har kunne delt erfaringer og kunnskaper med likesinnede. Vi har sett at det er ungdommene selv tar avgjørelser basert på hvor mye oppfølging de trenger og ønsker. Likevel uttrykker ungdommene at de ikke er fornøyd med oppfølgingen som gis. Ved at ungdommene ikke får den oppfølgingen de har uttrykt at de ønsker, kan overgangen til voksenlivet erfares som mer utfordrende.

I alle tre kommunene har vi sett at arbeidet med enslige mindreårige flyktninger innebærer tett oppfølging av hver enkelt. Det blir laget en individuell plan som viser hvilke tiltak og oppfølging ungdommene selv ønsker. Den kan blant annet bestå av praktisk hjelp som leksehjelp, lærekjøring og felles middag. Samtidig er fagpersoner deres nærmeste omsorgspersoner, og oppfølgingen må derfor også bidra til å dekke ungdommens emosjonelle og fysiske behov. Den daglige kontakten mellom fagpersoner og ungdommer som bor i egen bolig består i hovedsak av

telefonkontakt, men ungdommene har også rett på ukentlige besøk av fagpersoner. Fagpersoner uttrykker likevel at det er en begrensning av tid som gjør at de ikke alltid klarer å besøke ungdommene like mye i boligen som ønsket. Fra vårt perspektiv argumenter vi at det er viktig at fagpersoner har god kvalitet på oppfølgingen som gis. Vi mener det er viktig at fagpersoner gir dem nok spillerom slik at ungdommen kan lære å klare seg selv, samtidig som de trygger ungdommene om at de er der dersom de skulle trenge det. På denne måten gir fagpersonene ungdommene mulighet til å være selvstendig og avhengig på en og samme tid.

Kunnskapen fagpersoner har om de enslige mindreåriges rettigheter viser seg å være varierende, men alle uttrykker at de enslige mindreårige flyktningene har samme rettigheter som andre barn i Norge. To av kommunene har gitt ungdommene hver sin saksbehandler for å sikre at deres rettigheter blir ivaretatt i overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. På grunn av de enslige mindreåriges moderate kunnskap om sine egne rettigheter, er det avgjørende at fagpersoner og andre instanser veileder og informerer dem om deres rettigheter. Når ungdommene fyller 18 år utløser det seg nye rettigheter som blant annet ettervern. Ved hjelp av ettervern kan ungdommene få den hjelpen de trenger for å kunne mestre overgangen fra et liv med oppfølging til en selvstendig tilværelse (Bufdir, 2018). Basert på tidligere forskning er det viktig at vurderinger om ettervern ikke tas på bakgrunn av deres kronologiske alder, men at man ser på faktorer som kan påvirke deres sårbarhet, deres mentale helse og resiliens (Kenny & Loughry, 2018, Lidén, 2004). Gjennom Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell (1979) har vi også sett hvordan vurderinger og beslutninger som blir tatt på ekso- og makronivå kan påvirke livene til de enslige mindreårige flyktningene. Eksempelvis kom det nylig et forslag fra Det Kongelige Barne- og Familiedepartementet om å utvide ettervernet fra 23 til 25 år. På denne måten kan ungdommer få tilbud om tiltak frem til 25 år, noe vi ser basert på våre funn, vil ha en positiv innvirkning på overgangen til en selvstendig tilværelse for de enslige mindreårige. Dette begrunner vi med at vi har sett et behov for et utvidet ettervern, ettersom overgangen kan være utfordrende for ungdommene. Behovet for fagpersoners og omsorgspersoners tilstedeværelse er nødvendig for at ungdommene skal kunne fullføre skole og komme seg ut i arbeidslivet. I tillegg ser vi et behov for ettervern da overgangen til en voksentilværelse ofte inntreffer ungdommene tidlig, siden ungdommene nærmer seg 18 år ved ankomst til Norge. Vi mener derfor at enslige mindreårige flyktninger bør få tilbud om ettervern, og at det skal være tilpasset hver enkeltes behov.

9.1 Implikasjoner

Sett ut ifra resultatene fra denne studien har informantene bidratt til å belyse hvordan de enslige mindreårige flyktingene og fagpersonene selv erfarer overgangen fra bofelleskap til selvstendig tilværelse. Enslige mindreårige flyktinger kan stå overfor en rekke utfordringer som skiller seg fra de fleste andre ungdommer i Norge. En utfordring er at ungdommene kommer til Norge uten foreldre eller andre som utøver foreldreansvaret for dem. Våre funn peker derfor på et behov for ettervern, da ungdommene fortsatt vil ha behov for videre omsorgsutøvelse, ettersom de vil ha et behov for støtte og oppfølging i prosessen til en selvstendig tilværelse. En slik prosess er ikke noe som skjer fra en dag til en annen, derfor er det viktig at ungdommene har tilgang på omsorgspersoner som kan veilede dem i møte med praktiske utfordringer og ivareta deres emosjonelle og fysiske behov. God kvalitet på ettervern vil også kunne bidra til god integrering for de enslige mindreårige flyktingene, ettersom integrering bidrar til sosialisering og tilhørighet til samfunnet.

Som våre funn viste, har lovgivninger en innvirkning på forholdene mellom enslige mindreårige og fagpersoner. På bakgrunn av dette argumenterer vi for behovet for å utvide lovverket som sikrer enslige mindreåriges rett til ettervern, dette vil gi dem en sikkerhet om at fagpersoner vil være tilstede som støttespillere. Trygghet og tillit sørger også for at ungdommene vil kunne oppnå bearbeiding og vekst. Som nevnt kom det et forslag om lovendring i April 2020, lovforslaget ønsker å styrke ettervernet ved å utvide det fra 23 til 25 år. Forslaget har som mål om å bedre faglig arbeid og styrke rettssikkerheten for barn og foreldre. Dette er et eksempel på at avgjørelser på makronivå, kan ha en positiv innvirkning på mikronivå.

Et annet hovedfunn viser at kvaliteten på oppfølgingen oppfattes ulikt hos både de enslige mindreårige flyktingene og fagpersonene. Generelt erfarte alle at kvaliteten på oppfølgingen var bra, med unntak av noen få som erfarte oppfølgingen som dårlig fordi den ikke sto til forventningene. Ungdommene forteller at de ikke fikk den oppfølgingen de ble fortalt at de skulle få, selv om alle fagpersoner fortalte at hver enkelt ungdom har individuelle tiltaksplaner, som viser hvilke oppfølging hver enkelt ønsker og har behov for. Med dette som utgangspunkt viser våre funn at det er behov for bedre kommunikasjon mellom fagpersoner og ungdommer hvor det tydeliggjøres hva et ettervern er og hvilke forventninger begge parter har til oppfølgingen som skal gis.

9.2 Behovet for mer kunnskap og forskning

Dette forskningsprosjektet er et bidrag til en økt forståelse av hvordan enslige mindreårige flyktninger og fagpersoner erfarer overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. Vi kan ikke si noe om hvordan *alle* enslige mindreårige erfarer en slik overgang, men den kan si noe om hvordan deltakerne i denne studien erfarer situasjonen. Per dags dato er det moderat mengde tilgjengelig forskning på enslige mindreåriges egne opplevelser om overgangen fra bofellesskap til en selvstendig tilværelse. Store deler av forskningen på enslige mindreårige tar for seg ankomsten til Norge, deres psykiske helseplager, traumer og stressfaktorer. Vi ønsket derimot å rette fokus på deres erfaringer etter bosetting i kommuner, da med fokus på ungdommer som har flyttet ut i egen bolig. Vi har gitt en detaljert informasjon om sammenhengen i vårt forskningsprosjekt for å hjelpe leseren å vurdere om våre funn kan brukes i lignende studier. Vi tror at våre funn kan hjelpe oss å bedre forstå hva som trengs å forskes videre på, samtidig som vi har åpnet opp for mer kunnskap på dette forskningsfeltet, og nå bør andre forskere følge etter og bidra på dette forskningsområdet.

Forskning har vist at det er varierende fra kommune til kommune hvem som har ansvar for de enslige mindreårige flyktningene. Det er vanlig å enten gi ansvaret til det kommunale Barnevernet eller Flyktningtjenesten. Dersom Flyktningtjenesten er ansvarlig for oppfølging av de enslige mindreårige flyktningene mener vi det kunne vært et behov for videre forskning på hvordan de enslige mindreåriges rettigheter blir ivaretatt, og hvordan denne instansen samarbeider med Barnevernet. Eksempelvis hadde det vært interessant å sett på om enkelte rettigheter ikke blir gjeldende når ungdommene ikke er under det kommunale Barnevernet.

Selv om vår studie fremhever viktigheten av ettervern som en handling med positiv innvirkning for de enslige mindreårige flyktningene, kan det likevel stilles spørsmål om dette vil være et tilbud som er mulig å opprettholde.

10.0 Litteraturliste

- Aadnanes, M., & Pastoor, L. (2013). Blir enslige mindreårige flyktninger diskriminert? – En drøfting av deres rettigheter til omsorg etter bosetting. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, (01), 42-51.
- Allsopp, J., & Chase, E. (2019). Best interests, durable solutions and belonging: Policy discourses shaping the futures of unaccompanied migrant and refugee minors coming of age in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(2), 293-311.
- Barne- og familiedepartementet (2001, 19. November) Barnevernet – til barnets beste. Hentet 04.05.20 fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/barnevernet---til-barnets-beste/id87701/>
- Barne- og familiedepartementet (2003) *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Hentet fra: http://barneombudet.no/wp-content/uploads/2013/09/fns_barnekonvensjon.pdf
- Barne- og familiedepartementet (2019, 06. Februar) Tiltak i barnevernet for ungdom over 18 år. Hentet 12.09.2019 fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnevern/tiltak-i-barnevernet-for-ungdom-over-18-/id670234/>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2018, 17. September). Relasjoner og nettverk. Hentet 12.02.2020 fra: https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Oppvekst/Familie_omsorg_og_relasjoner/Relasjoner_og_netverk/#heading7416
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2020, 03. Februar) Ettervern: tiltak for ungdom over 18 år. Hentet 31.03.2020 fra: https://bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Negativ_sosial_kontroll_tvangsekteskap_og_aresrelatert_vold_en_veileder_til_barnevernstjenesten/Fasene_i_en_barnevernssak_familie_og_sikkerhetsarbeid/Ettervern/
- Barnevernloven (1992) Lov om barneverntjenester (LOV-1992-07-17-100) Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>
- Bath, H. (2015) The Three Pillars of Trauma Wise Care: Healing in the Other 23 Hours. *Reclaiming children and youth*, 23 (4), 5-11.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.

- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design Ecology of Human Development - Experiments by Nature & Design*. Utgivelsessted: Cambridge, MA, Harvard University Press
- Bryman, A. (2012). *Social research methods*(4th ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Bø, I. (2012). *Barnet og de andre. Nettverk som pedagogisk og sosial ressurs* (4. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bø, I., & Schiefloe, M. (2007). *Sosiale landskap og sosial kapital. Innføring i nettverkstenkning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Creswell, J.W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative & mixed methods approaches*(5th ed.). Los Angeles, California: Sage.
- Creswell, J.W, & Poth, C. (2018). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches* (4th ed., international student ed.). Thousand Oaks, California: Sage.
- Dahl, Ø. (2013). *Møter mellom mennesker: innføring i interkulturell kommunikasjon* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Dalgard, Wiggen & Dyrhaug (2018). Enslige mindreårige flyktninger 2015-2016: Demografi, barnevern, arbeid, utdanning og inntekt (2018/3). Hentet fra https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/_attachment/337320?_ts=161082048c8
- De Nasjonale Forskningsetiske Komiteene (2010, 15. Januar) Forskerrollen. Hentet fra:<https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Medisin-og-helse/Kvalitativ-forskning/5-Forskerrollen/>
- De Nasjonale Forskningsetiske Komiteene (2016) Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi. Hentet fra: https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf?fbclid=IwAR3DVHobLNjtiKzRENrwGcAqNv5_dhUnRXc31Ee2WrwIBr7dCfsmxQms6iM
- De regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging [RVTS] (2015, 01. Januar) Gode samspill forebygger radikaliserings. Hentet 13.02.2020 fra:<https://utveier.no/nettverk/forebygging-av-radikaliserings-i-en-helsefremmendefolkehelsekontekst/>

- Det kongelige Barne-, likestilling- og inkluderingsdepartement. (2012 - 2013). *Endring i Barnevernloven*. (Prop. 106 L). Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/7d0ea1b89cc54939b17e69a20d5f7b48/n o/pdfs/prp201220130106000dddpdfs.pdf>
- Det kongelige Barne-, likestilling- og inkluderingsdepartement. (2011, 22. juni). *Rundskriv om tiltak etter barnevernloven for ungdom over 18 år*. (Rundskriv Q-13/2011). Hentet fra:
https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rundskriv/2011/rundskriv_tiltak_barnevernsloven.pdf
- Det Kongelige Barne- og Familiedepartementet (2020) Endringer i barnevernloven (samtaleprosess, årlig tilstandsrapportering mv.) (Prop 84 L (2019-2020)). Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/f4b21154a17e4fd6bd276dee99e9d0af/n o/pdfs/prp201920200084000dddpdfs.pdf>
- Egeland, K. C. S., (2018) *Barnevernets håndtering av bosettingsarbeidet ved økt tilstrømning av enslige mindreårige flyktninger i 2015: Synspunkter og erfaringer fra barnevernsansatte*. (Mastergradsavhandling). Universitetet i Bergen.
- Eide, K. (2012). Hvem er de enslige mindreårige flyktingene? I Eide, K. (Red.), *Barn på flukt: Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. (1.utg, s. 15-30) Oslo: Gyldendal
- Eriksen, T. (2010). *Små steder - store spørsmål: Innføring i sosialantropologi* (3. utg). Oslo: Universitetsforlaget.
- Flyktningkonvensjonen (1954) Konvensjon om flyktningers stilling (28-07-1951) Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/1951-07-28-1>
- FN-sambandet (2019, 17. Juni) FNs verdenserklæring om menneskerettigheter. Hentet 10.10.2019 fra: <https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklæring-om-menneskerettigheter?fbclid=IwAR26ePlrnFmLKFDEDDC9dNtp7ZR8KrrfJenLRk9lynEUaIxp-ht3LlqFvaE>
- FN-sambandet (2019, 17. Juni) Barnekonvensjonen. Hentet 10.10.2019 fra: <https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/Menneskerettigheter/Barnekonvensjonen>
- Fylkesmannen (2019, 14. Mai) Barnevern. Hentet 11.06.2019 fra: <https://www.fylkesmannen.no/nb/Barn-og-foreldre/Barnevern/>

- Fylkesnes, M., Iversen, A., & Nygren, L. (2018). Negotiating deficiency: Exploring ethnic minority parents' narratives about encountering child welfare services in Norway. *Child & Family Social Work*, 23(2), 196-203. Hentet fra: [http://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/17870/Fylkesnes_et_al-2018-Child %26 Family Social Work.pdf?sequence=3&isAllowed=y](http://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/17870/Fylkesnes_et_al-2018-Child_%26_Family_Social_Work.pdf?sequence=3&isAllowed=y)
- Fylkesnes, M., & Netland, M. (2012). God praksis i møte med etniske minoritetsfamilier i barnevernet: saksbehandleres og foreldres erfaringer. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 89(4), 220-235. Hentet fra: https://www.idunn.no/file/pdf/59607160/god_praksis_i_mte_med_etniske_minoritetsfamilier_i_barnev.pdf
- Fyrand L. (2005) *Sosialt nettverk. Teori og praksis* (2.utg). Oslo: Universitetsforlaget.
- Garvik, M. Paulsen, V., Berg, B. (2016). Barnevernets rolle i bosetting og oppfølging av enslige mindreårige flyktninger. Hentet fra: <https://samforsk.no/Publikasjoner/2016/EM-rapport%202016%20-%20webversjon.pdf>
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2.utg). Bergen: Fagbokforlaget.
- Harrison, G., & Turner, R. (2011). Being a 'Culturally Competent' Social Worker: Making Sense of a Murky Concept in Practice. *British Journal of Social Work*, 41(2), 333-350.
- Imsen, G. (2014). *Elevers verden. Innføring i pedagogisk psykologi* (5. utg.). Oslo: Universitetsforlaget
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (2018, 22. januar). Bosetting av enslige mindreårige flyktninger. Hentet 26.09.2019 fra: <https://www.imdi.no/planlegging-og-bosetting/slik-bosettes-flyktninger/enslige-mindrearige-flyktninger/>
- Jørgensen, T.W., & Steinkopf, H. (2013). Traumebevisst omsorg. *Fosterhjemskontakt*, 1 (13), 10-17.
- Kenny, & Loughry. (2018). Addressing the limitations of age determination for unaccompanied minors: A way forward. *Children and Youth Services Review*, 92, 15-21.
- Kohli, R. (2011). Working to Ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum-seeking Children. *Child Abuse Review*, 20(5), 311-323.

- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T., & Rygge, J. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko: skadelige omsorgssituasjoner* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvestad, I. & Bøe, T. (2019) Veien til selvstendighet: et prosjekt for enslige mindreårige flyktninger i Bergen kommune. Hentet fra:
<https://norce.s3.amazonaws.com/rapport-veien-til-selvstendighet-oktober2019.pdf>
- Lidén, H. (2004) Barns rettigheter - en realiserbar intensjon? *Tidsskrift for Velferdsforskning*, Vol. 7, (4), s. 196-212.
- Lindseth, A., & Norberg, A. (2004). A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 18(2), 145-153. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6712.2004.00258.x>
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning: En innføring* (3. Utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Moran, R. T., Youngdahl, W. E. & Moran, S. V. (2009) Intercultural Competence in Business: Leading Global Projects. I Deardorff (Red.), *The SAGE handbook of Intercultural Competence* (287-303). California: Sage Publications
- Myhrer, H. R., & Stenerud, E. (2011). Enslige mindreårige flyktninger i kommunene – Faglige perspektiv på bosettingsarbeidet. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, (02), 82-92. Hentet fra:
https://www.idunn.no/file/pdf/60649181/blir_enslige_mindreaarige_flyktninger_diskriminert_-_en_droe.pdf
- Ní Raghallaigh, M., & Gilligan, R. (2010). Active survival in the lives of unaccompanied minors: Coping strategies, resilience, and the relevance of religion. *Child & Family Social Work*, 15(2), 226-237.
- NOU 2016:16 (2016). *Ny barnevernslov: Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*. Oslo: Barne- og familiedepartementet. Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-16/id2512881/>
- Oppedal, B., Seglem, K., & Jensen, L. (2009). *Avhengig og selvstendig: Enslige mindreårige flyktningers stemmer i tall og tale* (2009:11). Oslo: Folkehelseinstituttet.

- Opplæringslova (1998). Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (LOV-1998-07-17-61) Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Pastoor, L. W. (2012) Skolen - et sted å lære og et sted og være. I Eide, K. (Red.), *Barn på flukt: Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. (1.utg, s. 219-240). Oslo: Gyldendal
- Paulsen, V., Thorshaug, K., Berg, B. (2014). Møter mellom innvandrere og barnevernet: Kunnskapsstatus. Hentet fra: <https://samforsk.no/Publikasjoner/Kunnskapsstatus%20barnevern%20og%20innvandrering.pdf>
- Qin, D., Saltarelli, A., Rana, M., Bates, L., Lee, J., & Johnson, D. (2015). "My Culture Helps Me Make Good Decisions": Cultural Adaptation of Sudanese Refugee Emerging Adults. *Journal of Adolescent Research*, 30(2), 213-243.
- Røde Kors (u.å) Flyktninger og innvandrere i Oslo. Hentet fra: <https://www.rodekors.no/lokalforeninger/oslo/aktiviteter/flyktninger-og-innvandrere/>
- Sandberg, K., (2016) Barnas rett til å bli hørt. I Høstmælingen, N., Kjørholdt, E. S., & Sandberg, K (Red.) *Barnekonvensjonen: Barns rettigheter i Norge* (3.utg, s. 17-30). Oslo: Universitetsforlaget
- Sleijpen, M., Mooren, T., Kleber, R., & Boeije, H. (2017). Lives on hold: A qualitative study of young refugees' resilience strategies. *Childhood*, 24(3), 348-365.
- Smith, L. (2016) FN's konvensjon om barnets rettigheter. I Høstmælingen, N., Kjørholdt, E. S., & Sandberg, K (Red.) *Barnekonvensjonen: Barns rettigheter i Norge* (3.utg, s. 17-30). Oslo: Universitetsforlaget
- Solbakk, J.H. (2014, 10 oktober). Sårbare grupper. Hentet fra: <https://www.etikkom.no/fbib/temaer/forskning-pa-bestemte-grupper/sarbare-grupper/>
- Stang, E. G. (2012) Flyktningbarn og menneskerettigheter. I Eide, K. (Red.), *Barn på flukt: Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. (1.utg, s. 82-101). Oslo: Gyldendal
- Storø, J. (2012). *Ettervern og overgang for ungdom i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Svendsen, S. Berg, B. Paulsen, V, Garvik, M og Valenta, M. (2018) Kunnskapsoppsummering om enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger.

Hentet fra:

<https://www.imdi.no/contentassets/0be1d221ba5c46a0979b28b4829cc595/ntnu-samfunnsforskning--kunnskapsoppsummering-om-enslige-mindrearige-asylsokere-og-flyktninger.pdf>

Svendsen, S, Thorshaug, K og Berg, B (2010). Boløsninger for enslige mindreårige flyktninger: Erfaringer fra to bykommuner. Hentet fra:

<https://samforsk.no/SiteAssets/Sider/publikasjoner/EM-rapport%20m%20omslag.pdf>

Skårdalsmo, E., & Harnischfeger, J. (2017). Vær snill! - Råd fra enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger til voksne omsorgsgivere. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 94(01), 6-21.

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Transcribe, (2020, 21.april), Data retention policy, Hentet fra:

<https://help.transcribe.wreally.com/article/64-data-retention-policy>

Utlendingsdirektoratet (2010) Årsrapport 2010. Tall og fakta. Hentet fra:

https://www.udi.no/globalassets/global/aarsrapporter_i/aarsrapport-2010.pdf

Wernesjö, U. (2012). Unaccompanied asylum-seeking children: Whose perspective? *Childhood*, 19(4), 495-507.

Østby, L., (2011) «Sånn er de»: om kategorisering og samhandling med etniske minoriteter. I B. Berg & T. A. Ask (Red.) *Minoritetsperspektiver i sosialt arbeid* (s. 57-75) Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 1: Intervjuguide enslige mindreårige flyktninger

Temabasert intervjuguide semi-strukturert intervju

Til deg som kom til Norge som enslig mindreårig flyktning og nå er blitt over 18 år

Problemstilling: *«Hvordan erfarer enslige mindreårige flyktninger overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse?»*

Forskningsspørsmål:

1. Hvilken oppfølging får enslige mindreårige flyktninger i denne fasen?
2. Hva må til for å sikre en god overgang for enslige mindreårige flyktninger til selvstendig tilværelse?
3. Blir rettighetene til enslige mindreårige flyktninger virkeliggjort i denne fasen?

Fase 1: Rammesetting

Presenter tema for samtalen (bakgrunn for valg av tema og formål)

- Gå gjennom samtykkeskjema. Informer om formålet med semi-strukturerte intervjuer og hva det skal brukes til.
- Forklar taushetsplikt og anonymitet.
- Kontroller at informanten og jeg har felles forståelse for tema som spørsmålene omhandler.
- Informer om transkriberingsmetode og lydopptak.
- Informerer om at informantene kan kontakte meg på mail etter intervju.

Fase 2: Tema/spørsmål

Bakgrunn

- Alder
- Fritidsaktiviteter
- Hverdagen i dag

Introspørsmål:

Hvilken relasjon har du til miljøterapeutene?

Overgangsfase fra bofellesskap til selvstendig tilværelse

Før flytting

- Hvilken boløsning bor du i, i dag?
  - Hvilke boløsninger har du vært innom før du flyttet ut i egen bolig?
- Fra du ønsket å flytte ut, hvilke steg tok du da for å iverksette denne prosessen?
  - Hvilke kriterier må oppnås for at du kunne flytte ut i egen bolig?
- Hvilke tanker hadde du om å flytte ut i egen bolig? Fortell
  - Følte du deg klar for å flytte ut fra bofellesskapet?
  - Ble du oppfordret av miljøterapeuter til å flytte ut eller tok du selv initiativ?
  - Var det noe du gledet deg ekstra til?
- Hva motiverte deg til å flytte?
- Hvordan ser du for deg en vellykket overgang fra bofellesskap til selvstendig tilværelse?
- Er det noe du har med deg fra din kultur som du tenker har hjulpet deg i flytteperioden?

Selve flytteperioden

- Hvordan opplevde du prosessen ved å flytte ut?
  - Opplevde du noen bekymringer ved å flytte ut? Hvis ja, hvilke?
- Har du møtt noen utfordringer i overgangen til egen bolig? (NAV, Lånekasse, Skole, bolig, mat, betale regninger, savn og ensomhet)
  - Hvis ja, kan du dele en historie om hvordan du overkom utfordringene i prosessen?
  - På hvilken måte var det utfordrende?
  - Hvor fikk du hjelp til å overvinne utfordringene du møtte?
- Hvem/hva har vært viktig for deg i overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse?
- (Hva skal til for at du føler du kan mestre overgangen mellom bofellesskap til selvstendig tilværelse)?
- Hva har du lært om det å bli selvstendig?
  - Hva mener du skal til for at du skal klare deg helt selv?

- Hvordan ser du for deg et vellykket liv som selvstendig ung voksen?

Oppfølging

- Kan du fortelle hvordan oppfølgingen fra barnevernet er/fungerer?
- Hvordan erfarer du kvaliteten på oppfølgingen?
- I hvilken grad er oppfølgingen tilrettelagt for dine behov?
- Du som har flyttet ut i egen bolig, hvem hjelper deg i hverdagen, og hva får du evt hjelp til? (Har du andre en de ansatte eller et nettverk som kan hjelpe deg?)
- Hva skulle du ønske ble gjort annerledes i overgangsfasen?
- Hvilke behov har du fra barnevernet?
- Hva må barnevernet hjelpe deg/lære deg for at du skal en dag kunne klare deg alene?
- Du som er fylt 18 år har rett til ettervern ifølge Barnevernloven. Er du under et slikt ettervern?
- Hva tror du er grunnen til at folk takker nei til ettervern?

Rettigheter

- Hva er det første du tenker når jeg sier “rettigheter”? (Barnets beste, barnevernloven, barnekonvensjonen, skole, ettervern, tiltak i barnevernet, NAV)
  - Hva betyr det å ha en rettighet?
- Hvilke rettigheter har du som enslig mindreårig flyktning?
- Hvordan opplever du at dine rettigheter blir ivaretatt? (tiltaksplan, søking om oppholdstillatelse etc)
- Hvordan kan du finne ut hvilke rettigheter du har?
- Hva gjør du hvis du opplever at dine rettigheter ikke blir møtt?
- Hvilken betydning har det for deg at du fyller 18 år i møte med barnevernet eller andre etater?
- Før du kom til Norge, var du klar over noen rettighet som fantes i Norge?

Fase 3: Tilleggsspørsmål

- Hva opplevde du som positivt i prosessen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse?
- Hva opplevde du som negativt i prosessen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse?
- Hva/hvem gjør at du føler deg som en del av lokalsamfunnet?
- Hvilke ambisjoner har du for livet i Norge?

- Tror du det er en bedre måte å bosette enslige mindreårige flyktninger? Hvordan?

Avslutning:

- Avslutte og spør om det er noe de ønsker å legge til?
- Oppsummer kort besvarelsene slik at vi vet det er forstått riktig

Takk for intervjuet!

Vedlegg 2: Intervjuguide fagpersoner

Temabasert intervjuguide semi-strukturert intervju

Til fagpersoner

Problemstilling: «*Hvordan erfarer fagpersonene arbeidet knyttet til enslige mindreårige flyktningers overgang fra bofellesskap til selvstendig tilværelse?*»

Forskningsspørsmål:

1. Hvilken oppfølging gis til enslige mindreårige flyktninger i denne fasen?
2. Hva må til for å sikre en god overgang for enslige mindreårige flyktninger til selvstendig tilværelse?
3. Blir rettighetene til enslige mindreårige flyktninger virkeliggjort i denne fasen?

Fase 1: Rammesetting

Presenter tema for samtalen (bakgrunn for valg av tema og formål)

- Gå gjennom samtykkeskjema. Informer om formålet med semi-strukturerte intervjuer og hva det skal brukes til.
- Forklar taushetsplikt og anonymitet.
- Kontroller at informanten og jeg har felles forståelse for tema som spørsmålene omhandler.
- Informer om transkriberingsmetode og lydopptak.
- Informerer om at informantene kan kontakte meg på mail etter intervju.

Fase 2: Tema/spørsmål

Bakgrunn

- Alder
- Arbeidserfaring med enslige mindreårige flyktninger (år)
- Utdanning

Overgangsfase fra bofellesskap til selvstendig tilværelse

Intro spørsmål:

- Hvordan er relasjonen mellom dere og de mindreårige flyktningene?

Før flytting

- Hvordan organiserer dere boløsninger for enslige mindreårige flyktninger i kommunen?
- Når opplever du at ungdommene er klar for å flytte i egen bolig?
- Fortell hvordan dere starter prosessen med ungdommene for å flytte ut i egen bolig
  - Hvilke kriterier må oppnås?
  - Hvordan forbereder dere ungdommene på å flytte ut i egen bolig?
- Hvordan forbereder dere ungdommer på å bli økonomisk selvstendig?
- Hvordan tror dere at ungdommene opplever overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse?
  - Ser dere noen bekymringer?
  - Mestring?
  - Hva gleder ungdommene seg til?
- Hva tenker du skal til for at ungdommene lykkes i overgangen til voksenlivet?

Selve flytteperioden

- Hva har vært din rolle i flytteprosessen?
- Hvordan opplever du at ungdommene mestrer flytteprosessen?
- Har dere opplevd at ungdommene møter utfordringer når de flytter for seg selv? Hvilke?
  - På hvilken måte opplever dere denne utfordringen som noe positivt for de enslige mindreårige?
- Hvilke menneskelige, materielle eller åndelige ressurser tilbyr dere de enslige mindreårige for å gjøre overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse vellykket? (Hvilke ressurser)
- Hvordan påvirkes ungdommenes selvstendighet positivt eller negativt, etter at de er flyttet i egen bolig?
- Dersom du hadde alle ressurser tilgjengelig, hvordan ville du da lagt til rette for en god overgang fra bofellesskap til selvstendig tilværelse for ungdommene?

Oppfølging

- Hvilken oppfølging får ungdommene etter fylte 18 år?
  - Kan du spesifisere oppfølgingen til ungdommene i egen bolig?
  - I hvilken grad føler du at dere strekker til? Hvorfor/hvorfor ikke?

- Hvordan erfarer du kvaliteten på oppfølgingen for de enslige mindreårige flyktingene som har flyttet ut?
- I hvilken grad er oppfølgingen tilrettelagt for enslige mindreåriges behov?
  - Hvilke eksterne tilbud har dere for “oppfølging” av ungdommene som har flyttet ut?

Rettigheter

- Helt konkret, hvilken forskjell utgjør det at ungdommene fyller 18 år?
- Hva legger du i begrepet rettigheter?
- Hvilke rettigheter har de enslige mindreårige flyktingene?
- Hvilke rettigheter mener dere blir aktualisert for ungdommene i fasen til selvstendig tilværelse?
- Hvordan sørger dere for å ivareta rettighetene til de enslige mindreårige?
- Hvordan sørger dere for at ungdommene er klar over sine rettigheter?
- Hva gjør du dersom du ser at rettighetene ikke blir ivaretatt?

Fase 3: Tilleggsspørsmål

- Hvilke ambisjoner har dere om de enslige mindreårige flyktingene?
- Hvordan påvirker guttenes kultur overgangen fra bofellesskap til egen bolig?

Oppfølgingsspørsmål til ansatte:

- Kan du gi eksempler på arbeidsmåter og tiltak som fungerte (ikke)?

Avslutning:

- Avslutte og spør om det er noe de ønsker å legge til?
- Kort oppsummert slik at vi vet det er forstått riktig

Takk for intervjuet

Vedlegg 3: E-post til kommuner

Hei

Vi er to studenter fra masterprogrammet Barnevern ved Universitet i Bergen. I denne forbindelse ønsker vi å se på «hvordan opplever enslige mindreårige flyktninger overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse».

Vi ønsker å se nærmere på:

- Hvordan erfarer enslige mindreårige flyktninger overgangen?
- Hvordan legges arbeidet opp sett fra fagpersoners side?
- Blir rettighetene til EMF virkeliggjort i denne fasen?

Derfor lurer vi på om dere har lyst å hjelpe oss med noen informanter til dette forskningsprosjektet? Vi ønsker å intervju enslige mindreårige (må ha flyttet ut fra bofellesskapet) og fagpersoner (som jobber med oppfølging av ungdommene).

Legger ved samtykkeskjema for både fagpersoner og de enslige mindreårige flyktingene, her står det mer informasjon om prosjektet og hva det innebærer for dere å være med.

Mvh Malin Seim & Gina Sæle Masters

Vedlegg 4: Samtykkeskjema enslige mindreårige flyktninger

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

”Fra bofellesskap til selvstendig tilværelse for enslige mindreårige flyktninger”

Til deg som kom til Norge som enslig mindreårig flykning og nå er blitt over 18 år

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å få kunnskap om overgang fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Bakgrunn og formål

Våre navn er Gina Sæle Masters og Malin Seim. Vi studerer ved masterprogrammet i barnevern ved Universitetet i Bergen, og skal nå i gang med å skrive masteroppgave. Tema for masteroppgaven er: «Fra bofellesskap til selvstendig tilværelse for enslige mindreårige flyktninger». Forskningsprosjektet har som mål å bidra til å øke kunnskapen om enslige mindreårige flykningers overgang fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. Dette innebærer å se på hvordan blant annet enge voksnes rettigheter ivaretas i prosessen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. Vi er opptatt av å få vite mer om dine opplevelser, erfaringer og refleksjoner knyttet til denne flytteprosessen. Derfor ønsker vi å benytte oss av intervju. Erfaringer med denne overgangen til egen bolig er relevant for forskningsprosjektet, men sensitive, taushetsbelagte og person-identifiserende opplysninger vil det ikke bli stilt spørsmål ved.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Bergen er behandlingsansvarlig institusjon for prosjektet. Prosjektansvarlig og bi-veileder er førsteamanuensis Ragnhild Hollekim og hovedveileder er Raquel Herrero Arias.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Vi ønsker deg som deltaker i dette prosjektet fordi du har relevant erfaring og kunnskap om tema «*Fra bofellesskap til selvstendig tilværelse for enslige mindreårige flyktninger*». Vi inviterer deg til å delta i studien på grunn av dine erfaringer ved å ha bodd i bofellesskap.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du velger å delta i prosjektet, innebærer dette at du vil bli intervjuet av Gina eller Malin. Informasjonen vil samles inn ved hjelp av notat og diktafon (lydopptaker) av semi-strukturerte intervjuer. Vi vil behandle og oppbevare all informasjon som konfidensielt materiale. Lydopptakene skal transkriberes og vil i denne prosessen bli anonymisert og nummerert. Vi beregner rundt en time til å gjennomføre hvert intervju.

Til informasjon vil vi også intervju noen fagpersoner som jobber tett med enslige mindreårige flykninger. Intervjuer med fagpersoner er for å få en generell oversikt over hjelpen man får i prosessen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. Fagpersonene har ikke lov å gi ut sensitiv og personidentifiserende informasjon om enkeltindivider.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Datamaterialet som blir samla inn vil bli behandlet, og lagret på en sikker måte på Universitet i Bergen sin forskningsserver. Det er bare Gina, Malin og prosjektansvarlige som har tilgang til datamaterialet. Alle opplysninger vil bli behandlet uten navn eller direkte gjenkjennende opplysninger. En kode knytter deg til dine opplysninger gjennom en navneliste som vil være innelåst og fraskilt fra det andre datamaterialet. Vi vil ikke stille spørsmål direkte om forhold rundt helsen din, om din religion eller om din etnisitet, men om du selv ønsker å dele noen opplysninger knyttet til dette ønsker vi å benytte disse videre i oppgaven. Det vil ikke være mulig å identifisere noen i forskningsresultatet når det publiseres. Institusjonen, Universitetet i Bergen, vil kunne bruke avidentifiserte og anonymiserte data i forskningsøyemed på et senere tidspunkt. Personopplysninger om deg, vil bli slettet og makulert innen 31.05.2021.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal avsluttes innen 31.05.2021. Etter at prosjektet er avsluttet og resultatet er publisert vil personopplysninger og lydopptak bli slettet. Universitetet i Bergen vil samtidig oppbevare anonymiserte og avidentifiserte transkripsjoner av intervjuene fram til Mai 2025. Dette kan bli brukt i forbindelse med framtidig forskning.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. På oppdrag fra Universitetet i Bergen har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Dette kan gjøres verbalt eller skriftlig.

Hvis du har spørsmål eller ønsker å nytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Bergen ved førsteamanuensis Ragnhild Hollekim
Ragnhild.Hollekim@uib.no
Telefon: 55 58 31 32
- Universitetet i Bergen ved Raquel Herrero Arias
Raquel.Arias@uib.no
Telefon: 55 58 32 51
- Universitetet i Bergen ved Gina Sæle Masters
Gina.Masters@student.uib.no
Telefon: 99 40 95 85

- Universitetet i Bergen ved Malin Seim
Malin.Seim@student.uib.no
Telefon: 40 47 00 34
- Vårt personvernombud: Janecke Helene Veim
janecke.veim@uib.no
Telefon: 55 58 20 29
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS
personverntjenester@nds.no
Telefon: 55 58 21 17

Med vennlig hilsen

Gina Sæle Masters, Malin Seim, Ragnhild Hollekim & Raquel Herrero Arias

Studenter ved masterprogram i barnevern & prosjektlederansvarlig

(Forskere/prosjektansvarlig/hovedveileder)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*fra bofellesskap til selvstendig tilværelse for enslige mindreårige flyktninger*».

- *Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, Mai 2021*
- *Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta.*

(Signert av prosjektdeltaker + dato) / Send signert samtykkeskjema på e-post til Gina Sæle Masters eller Malin Seim.

Vedlegg 5: Samtykkeskjema fagpersoner

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

«Fra bofellesskap til selvstendig tilværelse for enslige mindreårige flyktninger»

Til fagpersoner

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å få kunnskap om overgang fra bofellesskap til selvstendig tilværelse, for enslige mindreårige flyktninger. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Bakgrunn og formål

Våre navn er Gina Sæle Masters og Malin Seim. Vi studerer ved masterprogrammet i barnevern ved Universitetet i Bergen, og skal nå i gang med å skrive masteroppgave. Tema for masteroppgaven er: «Fra bofellesskap til selvstendig tilværelse for enslige mindreårige flyktninger». Forskningsprosjektet har som mål å bidra til å øke kunnskapen om enslige mindreårige flyktnings overgang fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. Dette innebærer å se på hvordan fagpersoner erfarer arbeidet knyttet til enslige mindreårige flyktnings overgang fra bofellesskap til selvstendig tilværelse. Vi mener at fagpersoners kunnskap og erfaring vil være verdifull for vårt forskningsprosjekt for å bedre forstå utfordringene og ressursene denne gruppen møter i denne fasen av livet.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Bergen er behandlingsansvarlig institusjon for prosjektet. Prosjektansvarlig og bi-veileder er førsteamanuensis Ragnhild Hollekim og hovedveileder er Raquel Herrero Arias.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Vi ønsker deg som deltaker i dette prosjektet fordi du har relevant erfaring og kunnskap om tema: «Fra bofellesskap til selvstendig tilværelse for enslige mindreårige flyktninger». Vi inviterer deg til å delta i studien på grunn av dine erfaringer med å jobbe med enslige mindreårige flyktninger i overgangen fra bofellesskap til selvstendig tilværelse.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du velger å si ja til å delta i prosjektet, innebærer dette at du vil bli intervjuet av Gina eller Malin. Informasjonen vil samles inn ved hjelp av notater og diktafon (lydopptaker) av semi-strukturerte intervjuer. Vi vil behandle og oppbevare all informasjon som konfidensielt materiale. Lydopptakene skal transkriberes og vil i denne prosessen bli anonymisert og nummerert. Vi beregner rundt en time til å gjennomføre hvert intervju.

Vi vil også intervju enslige mindreårige flyktninger som har vært en del av overgangen mellom bofellesskap og selvstendig tilværelse. Intervjuer med enslige mindreårige flyktninger er for å få deres erfaringer om denne overgangen. Vi kommer ikke til å stille personlige eller spesifikke spørsmål om hjelpen de har fått fra bestemte fagpersoner.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Datamaterialet som blir samla inn vil bli behandlet, og lagret på en sikker måte på Universitet i Bergen sin forskningsserver. Det er bare Gina, Malin og prosjektansvarlige som har tilgang til datamaterialet. Alle opplysninger vil bli behandlet uten navn eller direkte gjenkjennende opplysninger. En kode knytter deg til dine opplysninger gjennom en navneliste som vil være innelåst og fraskilt fra det andre datamaterialet. Det vil kun bli innhentet bakgrunns- og personlige opplysninger som vil fortelle oss om alder, arbeidserfaring og utdanning. Det vil ikke være mulig å identifisere enkeltpersoner i forskningsresultatet når det publiseres. Institusjonen Universitetet i Bergen, vil kunne bruke aidentifiserte og anonymiserte data i forskningsøyemed på et senere tidspunkt. Personopplysninger om deg, vil bli slettet og makulert innen 31.05.2021.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal avsluttes innen 31.05.2021. Etter at prosjektet er avsluttet og resultatet er publisert vil personopplysninger og lydopptak bli slettet. Universitetet i Bergen vil samtidig oppbevare anonymiserte og aidentifiserte transkripsjoner av intervjuene fram til Mai 2025. Dette kan bli brukt i forbindelse med framtidig forskning.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. På oppdrag fra Universitetet i Bergen har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Dette kan gjøres verbalt eller skriftlig.

Hvis du har spørsmål eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Bergen ved førsteamanuensis Ragnhild Hollekim
Ragnhild.Hollekim@uib.no
Telefon: 55 58 31 32
- Universitetet i Bergen ved Raquel Herrero Arias
Raquel.Arias@uib.no
Telefon: 55 58 32 51
- Universitetet i Bergen ved Gina Sæle Masters
Gina.Masters@student.uib.no
Telefon: 99 40 95 85

- Universitetet i Bergen ved Malin Seim
Malin.Seim@student.uib.no
Telefon: 40 47 00 34
- UiBs personvernombud: Janecke Helene Veim
janecke.veim@uib.no
Telefon: 55 58 20 29
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS
personverntjenester@nds.no
Telefon: 55 58 21 17

Med vennlig hilsen

Gina Sæle Masters, Malin Seim, Ragnhild Hollekim & Raquel Herrero Arias

Studenter ved masterprogram i barnevern & prosjektlederansvarlig

(Forskere/prosjektansvarlig/hovedveileder)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Fra bofellesskap til selvstendig tilværelse for enslige mindreårige flyktninger*».

- *Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, Mai 2021*
- *Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta.*

(Signert av prosjektdeltaker + dato) / Send signert samtykkeskjema på e-post til Gina Sæle Masters eller Malin Seim.

Vedlegg 6: Godkjenning av NSD

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Fra bofellesskap til selvstendig tilværelse for enslige mindreårige flyktninger

Referansenummer

571962

Registrert

04.07.2019 av Malin Seim - Malin.Seim@student.uib.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Bergen / Det psykologiske fakultet / Hemil-senteret

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Ragnhild Hollekim, ragnhild.hollekim@uib.no, tlf: 55583132

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Malin Seim, Malin.Seim@student.uib.no, tlf: 40470034

Prosjektperiode

15.08.2019 - 30.05.2021

Status

15.08.2019 - Vurdert

Vurdering (1)

15.08.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 15.08.19 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å

melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om etnisitet, religion og helseforhold samt alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.05.21.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og art. 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a, jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2).

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Silje Fjelberg Opsvik
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 7: Samarbeidskontrakt

Dette er en samarbeidskontrakt mellom Gina Sæle Masters og Malin Seim. Denne kontrakten inneholder beskrivelser av arbeidsfordeling og hvordan vi har samarbeidet.

Før vi begynte å skrive master høsten 2019 hadde vi et møte oss imellom der vi avklarte forventninger til hverandre og året som lå foran. Vi bestemte oss for å jobbe jevnt sammen, dette innebar at når vi startet på et kapittel fordelte vi ansvaret for de ulike delene mellom oss. Vi avtalte å møtes minst en gang hver uke for å holde hverandre ansvarlig, oppdatere og hjelpe hverandre. I tillegg hadde vi en kalender der vi skrev ned interne frister for innlevering av blant annet utkast, på denne måten sørget vi for jevnlig kontinuitet i oppgaven. Det siste semesteret ble det nødvendig å møtes oftere da vi måtte samarbeide på analysen, drøftingen og retting av tilbakemeldinger. Dermed har vi møttes hver dag så langt som det har latt seg gjøre.

Nedenfor kommer det en beskrivelse av arbeidsfordelingen. Selv om vi har fordelt hovedansvaret, har vi likevel skrevet like store deler i hvert kapittel. Den som hadde hovedansvaret fikk i oppgave å sørge for at vi holdt innleveringsfrister og at kapitlene hadde en rød tråd til problemstillingen. Men vi så det som nødvendig å ta like stort ansvar for funn, drøfting og oppsummering.

Slik så arbeidsfordelingen ut:

Innledning: Malin

Lovverk: Gina

Teori: Gina

Litteraturgjennomgang: Malin

Metode: Gina

Forskningens kvalitet: Malin

Funn: Gina og Malin

Drøfting: Gina og Malin

Oppsummering: Gina og Malin